

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ФАКУЛЬТЕТ КОНСАЛТИНГУ І МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ
КАФЕДРА ОБЛІКУ І БІЗНЕС-КОНСАЛТИНГУ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до дипломної роботи

МАГІСТР

(освітній ступень)

на тему: «Формування обліково-аналітичного забезпечення управління
дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними
контрактами»

Виконала: студентка 2 року навчання,
групи 8.07.071.010.19.1, спеціальності
071 «Облік і оподаткування»

Валентина НІКОЛАЄНКО
(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Керівник: к.е.н., доцент
(ступінь) (звання)

Наталія КУРГАН
(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Рецензент: Ігор ЯСЬКО
(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Харків, 2020

РЕФЕРАТ

Дипломна робота містить 132 сторінок, 31 таблицю, 33 рисунків, список літератури з 81 найменування, 4 додатків.

"Формування обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами"

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційних і методичних питань бухгалтерського обліку та відповідних контрольно-аналітичних процедур, які складають обліково-аналітичне забезпечення управління виробничими витратами підприємства.

Об'єкт дослідження – процеси обліку, аналізу та контролю дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами як інформаційної основи управління ними.

Метою дипломної роботи є дослідження сучасних теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо формування обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення облікових і аналітичних процесів та документообігу на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ».

Завдання дипломної роботи: 1) дослідити наукові підходи до визначення сутності та класифікації дебіторської та кредиторської заборгованості, зокрема заборгованості з нерезидентами і запропонувати власні визначення; 2) проаналізувати сучасні методи управління дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами; 3) надати характеристику організації обліку дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами; 4) визначити особливості господарювання «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»; 5) оцінити порядок обліку дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами на досліджуваному підприємстві; 6) надати критичну характеристику обліково-аналітичному забезпеченню управління дебіторською та кредиторською ЗЕД-заборгованістю; 7) провести аналіз валютної дебіторської та кредиторської заборгованості для оцінки якості управління ними; 8) розробити етапи формування обліково-аналітичного забезпечення на досліджуваному підприємстві; 9) розробити заходи для вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління валютною дебіторською та кредиторською заборгованістю «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»;

У результаті проведених досліджень отримано такі наукові результати: 1) досліджено сутність понять "управління дебіторською та кредиторською ЗЕД-заборгованістю", "обліково-аналітичне забезпечення" і розроблені власні визначення; 2) охарактеризовано управління дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами; 3) досліджено організацію обліку дебіторської та кредиторської ЗЕД-заборгованості; 4) проаналізовано проблематику обліку дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами; 5) описано порядок та особливості обліку дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами; 6) надано оцінку ефективності управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за розрахунками з іноземними контрагентами; 7) проаналізовано дебіторську та кредиторську заборгованість з іноземними партнерами підприємства у співвідношенні з отриманими результатами для оцінки ефективності її управління; 8) розроблено етапи формування обліково-аналітичного забезпечення на досліджуваному підприємстві; 9) розроблено заходи для формування обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ».

Висновки і пропозиції автора матимуть практичне застосування на підприємствах – суб'єктах ЗЕД України, які займаються оптовою та роздрібною торгівлею з нерезидентами.

ДЕБІТОРСЬКА ЗЕД-ЗАБОРГОВАНІСТЬ, КРЕДИТОРСЬКА ЗЕД-ЗАБОРГОВАНІСТЬ, СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ, ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНОСТІ, ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНІ ОПЕРАЦІЇ.

РЕФЕРАТ

Дипломная работа содержит 132 страниц, 31 таблицу, 33 рисунков, список литературы из 81 наименований, 4 приложений.

"Формирование учетно-аналитического обеспечения управления дебиторской и кредиторской задолженностью по экспортно-импортным контрактам"

Предметом исследования является совокупность теоретических, организационных и методических вопросов бухгалтерского учета и соответствующих контрольно-аналитических процедур, которые составляют учетно-аналитическое обеспечение управления производственными затратами предприятия.

Объект исследования - процессы учета, анализа и контроля дебиторской и кредиторской задолженности с нерезидентами как информационной основы управления ими.

Целью дипломной работы является исследование современных теоретических положений и практических рекомендаций по формированию учетно-аналитического обеспечения управления дебиторской и кредиторской задолженностью по экспортно-импортным контрактам, а также разработка рекомендаций по совершенствованию учетных и аналитических процессов и документооборота на «Укржелтранс» ХОО ВОИ «СОИУ».

Задачи дипломной работы: 1) исследовать научные подходы к определению сущности и классификации дебиторской и кредиторской задолженности и предложить собственные определения; 2) проанализировать современные методы управления дебиторской и кредиторской задолженностью с нерезидентами; 3) предоставить характеристику организации учета дебиторской и кредиторской задолженности с нерезидентами; 4) определить особенности хозяйствования «Укржелтранс» ХОО ВОИ «СОИУ»; 5) оценить порядок учета дебиторской и кредиторской задолженности с нерезидентами на исследуемом предприятии; 6) предоставить критическую характеристику учетно-аналитического обеспечения управления дебиторской и кредиторской ВЭД-задолженностью; 7) провести анализ валютной дебиторской и кредиторской задолженности; 8) разработать этапы формирования учетно-аналитического обеспечения; 9) разработать меры по совершенствованию учетно-аналитического обеспечения управления дебиторской и кредиторской ВЭД-задолженностью «Укржелтранс» ХОО ВОИ «СОИУ»;

В результате проведенных исследований получены следующие результаты: 1) исследована сущность понятий "управление дебиторской и кредиторской ВЭД-задолженностью", "учетно-аналитическое обеспечение" и разработаны собственные определения этих понятий; 2) дана характеристика управления дебиторской и кредиторской задолженностью с нерезидентами; 3) исследована организация учета дебиторской и кредиторской ВЭД-задолженности; 4) проанализирована проблематика учета дебиторской и кредиторской задолженности с нерезидентами; 5) описан порядок и особенности учета дебиторской и кредиторской ВЭД-задолженности; 6) дана оценка эффективности управления дебиторской и кредиторской задолженностью по расчетам в валюте; 7) проанализирована дебиторская и кредиторская ВЭД-задолженности предприятия; 8) разработаны этапы формирования учетно-аналитического обеспечения на исследуемом предприятии; 9) разработаны мероприятия для формирования учетно-аналитического обеспечения управления дебиторской и кредиторской задолженностью с нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОИ «СОИУ».

Выводы и предложения автора будут практическое применение на предприятиях - субъектах ВЭД Украины, которые занимаются оптовой и розничной торговлей с нерезидентами.

ДЕБИТОРСКАЯ ВЭД-ЗАДОЛЖЕННОСТЬ, КРЕДИТОРСКАЯ ВЭД-ЗАДОЛЖЕННОСТЬ, СИСТЕМА УПРАВЛЕНИЯ ВАЛЮТНОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТЬЮ, УЧЕТНО-АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ, ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ, ЭКСПОРТНО-ИМПОРТНЫЕ ОПЕРАЦИИ.

ABSTRACT

This thesis contains 132 pages, 31 tables, 33 figures, bibliography of 81 titles, 4 appendices.

"Formation of accounting and analytical support management of accounts receivable and payable on export-import contracts "

The subject of the research is a set of theoretical, organizational and methodological issues of accounting and the corresponding control and analytical procedures that make up the accounting and analytical support for the management of production costs of the enterprise.

The object of research is the processes of accounting, analysis and control of receivables and payables with non-residents as an information basis for their management.

The aim of the thesis is to study modern theoretical provisions and practical recommendations for the formation of accounting and analytical support for the management of accounts receivable and payable under export-import contracts, as well as the development of recommendations for improving accounting and analytical processes and document flow at «Ukrzheltrans».

The objectives of the thesis: 1) to explore scientific approaches to the definition of the essence and classification of receivables and payables and propose their own definitions; 2) analyze modern methods of managing accounts receivable and payable with non-residents; 3) provide a description of the organization of accounting for receivables and payables with non-residents; 4) to determine the peculiarities of management of «Ukrzheltrans»; 5) evaluate the procedure for accounting for receivables and payables with non-residents at the studied enterprise; 6) provide a critical description of the accounting and analytical support for the management of accounts receivable and payable foreign economic activity; 7) analyze foreign currency receivables and payables; 8) develop the stages of formation of accounting and analytical support; 9) develop measures to improve the accounting and analytical support for the management of accounts receivable and payable foreign economic activity «Ukrzheltrans».

As a result of the research, the following results were obtained: 1) the essence of the concepts "management of accounts receivable and payable foreign economic activity", "accounting and analytical support" was investigated and their own definitions of these concepts were developed; 2) the characteristics of the management of accounts receivable and payable with non-residents are given; 3) the organization of accounting of accounts receivable and payable foreign economic activity was investigated; 4) analyzed the problems of accounting for accounts receivable and payable with non-residents; 5) describes the procedure and features of accounting for receivables and payables for foreign economic activity; 6) the assessment of the effectiveness of management of accounts receivable and payable for settlements in foreign currency was given; 7) analyzed the accounts receivable and payable foreign economic activity of the enterprise; 8) the stages of formation of accounting and analytical support at the investigated enterprise have been developed; 9) measures were developed for the formation of accounting and analytical support for the management of accounts receivable and payable with non-residents at «Ukrzheltrans».

The conclusions and proposals of the author will be practically applied at enterprises - subjects of foreign economic activity of Ukraine, which are engaged in wholesale and retail trade with non-residents.

DEBT RECORDS, FEA CREDITS-DEBT, CURRENCY DEBT MANAGEMENT SYSTEM, ACCOUNTING AND ANALYTICAL SECURITY, FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES, EXPORT-IMPORTATION.

ЗМІСТ

	Стр.
ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА НОРМАТИВНЕ ПІДГРУНТЯ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ЗАБОРГОВАНОСТЕЙ ЗА ТОРГІВЕЛЬНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ ІЗ НЕРЕЗИДЕНТАМИ	11
1.1. Дослідження сутності, порядку формування та засад обліку дебіторської та кредиторської заборгованостей за експортно-імпортними контрактами	11
1.2. Управління заборгованістю за контрактами із нерезидентами як основа рентабельної зовнішньоекономічної діяльності	21
1.3. Організація обліково-аналітичного забезпечення для ефективності управління заборгованістю за торгівельними контрактами у сфері ЗЕД	31
1.4. Економічна характеристика Підприємства "Укржелтранс" ХОО ВОІ "СОІУ" та техніка проведення його імпортно-експортної діяльності	36
Висновки до першого розділу	45
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЮЧОГО НА ПІДПРИЄМСТВІ "УКРЖЕЛТРАНС" ХОО ВОІ "СОІУ" ПОРЯДКУ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ ІЗ НЕРЕЗИДЕНТАМИ ЗА ТОРГІВЕЛЬНИМИ КОНТРАКТАМИ	48
2.1. Особливості обліку зовнішньоекономічних торгівельних операцій та розрахунків із іноземними партнерами на Підприємстві "Укржелтранс" ХОО ВОІ "СОІУ"	48
2.2. Оцінка ефективності управління дебіторської та кредиторською заборгованістю за розрахунками з іноземними контрагентами	60
2.3. Коефіцієнтний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості з іноземними партнерами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»	69
Висновки до другого розділу	75
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ТА КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ІНОЗЕМНИХ ПАРТНЕРІВ	77
3.1. Удосконалення обліку, аналізу й контролю дебіторської та кредиторської заборгованості з іноземними партнерами з метою управління ними	77
3.2. Удосконалення аналітичного забезпечення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами	84
3.3. Удосконалення організації обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторської та кредиторською заборгованістю з нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»	94
Висновки до третього розділу	119
ВИСНОВКИ	121
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	125
ДОДАТКИ	132

ВСТУП

У сучасних складних умовах функціонування для підприємств - суб'єктів ЗЕД гостро постає питання своєчасності проведення розрахунків з іноземними партнерами. Прострочення термінів погашення дебіторської та кредиторської заборгованості з іноземними контрагентами призводить до неплатоспроможності, зменшення показників ділової активності, накладання штрафних санкцій, що негативно позначається на загальному фінансовому стані підприємства. Вирішення цієї проблеми можливе за умови ефективного формування обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами, що є основною інформаційною базою для прийняття керівництвом обґрунтованих управлінських рішень.

Актуальність обраної теми полягає у тому, що на сьогодні ефективність стратегічного й тактичного управління підприємством багато в чому залежить від достовірності, своєчасності та повноти обліково-аналітичної інформації про стан дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами.

У наш час існує численна кількість наукових праць, присвячених питанням дефініції, класифікації дебіторської та кредиторської ЗЕД-заборгованості, а також методичних і практичних рекомендацій щодо обліку та аналізу такої заборгованості та управління нею. Бутинець Ф. Ф., Жигла І. В., Пархоменко В. Н. [10, с. 58], Бланк І. А. [7, с. 64], Власова І. О. [11, с. 20-22] присвятили наукові роботи питанням управління дебіторською заборгованістю, зокрема заборгованістю з нерезидентами. Науковці пропонують різні підходи до управління ЗЕД-заборгованістю за торгівельними контрактами на рівні підприємств. Кіян О. І., Козаченко О. В., Стрельцова Є. Л. [28, с. 478] розглядають процес управління з позиції узгодження швидкості обороту дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами. Натомість Коваленко Л. О., Ремньова Д. М., [33, с. 456] фокусують увагу на необхідність зіставлення доходу, що одержується від збільшення обсягів продажу при наданні товарних кредитів і збільшення кредиторської ЗЕД-заборгованості, з

витратами на їх формування, використання, повернення й прямими втратами від списання, сплати штрафів і неустойок. Критерієм прийняття рішень у цьому випадку є показники рентабельності. Відмінністю новітнього підходу до інформаційного забезпечення управління витратами є те, що облік і економічний аналіз разом стають універсальною базою даних, що необхідні для ефективного управління витратами підприємства.

Базою для написання дипломної роботи обрано Підприємство «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ», яке господарює у галузі зовнішньоекономічної оптової та роздрібною торгівлі у м. Харкові.

Метою дипломної роботи є дослідження сучасних теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо формування обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення облікових і аналітичних процесів та документообігу на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ».

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

1) дослідити наукові підходи до визначення сутності та класифікації дебіторської та кредиторської заборгованості, зокрема заборгованості з нерезидентами, обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською та кредиторською ЗЕД-заборгованістю і запропонувати власні визначення;

2) проаналізувати сучасні методи управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, які складають основу рентабельної зовнішньоекономічної діяльності;

3) надати характеристику організації обліку дебіторської та кредиторської заборгованості за експортно-імпортними контрактами та розглянути державне регулювання щодо ведення валютних операцій

4) визначити особливості господарювання «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»;

5) оцінити порядок обліку дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами на досліджуваному підприємстві;

6) надати критичну характеристику обліково-аналітичному забезпеченню управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»;

7) провести аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості, зокрема валютної заборгованості на досліджуваному підприємстві для оцінки якості управління ними;

8) розробити етапи формування обліково-аналітичного забезпечення на досліджуваному підприємстві;

9) розробити заходи для вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»;

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційних і методичних питань бухгалтерського обліку та відповідних контрольних-аналітичних процедур, які складають обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами підприємства.

Об'єкт дослідження – процеси обліку, аналізу та контролю дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами як інформаційної основи управління ними.

Інформаційною базою для написання дипломної роботи стали наукові праці українських та закордонних фахівців з управління витратами: монографії, автореферати дисертацій, наукові статті, тези доповідей. Також було використано нормативно-правові акти України, вітчизняні та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, офіційні статистичні дані.

Для виконання дослідження використані такі методи і прийоми: абстрактно-логічний та структурно-логічний аналіз літературних джерел, графічний метод, метод порівняння, групування, узагальнення, балансовий, економічний аналіз, регресійний аналіз, моделювання, прогнозування.

Усі розробки та пропозиції, що містяться в дипломній роботі, виконані автором особисто. Структурно-логічну схему роботи наведено у додатку А.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА НОРМАТИВНЕ ПІДГРУНТЯ
ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ЗАБОРГОВАНОСТЕЙ
ЗА ТОРГІВЕЛЬНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ З НЕРЕЗИДЕНТАМИ

1.1. Дослідження сутності, порядку формування та засад обліку дебіторської та кредиторської заборгованості за експортно-імпортними контрактами

Зовнішньоекономічна діяльність підприємства є важливою сферою господарської діяльності, яка у разі ефективного використання всього комплексу сучасних форм і методів управління, у тому числі і його дебіторською та кредиторською заборгованістю, здатна позитивно впливати на ефективність виробництва. Актуальність цього питання полягає в тому, що дебіторська та кредиторська заборгованість як показник є не лише індикатором, що визначає рівень заборгованості, а й економічним явищем, що впливає на результати діяльності підприємств суб'єктів-ЗЕД загалом. Тому, суб'єктам ринкових відносин необхідно здійснювати ефективне управління дебіторською і кредиторською заборгованістю, сприяючи постійному їх зменшенню. Здійснення усіх необхідних заходів по ефективному їх управлінню потребує чіткого розуміння сутності вище вказаних понять.

Стосовно суті як дебіторської так і кредиторської заборгованості, як і щодо більшості економічних явищ і понять, наразі точиться суттєва полеміка. У той же час проблемі уточнення сутності та особливостей управління саме дебіторської заборгованості відводиться значно більше уваги, ніж до кредиторської заборгованості, тому аналіз цих явищ почнемо саме з дебіторської заборгованості. При цьому зазначимо, що за весь період існування й розвитку поняття «дебіторська заборгованість» суттєвих змін не зазнало, проте з розвитком бухгалтерського обліку

та фінансів деякі зміни все ж таки відбувалися і зміст цього поняття уточнювався.

Найпростіше для розуміння визначення як дебіторської, так і кредиторської заборгованості, на нашу думку, дав ще у 1923 році С. І. Корецький. Він відзначав, що «взаємовідносини двох осіб, що укладають угоду, можна подати латинськими поняттями: «дебет» (винен) і «кредит» (вірити комусь).

Так, у разі, коли особа, яка позичає комусь кошти, вірить – це кредит, і тоді вона іменується кредитором, особа ж, яка одержує позику, стає винною – це дебет, і тоді вона іменується дебітором» [22, с. 94]. Відповідно за своєю сутністю дебіторська та кредиторська заборгованість – це «дві сторони однієї медалі». У більшості випадків дебіторська заборгованість розглядається як кошти, які вилучені у підприємства та певний термін знаходяться в інших осіб.

На думку М.Д. Білик [5, с. 25-26], таке трактування дебіторської заборгованості створює проблему відображення в обліку коштів, які фактично перебувають в розпорядженні іншої особи. Виникає сумнів щодо правильності диференціації видів дебіторської заборгованості та назв бухгалтерських рахунків, де вона відображається.

Відповідно одна група авторів вважає, що дебіторська заборгованість – це сума коштів до сплати підприємству, інша – що це вид боргу, третя – право на повернення боргу, четверті вважають таку заборгованість коштами у розрахунках, а ще інші – вкладення в оборотний капітал. Слід зауважити, що перша група авторів дає неповне визначення, тому що заборгованість дебіторів – це не тільки грошові кошти, а й інші активи. Щодо другої та третьої груп, то підхід цих дослідників є виправданим через те, що слово «дебітор» походить від слова «дебет» (в перекладі з латинської *debet* означає «він винен»).

Проведений нами аналіз сутності поняття «дебіторська заборгованість» у фаховій літературі свідчить про відсутність єдності до визначення цього поняття різними авторами. Враховуючи відсутність єдиного підходу до визначення сутності поняття «дебіторська заборгованість», доцільно навести її тлумачення в нормативних документах та працях провідних науковців у табл. 1.1.

Підходи щодо визначення дефініції «дебіторська заборгованість» в економічній літературі та за нормативно-правовими документами

№ з/п	Автор, нормативно-правовий документ	Визначення поняття «дебіторська заборгованість»
1	В. С. Белозерцев [204]	Грошове вираження результату вимушеної або заздалегідь запланованої господарсько-економічної операції кредитного характеру з контрагентами (юридичними або фізичними особами), що мала місце у минулому та борг за неї може бути достовірно визначений, узгоджений з контрагентом та сплачений підприємству у майбутньому
2	М. Д. Білик [5]	Матеріальні ресурси, не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена у підприємства
3	І.А. Бланк [7]	Сума заборгованості на користь підприємства за наданий ним комерційний кредит, споживчий кредит, а також за попередню оплату продукції, що купується
4	Ф.Ф. Бутинець [10]	Це матеріальні ресурси, не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена у підприємства
5	М. П. Войнаренко [13]	Сума боргів юридичних та фізичних осіб, що виникли внаслідок минулих подій і зафіксовані на певну дату
6	В. О. Гуня [18]	Одна з найважливіших складових кредитної діяльності підприємства, як один з елементів для розрахунку показників її результативності
7	Г. Г. Кірейцев [29]	Складова оборотного капіталу, яка є комплексом вимог до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг
8	О. Г. Лищенко [38]	Фінансовий актив, який є контрактним правом отримувати грошові кошти від іншого підприємства
9	П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [60]	Сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату
10	П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» [62]	Сума, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт, послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для перепродажу
11	М(С)БО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [42]	Це похідні фінансові активи з фіксованими платежами, які підлягають визначенню та не мають котирування на активному ринку

Можна частково погодитись з визначенням, яке пропонує четверта група вчених, проте вони розглядають дебіторську заборгованість як кошти, вкладені в розрахунки, хоча, як зазначалось вище, може бути заборгованість не тільки

грошових коштів, а й інших активів. Щодо п'ятої групи авторів, то їхній підхід також повністю не розкриває сутності поняття дебіторської заборгованості. Отже, жодна група авторів не дає повного визначення дебіторської заборгованості.

На підставі проведеного дослідження визначення сутності поняття «дебіторської заборгованості» запропоновано авторське тлумачення цього поняття з боку валютної заборгованості, а саме: Дебіторська заборгованість з нерезидентами – це складова оборотного капіталу, що являє собою суму з валютної заборгованості, перерахованої у гривню за курсом НБУ на користь підприємства на певну дату за наданий комерційний та споживчий кредити іноземним покупцям, а також авансування іноземних постачальників, щодо яких у підприємства з'являється майнове право вимоги оплати боргу. При цьому, такі взаємовідносини мають документальне підтвердження.

Щодо поняття «кредиторська заборгованість», то це поняття тотожне поняттю «зобов'язання». Відповідно, на нашу думку, необхідно дослідити визначення сутності поняття «зобов'язання» або ж «кредиторська заборгованість» в нормативних актах та фаховій літературі (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Підходи щодо визначення дефініції «кредиторська заборгованість» в економічній літературі та за нормативно-правовими документами

№ з/п	Автор, нормативно-правовий документ	Визначення поняття «дебіторська заборгованість»
1	А.Б. Борисов [9]	Грошові кошти, які тимчасово підпорядковані підприємству, фірмі, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі, у яких вони позичені і яким вони невикопані
2	І. А. Бланк [7]	Поточні зобов'язання підприємства, що відображають його заборгованість перед господарськими партнерами
3	І. О. Власова [11]	Сума заборгованості підприємства кредиторам на визначену дату
4	Ю. І. Ключ [30]	Складник кругообігу капіталу, котрий виступає предметом обов'язкових правовідносин між боржником і його кредитором, що виникли на стадії постачання і мають гривневий еквівалент

№ з/п	Автор, нормативно-правовий документ	Визначення поняття «дебіторська заборгованість»
5	Г. О. Партин, А. Г. Загородній [22]	Заборгованість підприємства іншим юридичним і фізичним особам, що виникла в результаті здійснених раніше дій (подій), оцінена в гривнях і щодо якої в підприємства існують зобов'язання її погашення в певний строк
6	Н. М. Ткаченко [73]	Тимчасово залучені суб'єктом у власне користування грошові кошти, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі
7	Цивільний кодекс України [77]	Заборгованість – правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь іншої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити кошти тощо) або утриматись від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку
8	НП(С)БО1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [58]	Заборгованість – заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди

Отже, як бачимо, наведені трактування поняття «кредиторська заборгованість» підтверджують те, що існують певні розбіжності у визначенні даного поняття. В основному вчені розглядають кредиторську заборгованість, як грошові кошти, деякі як частину майна або форму розрахунків за товари та послуги, але ніхто не наголошує на тому, що кредиторська заборгованість є складовою кругообігу капіталу. Адже елементи кругообігу капіталу є частиною безперервного потоку господарських операцій.

Закупівлі призводять до збільшення виробничих запасів і кредиторської заборгованості, виробництво – до збільшення готової продукції, реалізація – до зростання дебіторської заборгованості і грошових коштів. Цей цикл операцій багаторазово повторюється і в результаті зводиться до грошових надходжень і платежів.

Тому погодимось з думкою Є. В. Скліяра та А. І. Храпливого [76] щодо того, що кредиторська заборгованість – це складова кругообігу капіталу, яка виступає предметом обов'язкових правовідносин між боржником і його кредитором, що виникли на стадії постачання і мають гривневий еквівалент.

Аналіз наукової літератури дає різнобічне уявлення про особливості класифікації і кредиторської заборгованості. Зазначимо, що з метою бухгалтерського обліку П(С)БО 11 класифікує зобов'язання наступним чином: довгострокові, поточні, забезпечення [61]. Дана класифікація є універсальною для будь якого підприємства. Колектив авторів, Н. І. Верхоглядова, В. П. Шило, С. Б. Ільїна, погоджуються з даною класифікацією, але зазначають, що для правильної організації бухгалтерського обліку зобов'язань важливим є визначення моменту виникнення зобов'язання, оскільки юридичні та економічні аспекти цього питання не збігаються. Так, у момент підписання договору на одержання кредиту між підприємством і банком виникає юридичне зобов'язання, суть якого полягає в тому, що воно підлягає виконанню в майбутньому. У бухгалтерському обліку підприємства зобов'язання знаходить своє відображення лише тоді, коли на його поточний рахунок банк зарахує грошові кошти [24].

Розглянуті нами класифікації заборгованості в контексті забезпечення ділової комунікації підприємства розкривають економічну природу різних видів дебіторської та кредиторської заборгованості, проте, на нашу думку, є не достатньо розподілені для використання в діловій комунікації. Саме тому ми пропонуємо додати наступні види та класифікаційні ознаки для дебіторської заборгованості (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Класифікація дебіторської заборгованості з нерезидентами

Класифікаційна ознака	Види дебіторських зобов'язань
За ступенем довіри до партнера	1. Надійні 2. Втрачають довіру 3. Ненадійні
За причинами виникнення	1. Виправдана 2. Невиправдана
За оплатою зовнішньоекономічного контракту	1. Термін сплати до 100 днів 2. Термін сплати до 365 днів 3. Термін сплати більше 365 днів (нараховується пеня)
За забезпеченістю	1. Забезпечена 2. Незабезпечена

Дані класифікаційні ознаки допоможуть визначитися у надійності та відповідальності дебіторів.

Класифікація кредиторської заборгованості, на нашу думку, також потребує доопрацювання, з метою надання більш влучної та доцільної інформації. Тому нами, виходячи з праць вчених та нормативних документів, удосконалено класифікацію кредиторської заборгованості, що представлено у табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Класифікація кредиторської заборгованості з нерезидентами

Класифікаційна ознака	Види кредиторських зобов'язань
За терміновістю погашення	1. До трьох місяців 2. До шести місяців 3. До року 4. До трьох років 5. Більше трьох років
За формою розрахунків	1. Матеріальна 2. Нематеріальна
У залежності від плановості погашення	1. Заборгованість, погашення якої планується у звітному періоді 2. Заборгованість, погашення якої не планується у звітному періоді

Отже, наведенні класифікаційні ознаки, на нашу думку дають змогу вирішити проблему розподілу дебіторської та кредиторської заборгованостей під час ділової комунікації підприємства. А саме допоможуть з питань: дати та форми погашення заборгованості, визначення надійності партнерів, причини виникнення заборгованості тощо.

Зовнішньоекономічна діяльність регламентується Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність», відповідно до якого, зовнішньоекономічна діяльність – діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [55]. Зовнішньоекономічна діяльність здійснюється на підставі та в рамках законодавства України. Відповідно до Господарського кодексу, зовнішньоекономічна діяльність – це господарська

діяльність, яка у процесі її здійснення потребує перетину митного кордону України майном та/або робочою силою [16].

Справляння митних платежів при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності регулюється Митним [43] та Податковим [53] кодексами України. Згідно зі ст. 3 Митного кодексу України «при здійсненні митного контролю та митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, застосовуються норми законів України та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, чинні на день митної декларації органом доходів і зборів України» [43].

Укладання договорів купівлі-продажу товарів (робіт, послуг) та товарообмінних договорів між українськими та іноземними суб'єктами підприємницької діяльності здійснюється незалежно від форм власності та видів діяльності. Зовнішньоекономічний договір (контракт) – матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Основні ознаки зовнішньоекономічного договору: контрагенти знаходяться в різних країнах; товар перетинає кордон, якщо це матеріальний об'єкт; розрахунки в іноземній валюті; комерційний характер.

Процес розробки договору, де одна із сторін є нерезидентом, має суттєве значення, тому що у випадку включення до договору «слабких» положень, ділові відносини можуть зайти у глухий кут – постачання товару неналежної якості, несвоєчасна чи неповна оплата за поставлені товари та інше. Головним є вибір найліпшого варіанта заходів щодо здійснення ЗЕД при можливості альтернативної участі різних контрагентів та укладання різних видів зовнішньоекономічних договорів.

Під час підписання зовнішньоекономічного договору необхідно враховувати, що валютний ризик для підприємства породжується наявністю небезпеки зазнати в майбутньому збитків за вже укладеним договором, який деномінований в іноземній валюті, внаслідок несприятливої зміни курсів. Вважаємо за доцільне при укладанні

нових договорів фактурувати нові договори з експорту в сильній, а з імпорту – у слабкій іноземній валюті.

Відповідно до Закону України «Про валюту і валютні операції» [56], виручка резидентів в іноземній валюті в результаті здійснення експорту товарів підлягає зарахуванню на валютні рахунки у банках, в строки, вказані в контрактах, але не пізніше 365 календарних днів з дати митного оформлення (вантажної митної декларації, іншого документа, що засвідчує виконання робіт чи надання послуг).

Для здійснення безготівкових розрахунків підприємство відкриває рахунки в іноземній валюті. Бухгалтерський облік іноземної валюти на рахунках підприємств в установах банків ведеться на субрахунку 312 "Поточні рахунки в іноземній валюті". Валютні кошти на рахунках в закордонних банках, а також на транзитному рахунку в уповноваженому банку враховуються на субрахунку 314 "Інші рахунки в банку в іноземній валюті". Грошові кошти в дорозі, згідно Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, відображаються на субрахунку 334 — "Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті". При укладанні зовнішньоекономічного контракту переміщення товарів на значну відстань передбачає використання різних форм транспорту. Саме тому у договорі необхідно приділити увагу доставці товару (навантаження, розвантаження, страхування, сплата митних платежів тощо), а також моменту переходу ризиків від продавця до покупця. Зазвичай представники обох сторін при підписанні зовнішньоекономічного договору не мають у розпорядженні всеосяжної і достовірної інформації про норми торговельного, митного і зовнішньоекономічного законодавства країни свого контрагента. Отже, подібна ситуація може призвести до спорів між партнерами, зверненням до суду і, як наслідок, - значних матеріальних і фінансових втрат.

У міжнародній торговельній практиці базисні умови постачання було позначено певними торговельними термінами, найпоширеніші з яких згодом було систематизовано в уніфікованому документі — Міжнародних правилах інтерпретації комерційних термінів (скорочена назва — Інкотермс), підготовленому Міжнародною торговою палатою (ІСС). Правила Інкотермс визначають обов'язки контрагентів під час вчинення торговельної угоди, передачу ризиків стосовно

товарів, що поставляються, розподіл транспортних, навантажувальних та інших витрат, відповідальність за митне оформлення, сплату необхідних митних платежів, а також витрати зі страхування товарів, що поставляються [25]. На даний момент актуальними є Інкотермс 2020, що представлені у табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Умови постачання Інкотермс-2020

Для будь-якого виду або видів транспорту	Для морського і внутрішнього водного транспорту
EXW — «Ex Works / Франко-завод» FCA — «Free Carrier / Франко-перевізник» CPT — «Carriage Paid to / Перевезення оплачено до» CIP — «Carriage and Insurance Paid to / Перевезення і страхування оплачено до» DPU — «Delivered Named Place Unloaded / Постачання на місце розвантаження» DAP — «Delivered at Place / Постачання в місці призначення» DDP — «Delivered Duty Paid / Постачання з оплатою мита»	FAS — «Free Alongside Ship / Вільно вздовж борту судна» FOB — «Free on Board / Вільно на борту» CFR — «Cost and Freight / Вартість і фрахт» CIF — «Cost Insurance and Freight / Вартість, страхування і фрахт»

Базисні умови поставки товару визначають обов'язки продавців і покупців у частині транспортування, навантаження, розвантаження і страхування товару. У зв'язку з цим у договорах фіксується: по-перше, момент переходу права володіння, користування і розпорядження від продавця до покупця; по-друге, склад витрат по транспортуванню, навантаженню, розвантаженню і страхуванню до або з моменту, встановленого у договорі, що включаються у договірну вартість товару.

Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі УКТ ЗЕД) є товарною номенклатурою Митного тарифу України, затвердженого Законом України «Про Митний тариф України», що використовується для цілей тарифного та інших видів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, ведення статистики зовнішньої торгівлі та здійснення митного оформлення товарів. УКТ ЗЕД складається на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів Всесвітньої митної організації з урахуванням Комбінованої номенклатури Європейського Союзу. Валютна дебіторська заборгованість виникає у

постачальника товарів (робіт, послуг) у результаті відвантаження товарів (робіт, послуг). Методологічною основою для обліку дебіторської заборгованості з іноземними контрагентами є П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», для обліку валютної кредиторської заборгованості - П(С)БО 11 «Зобов'язання» [60, 61]. Оскільки грошова дебіторська та кредиторська заборгованість буде погашатися грошима, вона вважається монетарною статтею балансу (п. 4 П(С)БО 21). Тому вартість такої дебіторської та кредиторської заборгованості перераховується (п. 7, 8 П(С)БО 21): на кожен дату балансу з використанням валютного курсу на кінець дня; на дату здійснення господарської операції (збільшення, погашення, списання заборгованості) з використанням валютного курсу на початок дня. При цьому підприємство може перерахувати суму дебіторської заборгованості із застосуванням валютного курсу на кінець дня, у якому була здійснена господарська операція. При перерахуванні валютної дебіторської та кредиторської заборгованості виникають операційні курсові різниці, суми яких відображаються в складі інших операційних: доходів – на субрахунку 714 «Дохід від операційної курсової різниці»; видатків – на субрахунку 945 «Втрати від операційної курсової різниці» [63].

Таким чином, в Україні є повністю державно регламентованими техніка здійснення зовнішньоекономічних операцій з нерезидентами та порядок фінансового обліку валютних заборгованостей за торгівельними ЗЕД-контрактами.

1.2. Управління заборгованістю за контрактами із нерезидентами як основа рентабельної зовнішньоекономічної діяльності

Зовнішньоекономічна діяльність є важливим елементом механізму управління зовнішньоекономічними відносинами, зокрема дебіторською та кредиторською заборгованістю, які впливають на фінансовий стан, рівень платоспроможності та фінансової стійкості підприємств.

Підприємство, як складна організація, що створена людьми для більш ефективного використання їх можливостей, організовує свою діяльність відповідно певному набору взаємозалежних цілей, визначення й реалізація яких вимагає відповідної координації дій, тобто управління. Управління має вносити впорядкованість у процес, організовувати спільні дії людей, погоджувати, координувати їх діяльність. Відомий вчений у галузі менеджменту П. Ф. Друкер зазначив, що «Управління – це особливий вид діяльності, що перетворює неорганізовану юрбу в ефективну цілеспрямовану групу» [72, с. 242]. Проблеми управління дебіторською та кредиторською заборгованостями широко представлені у науковій і спеціальній літературі. Систематизація наукових поглядів щодо сутності поняття управління дебіторською заборгованістю наведена у табл. 1.6.

Таблиця 1.6

**Систематизація наукових поглядів щодо сутності поняття
управління дебіторською заборгованістю**

№ з/п	Автор	Критерії визначення сутності		
		Управління дебіторською заборгованістю як управління її проблемною частиною	Управління дебіторською заборгованістю як процес обробки та реалізації кредитної політики	Управління дебіторською заборгованістю є частиною фінансового менеджменту та маркетингової політики
1	Білик М. Д. [5, с. 25]	+		
2	Бланк І. О. [7, с. 23]		+	+
3	Кузнецова Т. В. [37]	+		+
4	Лищенко О. Г. [38]			+
5	Новікова Н. М. [49, с. 75]			+
6	Войнаренко М. П. [13]			+
7	Коваленко Л. О. [33, с. 159]		+	
8	Савін О. О. [66]			+
9	Лучков О. І. [39, с. 23]		+	
10	Мазаракі А. А. [44, с. 78]			+

Велика частка авторів зосереджують свою увагу тільки на управлінні дебіторською заборгованістю. Управління кредиторською заборгованістю розглядається в основному в плані фінансового управління структурою капіталу. І лише невелике коло авторів акцентує увагу на необхідності спільного, синхронного управління обома видами заборгованостей

Автори, які управління дебіторською заборгованістю зводять до управління тільки проблемною її частиною основну увагу приділяють рефінансуванню, розробці схем по погашенню та оптимізації простроченої дебіторської заборгованості. Інша група авторів розглядає сутність управління дебіторською заборгованістю як процес обробки та реалізації кредитної політики.

Інакше кажучи, суть даного підходу до управління полягає в регулюванні усіх процесів, пов'язаних з оцінкою кредитоспроможності іноземних партнерів, підготовкою й укладанням угод з умовою подальшої оплати, аналізом поточної й простроченої дебіторської ЗЕД-заборгованості, а також стягненням боргів.

Цілі ефективно кредитної політики зображено на рис. 1.1.

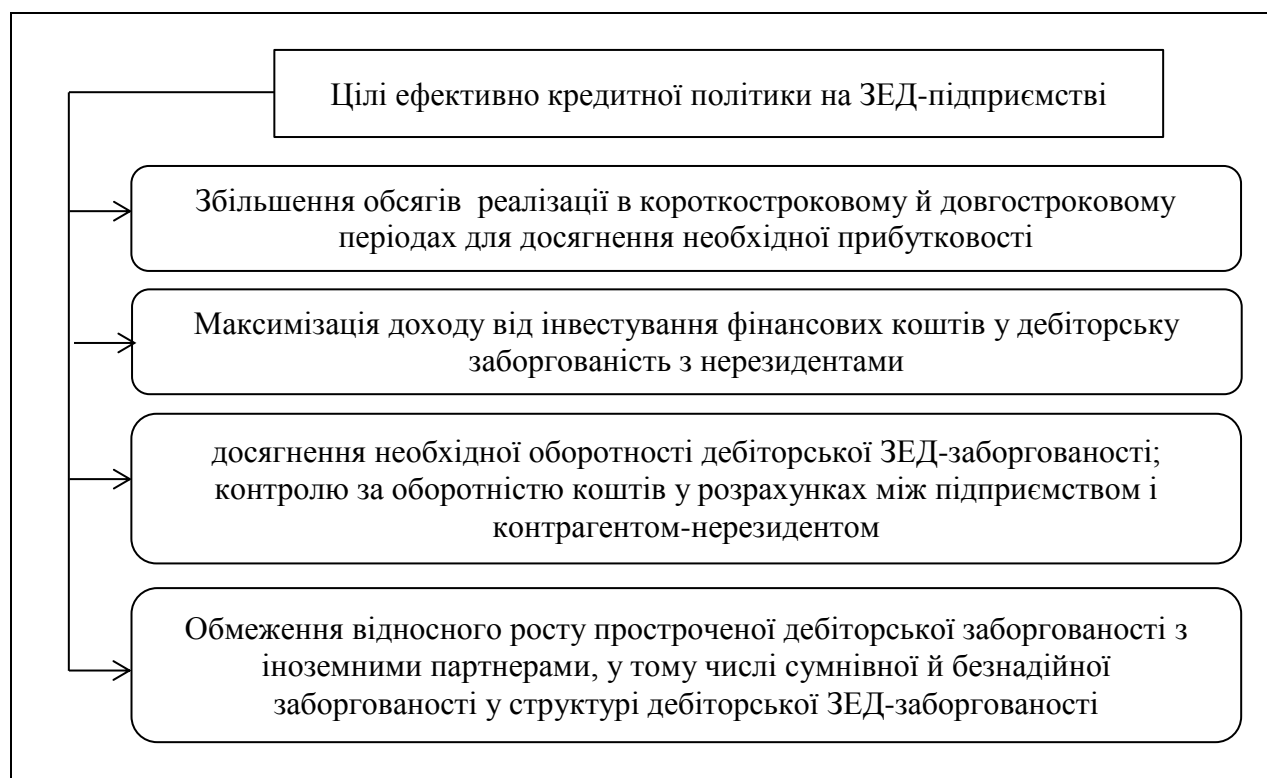

Рис. 1.1. Цілі ефективної кредитної політики ЗЕД-підприємств

Нам імпонує точка зору тієї групи вчених, які вважають, що управління дебіторською заборгованістю є частиною не тільки фінансового менеджменту, але й маркетингової політики підприємства. Так, Лігоненко Л.О. і Новікова Н.М. сутність управління визначають як систему принципів і методів підготовки й реалізації управлінських рішень, які приймаються на різних стадіях формування й погашення дебіторської заборгованості й забезпечують досягнення двох взаємозалежних цілей:

1. У частині маркетингу – зростання обсягу реалізації продукції підприємства за рахунок зменшення її собівартості й цін реалізації, надання найбільш сприятливих умов покупцям, збільшення конкурентоспроможності.

2. У частині фінансового менеджменту – оптимізації обсягів і збільшення якісних параметрів формування дебіторської заборгованості, забезпечення її своєчасного погашення з мінімальними втратами активів (капіталу) підприємства [49, с. 75-82].

Отже, метою управління дебіторською заборгованістю за контрактами із нерезидентами є максимізація прибутку підприємства шляхом управління процесами формування та інкасації дебіторської ЗЕД-заборгованості. Для досягнення цієї мети розроблено модель управління заборгованістю з нерезидентами, яка представляє чітку послідовність дій, що організуються та реалізуються ЗЕД-підприємством для оптимізації дебіторської заборгованості з іноземними партнерами і представлена на рис. 1.2.

Запропонована структурно-логічна модель управління дебіторською заборгованістю за контрактами із нерезидентами дозволить підприємству ефективно використовувати фінансові та трудові ресурси, зменшити ймовірність зростання безнадійних боргів, контролювати фінансові надходження та забезпечити зростання інвестиційних можливостей, тобто стане основою для провадження рентабельної зовнішньоекономічної діяльності. Управління кредиторською заборгованістю – це процес оптимізації її розміру з погляду максимізації прибутку. Як зазначалося вище, більша частина учених в області фінансового менеджменту розглядає управління кредиторською заборгованістю в рамках управління формуванням фінансової структури капіталу, маючи на увазі під заборгованістю, як банківське

короткострокове кредитування, так і комерційне кредитування. Вони визначають даний процес як систему принципів і методів розробки й реалізації управлінських рішень по формуванню оптимального розміру й забезпечення ефективного використання заборгованості як елемента позикового капіталу.

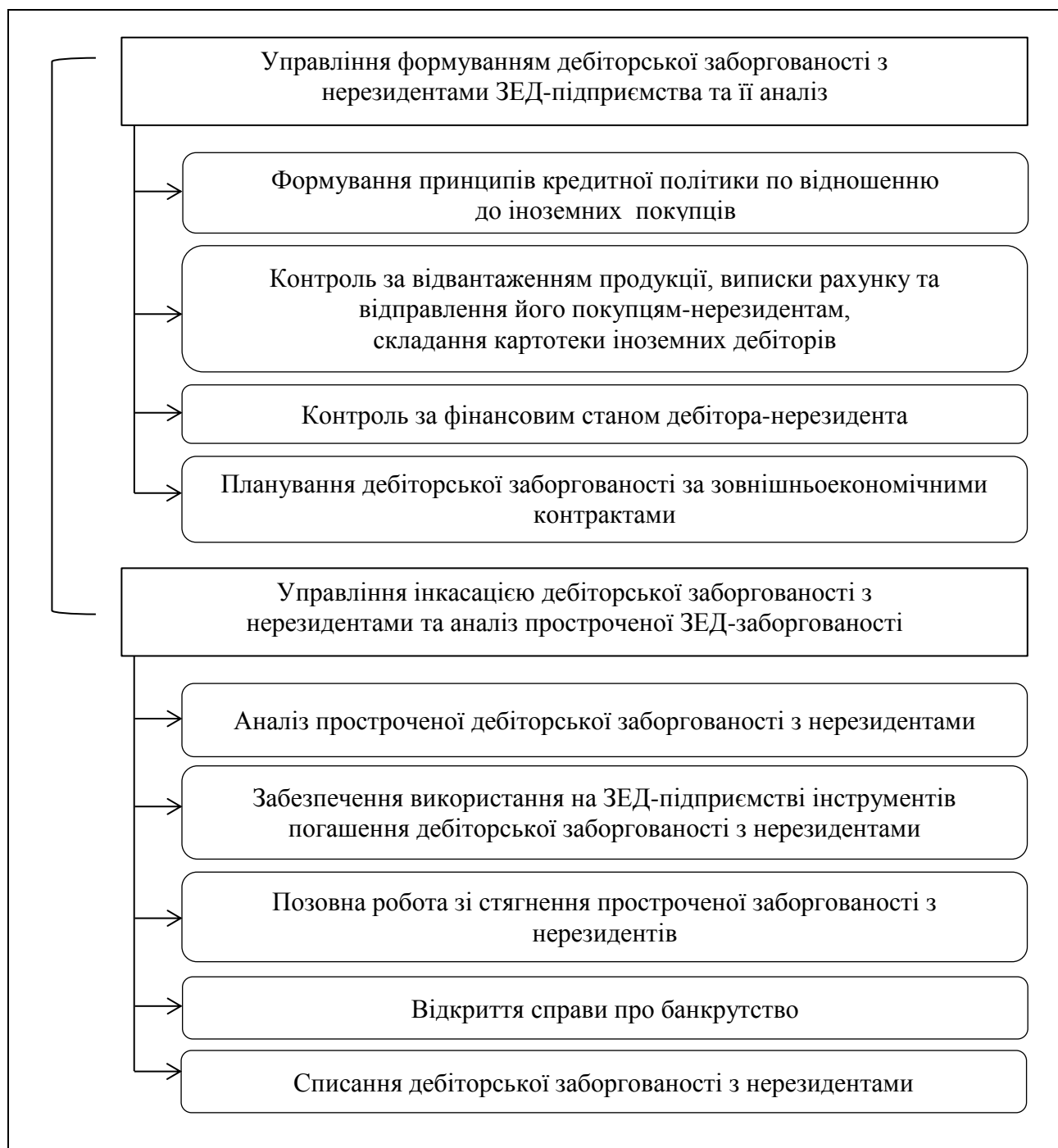

Рис. 1.2. Структурно-логічна модель управління дебіторською заборгованістю за контрактами із нерезидентами

Критеріями оптимізації при формуванні (залученні) є прибутковість, платоспроможність, фінансова стійкість підприємства, які можуть бути забезпечені відповідними розмірами й структурою позикового капіталу. На наш погляд, критерієм ефективного використання є розміщення отриманих ресурсів і швидкість їх обороту. Вагомим етапом у системі управління кредиторською заборгованістю є також процес рефінансування або повернення коштів кредиторам. Тому, Коваленко Л. О. зазначає, що вузловими моментами управління кредиторською заборгованістю є вибір постачальника-нерезидента, контроль своєчасності розрахунків, вибір моменту розрахунку з конкретним кредитором у конкретній ситуації при визначенні альтернативи між одержанням знижки із ціни товару або одержанням додаткового джерела фінансування [33, с. 128].

Товарна форма як найбільш проста за організацією залучення й оформлення й не пов'язана зі значними витратами становить основну частку в складі кредиторської заборгованості на підприємствах торгівлі. Проте постачальники авжеж розуміють принципи зміни вартості грошей у часі й здатні досить точно оцінити розміри «втраченої вигоди» від відволікання активів у дебіторську заборгованість. Компенсації таких втрат природно закладаються в ціну товарів, що коливається залежно від строків надання відстрочки платежу. Швидкість і своєчасність повернення заборгованості безпосередньо впливають на поточні витрати, а її використання в поточній діяльності дозволяє нарощувати економічний потенціал і динамічність розвитку підприємства. Обидва ці різноспрямовані процеси впливають на прибуток і вимагають зважених управлінських рішень.

Управління нетоварною кредиторською заборгованістю як джерелом залучення коштів, що прирівнюються до власних, носить диференційований характер, обумовлений її видами. Метою управління є забезпечення своєчасного нарахування й виплати коштів, що входять до її складу. При цьому, незважаючи на безкоштовність даного джерела, позитивний вплив на вартість позикового капіталу й тривалість фінансового циклу, затримки за виплатами заробітної плати, податків, страхових внесків можуть привести до негативних наслідків для розвитку підприємства: зростання плинності кадрів, підвищення штрафних санкцій, зниження

кредитного рейтингу та ін. Таким чином, і в цьому випадку необхідний чіткий і зважений підхід.

Спираючись на вчення багатьох науковців в області фінансового менеджменту, представлено основні етапи управління кредиторською заборгованістю з нерезидентами на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Етапи управління кредиторською заборгованістю за контрактами із нерезидентами

Підводячи підсумки огляду різних підходів до управління дебіторською та кредиторською заборгованостями, слід зазначити, що вони не суперечать, а лише доповнюють один одного. У зв'язку із цим виділимо основні моменти, що обумовлюють необхідність одночасного, синхронного управління дебіторською та кредиторською заборгованостями ЗЕД-підприємств: 1. Дебіторська заборгованість з

нерезидентами займає важливе місце у складі оборотних активів на підприємствах оптової торгівлі, так як має багато іноземних постачальників та покупців. У свою чергу кредиторська ЗЕД-заборгованість являє собою практично основне джерело позикового капіталу. Тому їх співвідношення визначає ліквідність підприємства на певну дату й можливу платоспроможність. 2. Так як основним джерелом коштів для погашення кредиторською заборгованості з іноземними партнерами є інкасація боргів покупців-нерезидентів, головним завданням управління заборгованостями за експортно-імпортними контрактами є встановлення таких договірних відносин, при яких строки й розміри платежів підприємства ставляться в залежність від надходження коштів від дебіторів. 3. Висока динаміка відносин з контрагентами й великі обсяги робіт по формуванню і рефінансуванню іноземних заборгованостей впливають на погодженість руху матеріальних, фінансових і грошових потоків й, природно на фінансову стійкість підприємства. 4. Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості з іноземними партнерами та швидкість їх руху дають змогу визначити величину вільних коштів, які необхідні для господарської діяльності. Наявність останніх і розмір чистого грошового потоку свідчать про рівень платоспроможності. 5. Дебіторська та кредиторська ЗЕД-заборгованість несе у собі певні економічні вигоди та певні витрати. Вартісні оцінки окремих видів заборгованостей можуть мати різну спрямованість, що також викликає необхідність узгодження процесів їх формування і використання. 6. Наявність у підприємств дебіторської та кредиторської заборгованостей за контрактами із нерезидентами пов'язана з певними фінансовими ризиками, запобігання й зниження яких також вимагає погоджених рішень.

Отже, виходячи з вищезазначеного, можна визначити місце синхронізації (балансування) управління дебіторською та кредиторською заборгованостями за контрактами з нерезидентами у системі управління підприємством (рис. 1.4). Об'єктом управління є економічні відносини з контрагентами-нерезидентами у процесі поточної діяльності. Основні суб'єкти управління перебувають у сфері фінансового менеджменту, але їх рішення мають погоджуватися з фахівцями, що займаються продажем і закупівлями, юридичними службами підприємства

Рис. 1.4. Місце спільного управління дебіторською та кредиторською заборгованостями за контрактами із нерезидентами у системі управління ЗЕД-підприємством оптової торгівлі

Критеріями оцінки у процесі прийняття рішень є:

1. ліквідність і платоспроможність; оборотність і рентабельність;
2. вартість відволікання й залучення фінансових ресурсів; рівень ризиків.

Зазначені рекомендації відповідають двоєдиній базовій цілі бізнесу у вигляді збільшення прибутку й здатності генерувати достатні для здійснення своїх господарської діяльності коштів.

Основні характеристики процесу управління заборгованостями за контрактами із нерезидентами представлено у табл. 1.7.

**Основні характеристики процесу управління заборгованостями за
контрактами із нерезидентами**

№ з/п	Характеристики	Управління дебіторською ЗЕД-заборгованістю	Управління кредиторською ЗЕД-заборгованістю	Управління дебіторською та кредиторською ЗЕД-заборгованістю
1	Об'єкт	Економічні відносини з іноземними покупцями, постачальниками та іншими боржниками з приводу формування й інкасації дебіторської ЗЕД-заборгованості	Економічні відносини з іноземними постачальниками, покупцями та іншими комерційними кредиторами із приводу залучення й погашення кредиторської ЗЕД-заборгованості	Економічні відносини з іноземними контрагентами у процесі поточної діяльності із приводу надання й отримання відстрочок платежу за товарними і монетарними операціям
2	Суб'єкт	Комерційні й фінансові менеджери	Фінансові менеджери	Фінансові менеджери
3	Основні цілі	Оптимізація розміру дебіторської ЗЕД-заборгованості у процесі її формування з позиції забезпечення зростання обсягів продажу і прибутку, зниження втрат у процесі інкасації	Оптимізація розміру ЗЕД-заборгованості у процесі її залучення з позиції нарощування потенціалу підприємства й прибутку, прискорення оборотності, своєчасного повернення	Оптимізація прибутку (операційного) і розміру вільних коштів
4	Інструменти реалізації	Збутова, (маркетингова) і кредитна політики	Закупівельна політика й політика фінансування активів	Політика управління фінансовими (грошовими) потоками
5	Принципи	Системність, комплексність, ясність і прозорість відносин, маневреність, відповідальність, погодженість		
6	Основні функції	Планування, мотивація, контроль	Планування, контроль	Планування, координація, контроль
7	Етапи	Формування, інкасація	Залучення, використання, рефінансування	Залучення, формування, інкасація, рефінансування
8	Методи	Аналітичні, планування й прогнозування, інкасації, реструктуризації	Аналітичні, планування, організації, використання, рефінансування	Аналітичні, планування, бюджетування, синхронізація

Інструментами реалізації поставлених цілей є: підбір іноземних контрагентів; визначення умов договорів і здійснення розрахунків; розробка поточних планів й оперативних бюджетів; мотивація і контроль їх виконання, які забезпечують погодженість у розмірі, швидкості обороту ЗЕД-заборгованостей; погодженість у русі матеріальних і грошових потоків; погодженість надходження та витрат коштів у певний час.

Таким чином, управління дебіторською та кредиторською заборгованостями за контрактами із нерезидентами представляє собою процес розробки й реалізації управлінських рішень із приводу погодженості їхнього розміру й швидкості руху у часі, що забезпечують необхідний прибуток, оптимальний розмір вільних коштів та становлять основу рентабельної зовнішньоекономічної діяльності.

1.3. Організація обліково-аналітичного забезпечення для ефективного управління заборгованістю за торгівельними контрактами у сфері ЗЕД

На сьогодні, у період стрімкого зростання інноваційних технологій, бізнес прагне вийти на нові ринки, тому питання обліку експортно-імпортних операцій є надзвичайно актуальним.

При здійсненні експортно-імпортних операцій в обліку потрібно керуватися П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів». Згідно з П(С)БО 21 іноземна валюта – це валюта інша, ніж валюта звітності. Операція в іноземній валюті – це господарська операція, вартість якої визначена в іноземній валюті або яка потребує розрахунків в іноземній валюті (п.4 П(С)БО 21). Особливості обліку операцій в іноземній валюті напряду залежать від того, якою статтею це є у балансі – монетарною чи немонетарною. Монетарні статті – статті балансу про грошові кошти, а також про такі активи й зобов'язання, які будуть отримані або сплачені у фіксованій (або визначеній) сумі грошей або їх еквівалентів (п.4 П(С)БО 21). До монетарних статей відносяться: грошова дебіторська заборгованість в інвалюті; грошова кредиторська

заборгованість в інвалюті. Немонетарні статті – статті інші, ніж монетарні статті балансу (п.4 П(С)БО 21). Наприклад, товарна дебіторська або кредиторська заборгованість [63].

Основні завдання з огляду на специфіку обліку операцій за експортно-імпортними контрактами із нерезидентами представлені на рис. 1.5.

Рис. 1.5. Основні завдання з обліку операцій за експортно-імпортними контрактами із нерезидентами, з огляду на специфіку таких операцій

Операції в іноземній валюті під час первісного визнання відображаються у валюті звітності шляхом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням валютного курсу на початок дня, дати здійснення операції (дати визнання активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат) (п. 5 П(С)БО 21).

Отже, при первісному визнанні господарської операції в іноземній валюті таку валюту для відображення операції в обліку необхідно перерахувати у гривню за курсом НБУ на дату здійснення операції.

Сума авансу (попередньої оплати) в іноземній валюті, надана іншим особам у рахунок платежів для придбання немонетарних активів (запасів, основних засобів, нематеріальних активів тощо) і отримання робіт і послуг, при включенні до вартості цих активів (робіт, послуг) перераховується у валюту звітності із застосуванням валютного курсу на початок дня дати сплати авансу. У разі здійснення авансових платежів в іноземній валюті постачальникові частинами та одержання частинами від постачальника немонетарних активів (робіт, послуг) вартість одержаних активів (робіт, послуг) визнається за сумою авансових платежів із застосуванням валютних курсів, виходячи з послідовності здійснення авансових платежів.

Сума авансу (попередньої оплати) в іноземній валюті, одержана від інших осіб у рахунок платежів для поставлення готової продукції, інших активів, виконання робіт і послуг, при включенні до складу доходу звітного періоду перераховується у валюту звітності із застосуванням валютного курсу на початок дня дати одержання авансу. У разі одержання від покупця авансових платежів в іноземній валюті частинами та відвантаження частинами покупцеві немонетарних активів (робіт, послуг) дохід від реалізації активів (робіт, послуг) визнається за сумою авансових платежів із застосуванням валютних курсів, виходячи з послідовності одержання авансових платежів (п. 6 П(С)БО 21).

Відповідно, якщо попередніх оплат декілька, то курс потрібно брати на дату кожного такого авансу.

У ситуації, коли спочатку відбувається поставка товару, а після – оплата, на дату виникнення грошової заборгованості у підприємства (як визнання доходу або

оприбуткування товару) відображається заборгованість за курсом НБУ. У подальшому виникає монетарна стаття (грошова дебіторська або кредиторська заборгованість), оскільки поставка товару буде оплачена в інвалюті. На дату отримання оплати (погашення заборгованості) діє вже інший курс НБУ, ніж на дату виникнення заборгованості. Ця різниця у розумінні П(С)БО є курсовою різницею.

Курсова різниця – це різниця між оцінками однакової кількості одиниць іноземної валюти при різних валютних курсах (п. 4 П(С)БО 21).

Для розрахунку курсових різниць діють певні правила:

1. Курсові різниці визначають тільки за монетарними статтями балансу, тобто, якщо мова йде про заборгованість, яка буде погашена інвалютою, на дату погашення потрібно буде визначити курсову різницю.

2. При відображенні в обліку операцій в інвалюті бухгалтер зтикається з різними видами курсів валют: комерційним курсом банку, крос-курсом, курсом МВРУ тощо. Проте для розрахунку курсової різниці використовують тільки курс НБУ.

3. Курсові різниці необхідно визначати на кожен дату балансу і дату здійснення господарської операції (п. 8 П(С)БО 21).

Розрахунок курсової різниці відбувається за наступною формулою:

$$КР = СГО * (К2 - К1) \quad (1.1)$$

де КР – сума курсових різниць;

СГО – сума господарської операції;

К1 – курс НБУ на дату виникнення монетарної стаття балансу або дату балансу (у залежності від того, яка подія відбулася першою);

К2 – курс НБУ на дату визначення курсової різниці (на дату балансу або на дату розрахунків).

У бухгалтерському обліку курсові різниці відображають у залежності від результату такого розрахунку і виду операції: якщо курс НБУ зріс, $K2 > K1$, то такий

результат: для кредиторської заборгованості - списують на витрати (на субрахунок 945 «Витрати від операційної курсової різниці» або 974 «Втрати від неопераційних курсових різниць»); для дебіторської заборгованості - включають в доходи (на субрахунок 714 «Дохід від операційної курсової різниці» або 744 «Дохід від неопераційної курсової різниці»);

Якщо курс НБУ знизився, $K2 < K1$, то такий результат: для кредиторської заборгованості - включають в доходи (на субрахунок 714 або 744); для дебіторської заборгованості - списують на витрати (на субрахунок 945 або 974).

Таким чином, метою обліково-аналітичної роботи у сфері зовнішньоекономічної діяльності є: відображення в бухгалтерському обліку валютних операцій у валюті їх здійснення і паралельно у валюті звітності за курсом НБУ на дату здійснення операції; своєчасне надання адміністрації, податковим і статистичним органам інформації про товарорух, ефективність його використання, про доходи, витрати, фінансові результати, обов'язкові відрахування і платежі; забезпечення своєчасних і правильних розрахунків із зовнішньоторговельних операцій; досягнення максимальних прибутків підприємств.

Проте, управління дебіторською та кредиторською ЗЕД-заборгованістю не обмежується організацією обліку. Необхідно систематично моніторити стан, структуру та динаміку валютної дебіторської та кредиторської заборгованості, коефіцієнти оборотності, співвідношення дебіторської та кредиторської ЗЕД-заборгованості.

Якщо існують ризики непогашення платежів, відповідальна особа повідомити керівництво та вжити певні заходи для того, щоб на підприємство не наклали штрафні санкції. Тобто, важливо, щоб облік виконував не лише традиційні інформаційні, аналітичні та контрольні функції, а й забезпечував можливість проведення перспективного планування для досягнення стратегічних цілей, злагоджену роботу усіх рівнів управління.

Система обліково-аналітичного забезпечення є складовою загальної системи управління. Її суть полягає в об'єднанні облікових та аналітичних операцій в один процес, виконання оперативного мікроаналізу, забезпеченні безперервності цього

процесу і використанні його результатів для формування рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень. Загальну методологію та нормативні положення обліку і аналізу удосконалюються для раціонального використання в єдиній обліково-аналітичній системі.

Отже, обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською та кредиторською ЗЕД-заборгованістю - це компонент інформаційного забезпечення управління підприємством, метою якого є надання повної та достовірної інформації керівництву для прийняття управлінських рішень шляхом взаємодії обліку та економічного аналізу.

1.4 Економічна характеристика Підприємства «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» та техніка проведення його імпортно-експортної діяльності

Підприємство «Укржелтранс» Харківської обласної організації Всеукраїнської організації інвалідів «Союз організацій інвалідів України» є юридичною особою і засноване рішенням Президії Харківської обласної організації Всеукраїнської організації інвалідів «Союз організацій інвалідів України» та здійснює свою діяльність згідно Статуту та Договору про взаємовідносини між засновником та підприємством.

Головною метою Підприємства є створення нових робочих місць для працевлаштування працездатних інвалідів, надання їм матеріальної допомоги, найбільш повному задоволенню потреб населення і народного господарства у продукції, товарах та послугах, шляхом здійснення усіх видів комерційної, що не суперечать діючому законодавству.

Для досягнення цієї мети «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» здійснює наступні види діяльності: неспеціалізована оптова та роздрібна торгівля; здійснення зовнішньоекономічної, експортної, імпоротної та іншої діяльності; виробництво, закупка сільськогосподарської, рибної та іншої продукції, роботи та послуги,

пов'язані із закупкою, зберіганням, переробкою, розфасовкою та їх реалізації; організація торгівлі паливно-мастильними матеріалами, у тому числі обладнання з цією метою мережі автозаправних станцій; виробництво, придбання, зберігання, переробка, експлуатація, продаж промислової продукції, енергоносіїв, будматеріалів, сувенірної продукції, збір, переробка, продаж сировини, відходів промисловості, вторинної сировини, розвиток народних та інших промислів; здійснення внутрішніх та міжнародних перевезень пасажирів, вантажів та інших відправлень різними видами транспорту та транспортними засобами, транспортно-експедиційні та інші послуги; діяльність, пов'язана з ремонтом, обслуговуванням і реалізацією транспортних засобів, що підлягають реєстрації та обліку в органах внутрішніх справ; діяльність, пов'язана з виробництвом, придбанням, зберіганням, продажем, ремонтом, обслуговуванням побутової, радіоелектронної, електронної, оптичної, обчислювальної та іншої техніки та пристрою, механізмів, транспортних засобів, офісного та іншого обладнання, запасних частин та комплектуючих, діагностика, ремонт, монтаж, пусконаладка, сервісне, гарантійне обслуговування.

Господарська діяльність здійснюється у межах діючого законодавства та Статуту Підприємства. Підприємство має самостійний баланс, свій фірмовий бланк, печаті, штампи, поточний та інші рахунки у банківських установах, товарний знак, емблему.

Діяльність Підприємства засновується на повній господарській самостійності, самоврядуванні та самофінансуванні.

Прибуток Підприємства, після сплати обов'язкових відрахувань, та відрахувань Засновнику, залишається у повному розпорядженні Підприємства, яке самостійно визначає напрямки використання цього прибутку.

«Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» в установленому порядку має право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність, відкривати валютні рахунки як в банках України, так і за її межами.

Валютна виручка, що одержана у результаті діяльності Підприємства, після прямих валютних витрат та відрахувань у бюджет за встановленими ставками,

зараховується на валютний рахунок Підприємства і використовується ним самостійно.

Підприємство самостійно здійснює зовнішньоекономічну діяльність у відповідності з чинним законодавством. Самостійно визначає номенклатуру і обсяг експортно-імпортних операцій, робіт та послуг, виходячи з предмету, цілей, та видів своєї діяльності.

«Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» має право:

1. Укладати угоди, контракти, погодження з юридичними та фізичними особами у межах існуючого законодавства;

2. Вкладати свої кошти (інвестувати) у проекти із закордонними партнерами, брати участь у реалізації міжнародних програм і проектів;

3. Відряджати за кордон і приймати у себе закордонних спеціалістів та представників для вирішення питань, пов'язаних з діяльністю як самого Підприємства, так і його партнерів;

4. Приймати участь у проведенні міжнародних виставок, ярмарок та інших дій. Підприємство має право закуповувати по імпорту обладнання, технічну та технологічну документацію, сировину та інші товари для їх подальшого використання, зберігання, продажу.

У разі невиконання своїх договірних зобов'язань за експортними чи імпортними операціями, «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» несе відповідальність згідно з існуючим законодавством та своїм Статутом.

«Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» використовує умови поставки FCA (Free Carrier), так як її найбільш часто використовують (практично 40% міжнародних торгових контрактів укладається з цим правилом), оскільки вона дуже гнучка й універсальна. Основними перевагами базису FCA є застосування будь-якого виду транспорту і використання будь-якого місця доставки товару, який знаходиться у країні продавця. Це може бути магазин, склад, морський порт, аеропорт або просто адреса продавця.

На «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» немає відділу бухгалтерії. Усі обов'язки з ведення обліку та складанні і подачі звітності покладені на головного бухгалтера.

Функції бухгалтера щодо здійснення операцій за експортно-імпортними контрактами із нерезидентами наведено на рис. 1.6.

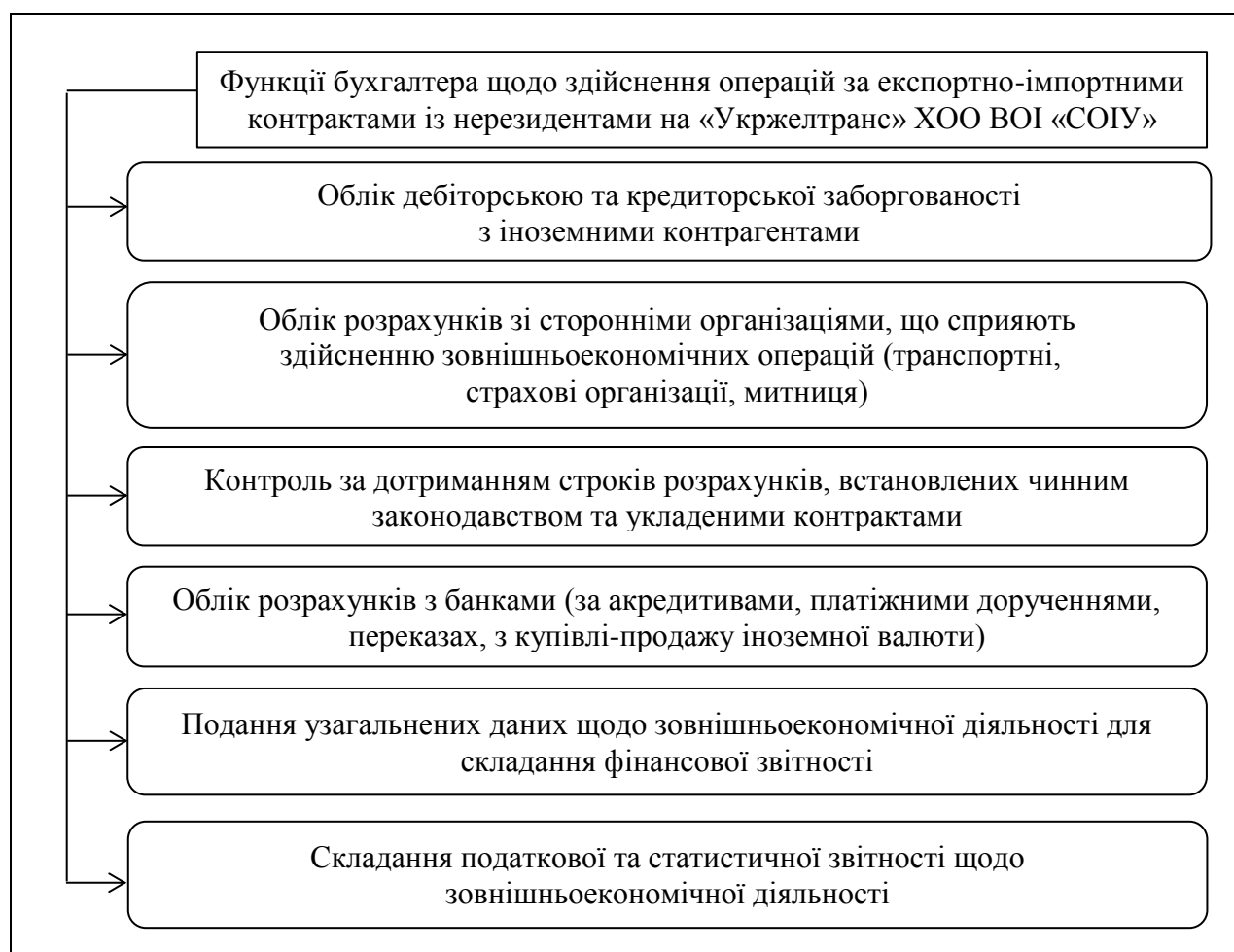

Рис. 1.6. Функції бухгалтера щодо здійснення операцій за експортно-імпортними контрактами із нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»

Характеристика основних показників діяльності «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» за 2017-2019 рр. наведено у табл. 1.8. Інформаційною базою для здійснення економічної оцінки стану підприємства є «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», які представлені у Додатку Б, Додатку В.

Облік зовнішньоекономічної діяльності ведеться на підставі первинних документів, частина яких складається на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ», а інші – надходять від інших підприємств, у тому числі закордонних.

Організація обліку, оподаткування, аналізу та аудиту бухгалтером «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» ведеться відповідно до Наказу «Про організацію бухгалтерського обліку та облікову політику підприємства» та посадовій інструкції головного бухгалтера.

Таблиця 1.8

**Фінансово-економічні показники діяльності
«Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» за 2017-2019 рр.**

Показники	Значення			Відхилення значень показників			
				2018 р. порівняно з 2017 р.		2019 р. порівняно з 2018 р.	
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Абс., тис. грн.	Темп приросту, %	Абс., тис. грн.	Темп приросту, %.
Фінансово-економічні показники							
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	2483,5	4417,7	895,4	1934,2	77,9	-3522,3	-79,7
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	1796,3	3688,4	605,0	1892,1	105,3	-3083,4	-83,6
Валовий прибуток, тис. грн.	687,2	729,3	290,4	42,1	6,1	-438,9	-60,2
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-180,8	74,6	-31,8	255,4	-141,3	-106,4	-142,6
Запаси, тис. грн	756,1	10,2	383,0	-745,9	-98,7	372,8	3654,9
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, тис. грн.	362,6	1296,1	1288,6	933,5	257,4	-7,5	-0,6
Грошові кошти та їх еквіваленти, тис грн.	6,5	45,0	62,3	38,5	592,3	17,3	38,4
Інші оборотні активи, тис. грн.	7,8	28,5	50,5	20,7	265,4	22	77,2
Зареєстрований капітал, тис. грн.	5,0	5,0	5,0	0	0,0	0	0,0
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, тис.грн.	1785,9	2078,8	1778,5	292,9	16,4	-300,3	-14,4
Інші поточні зобов'язання, тис. грн.	821,8	450,2	1006,8	-371,6	-45,2	556,6	123,6
Валюта балансу, тис. грн	1903,5	1899,4	2140,7	-4,1	-0,2	241,3	12,7

Продовження табл. 1.8

Показники	Значення			Відхилення значень показників			
				2018 р. порівняно з 2017 р.		2019 р. порівняно з 2018 р.	
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Абс., тис. грн.	Темп приросту, %	Абс., тис. грн.	Темп приросту, %.
Аналіз ліквідності підприємства							
Коефіцієнт покриття	0,73	0,75	0,76	0,02	2,7	0,01	101,3
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,44	0,75	0,63	0,31	70,5	-0,12	84
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,002	0,02	0,02	0,018	900,0	0	100
Аналіз ділової активності підприємства							
Коефіцієнт оборотності активів	1,43	2,32	0,44	0,89	62,2	-1,88	19,0
Коефіцієнт оборотності запасів	2,61	9,63	3,08	7,02	269,0	-6,55	32,0
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	4,05	6,62	1,39	2,57	63,5	-5,23	21,00

Проаналізувавши табл. 1.8, можна відмітити, що загальний обсяг реалізованої підприємством продукції у 2018 році збільшився на 1934,2 тис. грн., або на 77,9 % та склав 4417,7 тис. грн. У 2019 році, порівняно з 2018 р. чистий дохід від реалізації продукції зменшився на 3522,3 тис. грн та склав 895,4 тис. грн. Зростання чистого доходу від реалізації продукції свідчить про зростання масштабів діяльності підприємства, розширення сфер діяльності, зміцнення позицій на ринку. Але якщо зростання доходів відбулося за рахунок зростання цін під впливом інфляційних процесів, це вказує на негативну тенденцію.

Зміна обсягів реалізації продукції обумовило зростання собівартості реалізації. Так, у 2018 році собівартість реалізованої продукції збільшилася із 1796,3 тис. грн. до 3688,4 тис. грн (на 1892,1, або на 105,3%). Збільшення показника собівартості реалізованої продукції пов'язаний, по-перше, зі збільшенням випуску продукції, по-друге, з підвищенням рівня змінних витрат (підвищенням цін на використовувану у виробництві сировину, матеріали, на електроенергію, паливо тощо). У 2019 році показник зменшився на 3083,4 тис. грн., або на 83,6 %, порівняно з минулим роком

та склав 605,0 тис. грн. Позитивним є те, що собівартість реалізованої продукції змінюється пропорційно чистому доходу від реалізації продукції.

Логічним є збільшення і валового доходу (різниця між виручкою та собівартістю). У 2018 р. показник збільшився на 42,1 тис. грн., або 6,1%, порівняно з аналогічним періодом минулого року та склав 729,3 тис. грн. У 2019 році показник дещо знизився до 290,4 тис. грн, тобто на 438,9 тис. грн, або на 60,2 %.

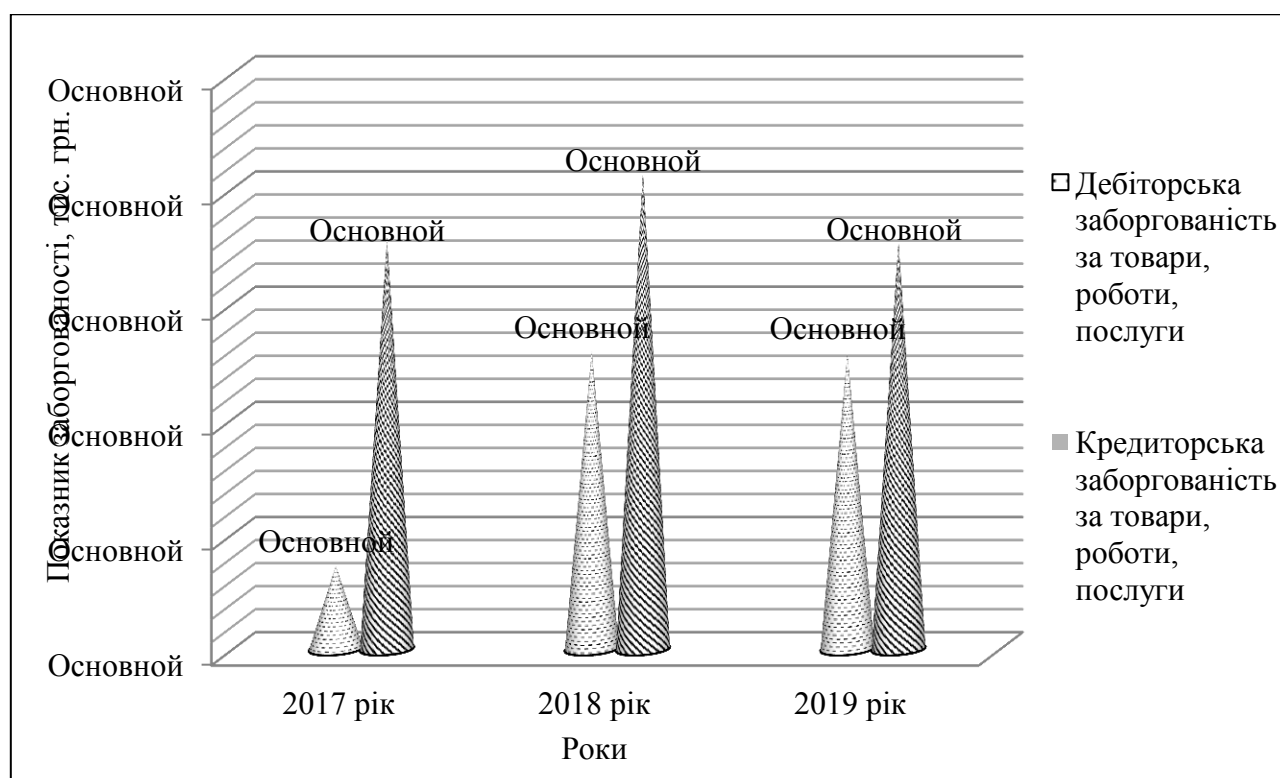

Рис. 1.7. Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованостей за товари, роботи, послуги на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» за 2017-2019 рр.

Щодо чистого прибутку, то «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» мав позитивну тенденцію у 2018 році – 74,6 тис. грн. Роком пізніше підприємство зазнало збитку у розмірі 31,8 тис. грн., що на 106,4 тис. грн., або на 142,6 % менше, порівняно з 2018 роком. Керуючись виключно показником чистого прибутку (збитку) важко робити висновки про ефективність та перспективи організації. Для того, щоб побачити більш чітку картину, необхідно дослідити більше показників.

Показник запасів має на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» досить нестійку тенденцію. У 2018 р. цей показник склав 10,2 тис. грн, що на 745,9 тис. грн., або 98,7%, ніж у 2017 р. У 2019 р. запаси зросли на 372,8 тис. грн. та стали дорівнювати 383,0 тис. грн, порівняно з 2018 р. Ріст запасів свідчить про ряд позитивних і негативних моментів у роботі підприємства. Позитивними є підвищення рівня ділової активності підприємства і прагнення зберегти грошові кошти від знецінення через інфляцію. До негативних моментів відносяться недоліки роботи відділу матеріального постачання, нерациональне управління запасами.

Поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги у 2018 році збільшилася на 933,5 тис. грн., порівняно з попереднім. Цей показник є досить високим, проте вже у 2019 дещо зменшилась на 7,5 тис. грн., або на 0,6 %. Накопичення дебіторської заборгованості є негативним явищем. Позитивним є те, що наразі ми можемо спостерігати тенденцію до зниження цього показника.

Грошові кошти мають тенденцію до збільшення. Якщо у 2017 році цей показник у структурі оборотних активів займав 6,5 тис. грн, то у 2018 р. зріс до 45,0 тис. грн, а у 2019 році склав 62,3 %, що порівняно з 2018 році на 17,3 тис. грн., або 38,4 % більше. Підвищення частки абсолютних та високоліквідних активів є свідченням підвищення поточної платоспроможності і стійкого фінансового стану.

Також позитивним явищем є збільшення інших оборотних активів. У 2018 році збільшення відбулося на 20,7 тис. грн., порівняно з 2017 роком та склали 28,5 тис. грн. У 2019 році показник зріс ще на 22,0 тис. грн і дорівнював 50,5 тис. грн. Така тенденція вказує на формування більш мобільної структури активів, що сприяє прискоренню оборотності засобів «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ».

Зареєстрований капітал протягом 2017-2019 років не змінився, показник складає 5,0 тис. грн. Це вказує нам на те, що власник не надав на протязі аналізованого періоду суму грошових вкладів чи іншого майна у повне господарське володіння, користування, розпорядження підприємства.

У 2018 р. поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги збільшилася на 292,9 тис. грн., або 16,4% , порівняно з 2017 роком та складала 2078,8 тис. грн. Зростання кредиторської заборгованості свідчить про невчасне виконання

«Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» своїх платіжних зобов'язань за розрахунками за товари, роботи, послуги. Проте у 2019 році спостерігається зменшення показника на 300,3 тис. грн., або на 14,4 %.

Інші поточні зобов'язання у 2018 році зменшилися з 821,8 тис. грн. до 450,2 тис. грн. (на 371,6 тис. грн, або 45,2 %). У 2019 році показник зріс на 556,6 тис. грн., або 123,6%, порівняно з 2018 роком та склав 1006,8 тис. грн.

У 2018 році валюта балансу зменшилася на 4,1 тис. грн., або 0,2 % та склала 1899,4 тис. грн, порівняно з 2017 роком. Проте у 2019 році відбулося збільшення цього показника на 241,3 тис. грн., або на 12,7 %, порівняно з минулим роком та стало дорівнювати 2140,7 тис. грн. Збільшення валюти балансу вважається позитивним, що свідчить про зростання виробничих потужностей.

Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття) за аналізовані роки збільшився з 0,73 у 2017 році до 0,76 у 2019 році (загалом на 0,03 одиниці). Отримані дані вказують, що протягом 2017-2019 рр. «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» не мало змоги вчасно відповідати за своїми поточними зобов'язаннями. У 2019 році у підприємства залишилося лише 0,76 гривень на кожную гривню поточних зобов'язань. Проте, можна побачити позитивну тенденцію з кожним роком.

У 2017 році показник швидкої ліквідності знаходився нижче нормативного значення і складав 0,44. Це означає, що у «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» були проблеми з платоспроможністю. Проте у 2018-2019 рр. показників зріс і знаходився у межах нормативного значення, що означає, на кожную гривню поточних зобов'язань припадає 0,63 гривні високоліквідних оборотних активів.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності за роки дослідження складає менше нормативного значення і вказує на те, що «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» не зможе вчасно погасити борги у випадку, якщо термін платежів настане незабаром.

Коефіцієнт оборотності активів показав, що у 2017 році на кожную гривню залучених коштів було надано продукції на суму 1,43 грн., а у 2018 році – уже 2,32 грн. Проте у 2019 році значення коефіцієнту зменшилося до 0,44, що має негативну тенденцію.

Коефіцієнт оборотності запасів у 2018 році склав 9,63, що на 7,02 одиниць більше, ніж у 2017 році. Таке зростання для галузі оптової торгівлі вказує на те, що відбулося стабільне удосконалення політики управління запасів. Проте у 2019 році показник зменшився на 6,55 одиниць та склав 3,08. Для формування точних висновків про ефективність управління запасами необхідно провести більш детальне дослідження.

Оборотність власного капіталу «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» у 2018 році зростає, порівняно з 2017 роком на 2,57 одиниць і складає 6,62 грн. на кожну гривню залучених коштів власників. Це позитивна тенденція, викликана стрімким зростанням доходу підприємства. У 2019 році показник зменшився, порівняно з минулим роком і склав 1,39.

Отже, проаналізувавши фінансово-економічні показники діяльності «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» за 2017-2019 рр. слід відзначити зростання розміру активів та власного капіталу, при цьому спостерігається зростання загального обсягу як дебіторської заборгованості, так і кредиторською заборгованості, у тому числі за експортно-імпортними контрактами із нерезидентами, що негативно впливає на фінансові ресурси і обумовлює зниження оборотності коштів. Оцінивши показники фінансового стану, необхідно відмітити зниження показників ліквідності «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ».

Висновки до першого розділу

Зовнішньоекономічна діяльність є важливим елементом механізму управління зовнішньоекономічними відносинами, зокрема дебіторською та кредиторською заборгованістю, які впливають на фінансовий стан, рівень платоспроможності та фінансової стійкості підприємств.

Для ефективного управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними операціями необхідне надходження якісної інформації

щодо усіх аспектів господарювання. Тому на сьогодні актуальним питанням є формування ефективного обліково-аналітичного забезпечення, яке є універсальною інформаційною базою управління дебіторською та кредиторською заборгованістю з іноземними контрагентами.

В Україні є повністю державно регламентованими техніка здійснення зовнішньоекономічних операцій з нерезидентами та порядок фінансового обліку валютних заборгованостей за торгівельними ЗЕД-контрактами.

Зовнішньоекономічна діяльність регламентується Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність», відповідно до якого, зовнішньоекономічна діяльність – діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами .

Дослідивши наукові праці сучасних вчених-економістів, автор розробив наступні визначення.

Дебіторська заборгованість з нерезидентами – це складова оборотного капіталу, що являє собою суму з валютної заборгованості, перерахованої у гривню за курсом НБУ на користь підприємства на певну дату за наданий комерційний та споживчий кредити іноземним покупцям, а також авансування іноземних постачальників, щодо яких у підприємства з'являється майнове право вимоги оплати боргу.

Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами – це система, у якій суб'єкт управління спрямовує свій вплив на об'єкт управління (економічні відносини з контрагентами-нерезидентами з приводу валютної заборгованості) через одночасний, синхронний аналіз з метою забезпечення оптимального складу, структури і динаміки заборгованості. Основні суб'єкти управління перебувають у сфері фінансового менеджменту, але їх рішення мають погоджуватися з фахівцями, що займаються продажем і закупівлями, юридичними службами.

Обліково-аналітичне забезпечення управління виробничими витратами – це сукупність бухгалтерського обліку та економічного аналізу, метою узгодження і

взаємодії яких є надання якісної обліково-аналітичної інформації керівництву для прийняття обґрунтованих і ефективних управлінських рішень.

Управління дебіторською та кредиторською ЗЕД-заборгованістю не обмежується організацією обліку. Необхідно систематично моніторити стан, структуру та динаміку валютної дебіторської та кредиторської заборгованості, коефіцієнти оборотності, співвідношення дебіторської та кредиторської ЗЕД-заборгованості. Якщо існують ризики непогашення платежів, відповідальна особа повинна повідомити керівництво та вжити певні заходи для того, щоб на підприємство не наклали штрафні санкції. Тобто, важливо, щоб облік виконував не лише традиційні інформаційні, аналітичні та контрольні функції, а й забезпечував можливість проведення перспективного планування для досягнення стратегічних цілей, злагоджену роботу усіх рівнів управління.

Базою для проведення дипломного дослідження обрано «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ», яке є малим підприємством – суб'єктом ЗЕД. Фірма займається оптовою та роздрібною торгівлею деревини та запчастин для транспорту.

Попереднє ознайомлення з фінансовою звітністю дозволяє стверджувати, що у теперішній час «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» є достатньо рентабельним. Далі необхідно дослідити діючий порядок обліку та аналізу дебіторської та кредиторської ЗЕД-заборгованості на даному підприємстві та оцінити сформованість обліково-аналітичного забезпечення її управління.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЮЧОГО НА ПІДПРИЄМСТВІ «УКРЖЕЛТРАНС «ХОО ВОІ
«СОІУ» ПОРЯДКУ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ ІЗ НЕРЕЗИДЕНТАМИ
ЗА ТОРГІВЕЛЬНИМИ КОНТРАКТАМИ

2.1. Особливості обліку зовнішньоекономічних торгівельних операцій та розрахунків із іноземними партнерами на Підприємстві «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ»

Під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності Підприємство «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» керується Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [55], Господарським кодексом України [16], Митним [43] та Податковим [53] кодексами України, Законом України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» [58], Декретом Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» [56].

«Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ», належить до суб'єктів малого бізнесу України. Бухгалтерський облік фірми повністю підпорядкований вимогам національних П(С)БО. Застосовується повний План рахунків та Інструкція № 291 до нього, фінансова звітність складається за спрощеною формою згідно П(С)БО 25. Облік комп'ютеризований на базі програмного продукту "1С Підприємство. Версія 8.2".

Облік товарів (робіт, послуг) здійснюється на момент ввезення в межі або вивезення за межі економічної території країни. Зовнішньоекономічна діяльність України щодо ввезення та вивезення товарів методом водного, залізничного, автомобільного чи повітряного транспортування обліковується за датою оформлення митної декларації. Моментом експорту або імпорту товарів, що не

підлягають митному декларуванню, є дата оформлення приймально-здавального акту або дата платіжного документу.

«Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» спеціалізується на експорті та імпорті товарів, тому розглянуто особливості обліку дебіторської та кредиторської заборгованості за цими операціями.

Кредиторська заборгованість перед нерезидентом виникає у резидента України, коли такий резидент отримує від нерезидента товари без передоплати за договорами імпорту або передоплату за експортним договором.

Дебіторська заборгованість нерезидента виникає у резидента України, коли такий резидент перерахував нерезиденту передоплату за товари згідно з умовами імпортного контракту або резидент поставив нерезиденту товари згідно з експортним контрактом.

«Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» самостійно визначає порядок аналітичного обліку дебіторської та кредиторської заборгованості за експортно-імпортними операціями, запроваджуючи відповідні субрахунки. Підставою для обліку імпортно-експортних операцій є договірні, супроводжувальні, дозвільні, митні, страхові, розрахунково-платіжні та претензійні документи.

Облік дебіторської та кредиторською заборгованості на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» здійснюється на підставі первинних документах (рис. 2.1).

«Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» веде бухгалтерський та оперативний облік зовнішньоекономічних операцій, а також статистичну звітність, яку надсилає органам Державної статистики України. Для бухгалтерського обліку зовнішньоекономічних операцій «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» користуються планом рахунків та інструкцією про його використання, що діють на території України, та відповідними змінами і доповненнями, які відображають специфіку зовнішньоекономічної діяльності.

Витрати на підготовку товарів до відвантаження, їх перевезення всередині країни та за кордоном, вантажно-розвантажувальні роботи, страхування та зберігання вантажів у дорозі, оплата зборів за митне оформлення вантажу

накопичуються на рахунку 93 «Витрати на збут» з подальшим їх перенесенням до складу фінансових результатів.

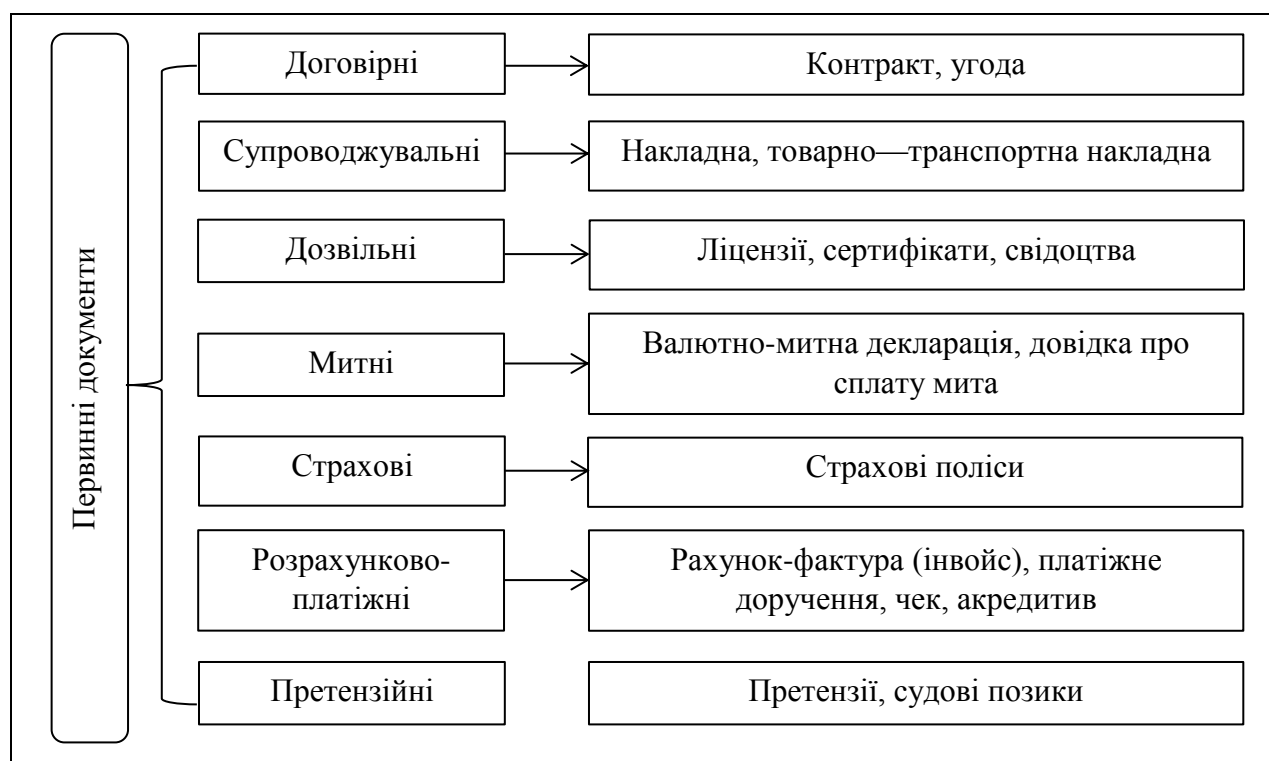

Рис. 2.1. Групувальні ознаки первинних документів за експортно-імпортними операціями «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»

Подальші бухгалтерські записи з обліку придбання імпортних товарів або відвантаження товару на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» залежать від форми оплати, яка має бути визначена умовами зовнішньоекономічного контракту: попередньої чи наступної. Тому на етапі аналітичного і синтетичного обліку експортно-імпортних операцій на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» необхідно систематизувати операції поставки товарів та їх оплати відповідно до термінів оплати.

Алгоритм обробки вхідних облікових даних передбачає отримання результату у вигляді аналітичного і синтетичного обліку. Основною аргументованою умовою дієвості даного алгоритму є можливість застосування його до ряду однотипних господарських операцій (рис. 2.2)

Першочергово облік дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» починається з оформлення відносин з іноземним контрагентом – з укладання зовнішньоекономічного договору (контракту). «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» при укладанні ЗЕД-договорів дотримується Правил Інкотермс-2020, які впливають на визнання та облік транспортних витрат, оподаткування.

Рис. 2.2. Алгоритм формування інформації аналітичного та синтетичного обліку експортно-імпортних операцій

Зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається у письмовій формі двома мовами та обов'язково повинен містити: назву, номер контракту, дату та місце його укладення, преамбулу, предмет контракту, ціну та загальну вартість

контракту, умови поставки товарів, вантажоодержувача, умови платежів, товаросупровідну документацію, повідомлення про відвантаження, упаковку та маркування, гарантію якості товару, претензії, штрафні санкції, форс мажорні обставини, арбітраж, інші умови, юридичну адресу сторін, підписи.

Методологічні принципи формування у бухгалтерському обліку інформації про операції в іноземній валюті та її відображення у фінансовій звітності господарських одиниць за межами України у грошовій одиниці України на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» регулює П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів».

Для дебіторської і кредиторської заборгованості, утвореної в ході взаємин з нерезидентами, існують особливі правила обліку.

Дебіторську й кредиторську заборгованість, залежно від виконуваних операцій на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ», можна умовно поділити на кілька видів:

1. Заборгованість покупців за надані товари, роботи і послуги. Така заборгованість відображається на субрахунку 362 «Розрахунки з іноземними покупцями».

2. Заборгованість перед покупцями за отриманою передоплатою в рахунок поставки товарів, робіт і послуг. Така заборгованість ураховується на субрахунку 681 «Розрахунки за авансами одержаними».

3. Заборгованість перед постачальниками за надані товари, роботи й послуги. Така заборгованість ураховується на субрахунку 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками».

4. Заборгованість за виданими авансами (переоплатами). Сума цієї заборгованості враховується на субрахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами».

Розглянемо операції щодо врегулювання дебіторської заборгованості у валюті у бухгалтерському обліку.

З метою декларування товарів на експорт, переміщуваних через митний кордон України, «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» за допомогою митного брокера

заповнює і подає митному органу письмову заяву встановленої форми – вантажну митну декларацію.

У бухгалтерському обліку дохід від операцій по експорту товарів признається у відповідності з п. 8 П(С) БО 15 «Доходи» за принципом нарахування незалежно від надходження оплати. Його визнають під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу, та за дотримання таких критеріїв: покупцеві передані ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію; підприємство не здійснює надалі управління та контроль реалізованої продукції; сума доходу (виручка) може бути достовірно визначена; є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигід підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені.

Щодо розміру доходу, то за експорту з повною передоплатою суму доходу перераховують у національну валюту за курсом НБУ на дату отримання аванс. При цьому суму часткових авансів включають до складу доходу із застосуванням валютних курсів, що діяли на дату одержання кожного авансового платежу.

Дебіторська заборгованість на кожен дату балансу в іноземній валюті відображається з використанням валютного курсу.

Визначення курсових різниць за монетарними статтями в іноземній валюті проводиться також на дату здійснення розрахунку. Така курсова різниця відображається у складі доходів від операційної діяльності – у випадку збільшення курсу валюти, та у складі витрат – у випадку зменшення курсу валюти.

Дохід, отриманий від реалізації товару, не підлягає перерахунку у зв'язку зі зміною обмінного курсу гривні протягом звітного періоду.

Одночасно з реалізацією продукції на експорт в бухгалтерському обліку відображається списання з балансу собівартості реалізованих експортних товарів і накладних витрат (мити, митний збір, транспортні витрати).

Відвантаження товару «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» відбувається на підставі заявки, скинутої факсом покупцем з вказівкою найменування товару, його кількості і термінів постачання. На її підставі відбувається підписання додатка-

специфікації і виставляння рахунку-фактури.

Відповідно до зовнішньоекономічних договорів з іноземними покупцями «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» поставляє продукцію на умовах FCA за правилами «Інкотермс-2020».

Синтетичний облік експортних операцій здійснюють за субрахунком 362 «Розрахунки з іноземними покупцями і замовниками».

Аналітичний облік експортних операцій здійснюють за кожним: покупцем, платежем, валютою. Синтетичний облік ведуть в Журналі № 6 с.-г., записи до якого здійснюють на підставі Відомості № 6.6 с.-г. аналітичного обліку по рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками».

Операції за рахунком 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» зображено на рис. 2.3.

Період	Документ	Аналітика Дт	Аналітика Кт	Показник	Дебет		Кредит		Поточне сальдо	
					Рахунок	Валюта	Рахунок	Валюта	К	Д
28.09.2018	Реалізація товарів і послуг ІНВ00000003 від 28.09.2018 17:57:43 Зарахування авансу покупця	«Weber Wood s.r.o.» Основний договір Платіжне доручення вхідне ІНВ00000048 від 02.07.2018 16:13:25	«Weber Wood s.r.o.» Основний договір Реалізація товарів і послуг ІНВ00000003 від 28.09.2018 17:57:43	БО	6812		362	116 346,23	К	92 891,74
				Вал.		EUR		EUR	3 804,40	К
28.09.2018	Реалізація товарів і послуг ІНВ00000003 від 28.09.2018 17:57:43 Реалізація товарів	«Weber Wood s.r.o.» Основний договір Реалізація товарів і послуг ІНВ00000003 від 28.09.2018 17:57:43	Дохід операційної діяльності (від реалізації товарів, робіт, послуг) товари	БО	362	300 585,12	702		Д	207 693,38
				Вал.		EUR	9 401,60		Д	6 375,84
30.09.2018	Закриття місяця ІНВ00000009 від 30.09.2018 12:00:08 Переоцінка рахунку	BALTEX SERVICE OÜ Основний договір Реалізація товарів і послуг ІНВ0000036 від 02.10.2015 16:42:24	Додатне значення курсових різниць	БО	362	3 530,38	714		Д	211 223,76
				Вал.		EUR			Д	6 375,84
02.10.2018	Платіжне доручення вхідне ІНВ00000078 від 02.10.2018 12:00:00 Переоцінка рахунку	Від'ємне значення курсових різниць (операційні)	«Weber Wood s.r.o.» Основний договір Реалізація товарів і послуг ІНВ00000003 від 28.09.2018 17:57:43	БО	945		362	1 916,93	Д	209 306,83
				Вал.			EUR		Д	6 375,84
02.10.2018	Платіжне доручення вхідне ІНВ00000078 від 02.10.2018 12:00:00 Оплата	(EUR) в ПАТ "ПРИВАТБАНК", м. Харків <...>	«Weber Wood s.r.o.» Основний договір Реалізація товарів і послуг ІНВ00000003 від 28.09.2018 17:57:43	БО	312		362	162 971,61	Д	46 335,22
				Вал.		EUR		EUR	4 977,20	Д

Рис. 2.3. Відображення операцій за рахунком 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»

Для обліку розрахунків з іноземними постачальниками та підрядниками за одержану від них продукцію (товари, роботи, послуги) призначено субрахунок 632

«Розрахунки з іноземними постачальниками». При оплаті імпортової поставки грошовими коштами у наступному звітному періоді цей рахунок є монетарною статтею, у зв'язку з чим в обліку визначають курсові різниці на дату балансу та на дату здійснення операції.

Аналітичний облік розрахунків з іноземними постачальниками та підрядниками здійснюють за кожним контрагентом та видом валюти. Синтетичний облік розрахунків з постачальниками та підрядниками ведуть в Журналі-ордері № 3 та Регістрі операцій за розрахунками з постачальниками та підрядниками № 3.3.

За умови зростання курсу іноземної валюти така курсова різниця відображається на рахунку 945 «Втрати від операційної курсової різниці», а за умови зменшення курсу іноземної валюти, в якій обліковується заборгованість – на рахунку 714 «Дохід від операційної курсової різниці», з подальшим відображенням у складі фінансових результатів на рахунку 791 «Результат операційної діяльності».

Операції за рахунком 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками» на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» зображено на рис. 2.4.

Період	Документ	Аналітика Дт	Аналітика Кт	Показник	Дебет		Кредит		Поточне сальдо	
					Рахунок		Рахунок			
31.12.2017	Закриття місяця ІНВ00000012 від 31.12.2017 23:30:00 Переоцінка рахунку	Від'ємне значення курсових різниць (операційні)	UAB Sviesos Spektras договір Надходження товарів і послуг ІНВ00000024 від 23.06.2014 12:19:27	БО	945		632	49 235,27	К	730 077,31
				Вал.			EUR		К	21 796,33
31.03.2018	Закриття місяця ІНВ00000003 від 31.03.2018 23:30:00 Переоцінка рахунку	UAB Sviesos Spektras договір Надходження товарів і послуг ІНВ00000024 від 23.06.2014 12:19:27	Додатне значення курсових різниць	БО	632	17 244,95	714		К	712 832,36
				Вал.		EUR			К	21 796,33

Рис. 2.4 Відображення операцій за рахунком 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками»

Облік розрахунків з контрагентами за всі послуги, пов'язані з доставкою товарно-матеріальних цінностей до місця призначення (транспортних, експедиторських, страхових) ведеться на рахунку 685 «Розрахунки з іншими

кредиторами». Такого роду послуги, залежно від місця розташування їх виконавця, можуть бути оплачені як в національній, так і в іноземній валюті.

Надходження товарів за імпорнтними контрактами може здійснюватися на умовах попередньої оплати, з відстрочкою платежу, безоплатно. Оприбуткування запасів, продукції, товарів від іноземного постачальника на склад здійснюють на підставі вантажної митної декларації.

Оскільки «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» працює переважно на умовах передоплати до моменту відвантаження товару продавцем розглянемо саме цю схему. При цьому сума авансу в іноземній валюті перераховується у валюту звітності із застосуванням валютного курсу в день сплати авансу. Оскільки така заборгованість буде погашена отриманням товарів, які являються немонетарними активами, то ні на дату балансу, ні на дату здійснення господарської операції розраховувати курсові різниці за нею не потрібно. При отриманні товару, його первісна вартість формується виходячи з курсу НБУ, встановленого на дату перерахування передоплати.

При здійсненні часткових авансових виплат, первісна вартість товарів, що надійшли, визначається за сумою авансових платежів із застосуванням валютних курсів на день дати кожного авансу, виходячи з послідовності їх здійснення.

Якщо ж спочатку оплачується частина авансу, за якою повністю оприбутковується товар, то первісна вартість таких товарів визначається шляхом додавання суми, що дорівнює авансу, перерахованому в гривні за курсом НБУ на дату такої часткової передоплати та частини вартості товарів, що залишилася, перерахованої за курсом НБУ на дату їх оприбуткування.

Для здійснення авансового платежу постачальнику «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» подає заяву про купівлю іноземної валюти до обслуговуючого банку – АТ КБ «ПриватБанк» та перераховує кошти (рис. 2.5, рис. 2.6). Після придбання іноземної валюти у банку оформлюється платіжне доручення в іноземній валюті на переказ коштів із позначкою «передоплата».

У подальшому «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» отримує повідомлення від банку про купівлю іноземної валюти та про переказ валютних коштів.

Період	Документ	Аналітика Дт	Аналітика Кт	Показник	Дебет		Кредит		Поточне сальдо	
					Рахунок		Рахунок		Д	К
09.11.2018	Платіжне доручення вхідне ІНВ00000351 від 09.11.2018 12:10:00 Продаж валюти	Приватбанк	(EUR) в ПАТ "ПРИВАТБАНК", м. Харків <...>	БО	334		312	63 807,00	Д	42 245,15
				Вал.		EUR		EUR 2 000,00	Д	1 324,64

Рис. 2.5. Відображення операції з продажу валюти через банківську установу

Імпорт товарів з-за кордону на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» відповідно до вітчизняного законодавства вимагає проведення певних процедур з митного оформлення. Митний контроль і процедура митного оформлення товарів проводиться з використанням митної декларації.

Період	Документ	Аналітика Дт	Аналітика Кт	Показник	Дебет		Кредит		Поточне сальдо	
					Рахунок		Рахунок		Д	К
07.11.2018	Платіжне доручення вхідне ІНВ00000090 від 07.11.2018 12:00:01 Оплата (аванс)	(EUR) в ПАТ "ПРИВАТБАНК", м. Харків <...>	"Distribución de maderas EUKRA S. L." Основний договір Платіжне доручення вхідне ІНВ00000090 від 07.11.2018 12:00:01	БО	312	203 817,28	6812		Д	208 539,31
				Вал.		EUR 6 379,67		EUR	Д	6 527,98
07.11.2018	Платіжний ордер на списання коштів ІНВ00000209 від 07.11.2018 12:00:02 Переоцінка рахунку	Від'ємне значення курсових різниць (операційні)	(EUR) в ПАТ "ПРИВАТБАНК", м. Харків <...>	БО	945		312	0,30	Д	208 539,01
				Вал.				EUR	Д	6 527,98
07.11.2018	Платіжний ордер на списання коштів ІНВ00000209 від 07.11.2018 12:00:02 Інше списання коштів	підрозділ Плата за розрахунково-касове обслуговування й інші послуги банків	(EUR) в ПАТ "ПРИВАТБАНК", м. Харків комісія банка-коресп. за наш рахунок	БО	92		312	862,59	Д	207 676,42
				Вал.				EUR 27,00	Д	6 500,98

Рис. 2.6. Відображення операції з продажу валюти через банківську установу

Для отримання товарів на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» від постачальника, потрібно оформити вантажну митну декларацію (ВМД).

Вона представляє собою бланк встановленої форми, що подається митному органу і містить відомості про цінності, які перетинатимуть митний кордон України.

Також у ній зазначається митний режим, у який вони заявляються, а також інформацію, потрібну для здійснення митного контролю, митного оформлення, митної статистики, нарахування податків, зборів та інших платежів.

Вантажна митна декларація містить у собі точні дані про мету переміщення через кордон товарів та інших предметів, про самі товари та інші предмети, про відправника, отримувача та декларанта вантажу, спосіб і порядок переміщення вантажів, умови поставки, спосіб розрахунків, вона заповнюється на кожну партію товару окремо.

На товари, що ввозяться, встановлюється ввізне мито, ставки встановлюються Митним тарифом України та диференціюються залежно від коду УКТ ЗЕД. Також із таких товарів має бути сплачено ПДВ. При цьому датою оприбуткування ввезених товарів у бухгалтерському обліку є дата розмитнення, вказана на печатці митної декларації.

Об'єктом оподаткування імпортованих товарів (робіт, послуг) для податку на додану вартість відповідно до податкового законодавства є їх митна вартість, перерахована за курсом НБУ на дату подання митної декларації в митний орган з урахуванням фактично сплачених сум мита, митних зборів та акцизного податку за підакцизні товари.

На «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» товари доставляються на митну територію України авіатранспортом, отже для здійснення такої операції укладається повітряна накладна.

При процесі імпортування товарів, від постачальника-нерезидента підприємство отримує рахунок-фактуру. Цей документ містить перелік товарів, їх вартостей, формальних особливостей, умов поставки та відомостей про відправника та одержувача.

Після отримання товару підприємством знову подається заява про купівлю іноземної валюти до обслуговуючого банку для оплати решти. Після придбання іноземної валюти оформлюється платіжне доручення на переказ коштів постачальнику, але вже із поміткою «плата по факту».

Отже, облік імпортованих операцій в на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» здійснюється з використанням типових форм первинних документів та у відповідності до вимог чинного законодавства.

При здійсненні аналізу ЗЕД аналітик повинен брати до уваги ряд аспектів зовнішньоторговельних операцій.

Першим аспектом є політичний аспект, який має на увазі стабільність політики держави, авторитет і силу законодавства, рівень корумпованості та ін. Наприклад, продавець і покупець - це резиденти різних країн, тому при укладанні експортно-імпортних контрактів потрібно враховувати законодавство двох сторін угоди, а також міжнародні конвенції та угоди з ЗЕД.

Другий аспект - це територіальний аспект. Так як продавець і покупець - резиденти різних країн, то операції з експорту та імпорту товарів і послуг на увазі перетин кордону держав, звідси впливає необхідність дотримуватися митний режим.

Третій аспект – часовий. Проходження товарно матеріальних цінностей від моменту укладення контракту до моменту поставки їх - це досить тривалий період часу.

Четвертий аспект - вартісний. Пункти призначення відвантаження і отримання товарів бувають досить віддалені один від одного, а це призводить до зростання транспортних витрат.

П'ятим аспектом є порядок розрахунків. Так як розрахунки за ЗЕД контрактами є міжнародними, то платежі за ним здійснюються у валюті відмінній від національної валюти України.

Для валютних операцій використовуються валютні (обмінні) курси іноземних валют. При цьому виникають курсові різниці, які впливають на доходи, витрати, прибуток підприємства.

Таким чином, при здійсненні обліку господарських операцій, пов'язаних з валютною дебіторською та кредиторською заборгованістю (експортні операції, імпортні операції) існують певні проблеми, так як вони мають специфічний характер.

Це пов'язано як з їх документальним оформленням, так і з проведенням розрахунків в іноземній валюті із застосуванням валютних курсів, враховуючи як міжнародне законодавство, так і законодавство України.

2.2. Оцінка ефективності управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за розрахунками з іноземними контрагентами

Аналіз дебіторсько-кредиторською заборгованістю є одним з ключових завдань у вирішенні проблем, що виникають під час поточного управління підприємствами з позиції оптимального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю. Сучасні ринкові умови змінили вимоги до аналізу з боку менеджерів та інвесторів, а тому такий аналіз потребує подальших досліджень.

Збільшення або зменшення дебіторської заборгованості з нерезидентами має вагомий вплив на фінансовий стан підприємства. У свою чергу її величина залежить від обсягу проданих товарів, періоду відстрочки платежу, своєчасності погашення покупцями, організації контролю за її станом.

Стан дебіторської заборгованості має неоднозначний характер. Якщо на підприємстві характерним є збільшення дебіторської заборгованості з іноземними партнерами і її частки в оборотних активах, то це може свідчити про необачну кредитну політику стосовно покупців-нерезидентів, збільшення обсягу продажу, неплатоспроможності і, у результаті, банкрутства частини іноземних дебіторів. Якщо ж, навпаки, така заборгованість зменшується за рахунок скорочення її погашення, то це свідчить про позитивну тенденцію. Проте, зменшення дебіторської ЗЕД-заборгованості через зменшення обсягу відвантаженої продукції призводить до зниження ділової активності підприємства.

Маючи прострочену заборгованість, у підприємства існує ризик непогашення боргів і зменшення прибутку. Через це аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами на сьогодні має неабияке значення для підприємства.

Оцінюючи рівень дебіторської та кредиторської заборгованості, зокрема заборгованості з нерезидентами, підприємства «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» необхідно відмітити, що основними іноземними дебіторами досліджуваного підприємства є торгівельні підприємства.

Проведено аналіз складу та структури поточної дебіторської заборгованості, зокрема з нерезидентами, на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ», результати якого зображено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Аналіз складу та структури дебіторської заборгованості, зокрема заборгованості з нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»

Види дебіторської заборгованості	2017 рік		2018 рік		2019 рік	
	Сума, тис. грн.	% до підсумку балансу	Сума, тис. грн.	% до підсумку балансу	Сума, тис. грн.	% до підсумку балансу
Поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:	362,6	19,0	1296,1	68,2	1288,6	60,2
у т. ч. дебіторська заборгованість з нерезидентами	253,8	13,3	907,3	47,8	902,1	42,1
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	390,7	20,5	50,4	2,7	18,3	0,9
Інша поточна дебіторська заборгованість	379,8	20,0	469,2	24,7	338,0	15,8
Всього дебіторська заборгованість	1133,1	59,5	1815,7	95,6	1644,9	76,8

За результатами аналізу складу та структури дебіторської заборгованості «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» за 2017-2019 рр. можна зробити висновок, що частка до підсумку балансу у 2018 році дебіторської заборгованості з іноземними партнерами зросла на 34,5% та склала 47,8 % до валюти балансу, порівняно з минулим роком. Проте у 2019 році зменшилася на 5,7 % та склала 42,1 %. Таке зменшення відбулося за рахунок скорочення обсягу продажу товарів на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ». Загалом за результатами розрахунків табл. 2.1. у структурі валюти балансу переважає дебіторська заборгованість з нерезидентами за товари, роботи, послуги. Питома вага дебіторської заборгованості показує, яка частина оборотних засобів підприємства зосереджена в розрахунках.

Аналіз динаміки дебіторської заборгованості, зокрема заборгованості з нерезидентами, на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» представлено на рис. 2.2.

Таблиця 2.2

Аналіз динаміки дебіторської заборгованості, зокрема заборгованості з нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»

Види дебіторської заборгованості	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Відхилення значень показників			
				2018 р. порівняно з 2017 р.		2019 р. порівняно з 2018 р.	
				Абс., тис. грн	Темп росту, %	Абс., тис. грн	Темп росту, %
Поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, тис. грн.:	362,6	1296,1	1288,6	+933,5	257,4	-7,5	-0,6
у т.ч. дебіторська заборгованість з нерезидентами, тис. грн.	253,8	907,3	902,1	+653,5	257,4	-5,2	-0,6
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, тис. грн.	390,7	50,4	18,3	-340,3	-87,1	-32,1	-63,7
Інша поточна дебіторська заборгованість, тис. грн.	379,8	469,2	338,0	+89,4	23,5	-131,2	-27,7
Всього дебіторська заборгованість, тис. грн	1133,1	1815,7	1644,9	+682,6	60,2	-170,8	-9,4

Аналіз динаміки дебіторської заборгованості з нерезидентами «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» засвідчив про її зменшення у 2019 році на 5,2 тис. грн., що у відсотковому значенні становить 0,6 % і склала 902,1 тис. грн.

Зростання розміру показника дебіторської заборгованості обумовлює накопичення додаткових боргів перед підприємством і має негативний вплив на формування структури капіталу «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ».

Для ефективного управління дебіторською заборгованістю з нерезидентами необхідно розкрити її внутрішню структуру за термінами виникнення. Це дозволить виявити прострочені та безнадійні борги іноземних дебіторів та своєчасно вжити заходи щодо їх уникнення.

Аналіз дебіторської заборгованості з нерезидентами за термінами її виникнення на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» за 2019 р. наведено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Аналіз дебіторської заборгованості з нерезидентами за термінами її виникнення на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» за 2019 рік

Місяць	Прострочена дебіторська заборгованість з нерезидентами, тис. грн.					
	До 30 днів	31-90 днів	91-120 днів	121-180 днів	181-360 днів	360 і більше днів
Січень	40,0	-	-	-	-	-
Лютий	-	15,0	-	-	52,5	-
Березень	-	-	-	-	-	-
Квітень	-	-	-	-	-	-
Травень	80,0	-	70,0	-	65,0	-
Червень	110,0	54,3	-	42,8	-	-
Липень	-	-	-	-	-	-
Серпень	-	-	-	-	-	-
Вересень	-	-	72,6	100,0	130,0	-
Жовтень	58,7	-	-	-	-	-
Листопад	-	-	-	-	-	11,2
Грудень	-	-	-	-	-	-
Разом	288,7	69,3	142,6	142,8	247,5	11,2
Безнадійна заборгованість	-	-	-	-	-	-

За результатами табл. 2.3. можна зробити висновок, що прострочена довгострокова заборгованість з нерезидентами виникла лише один раз у листопаді 2019 р. Розмір цієї заборгованості невелика, проте підприємство отримало пеню у розмірі 0,3 % суми неoderжаних грошових коштів за кожний день тягне за собою нарахування пені за кожний день. За складом найбільшу дебіторську заборгованість з нерезидентами складає заборгованість терміном до 30 днів та зі строком 180-360 днів. Керівництву «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» необхідно звернути увагу на вказані зовнішньоекономічні договори з іноземними покупцями.

Проаналізовано кредиторську заборгованість, зокрема кредиторську заборгованість з нерезидентами «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ», яка має прямий вплив на загальний фінансовий стан, так як показує іноземним партнерам свою відповідальність за повернення боргу у встановлений строк.

У процесі аналізу необхідно дати оцінку умов заборгованості, звернути увагу на строки, обмеження використання ресурсів, можливості залучення додаткових

джерел фінансування. Аналіз кредиторської заборгованості, зокрема кредиторської заборгованості з нерезидентами «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» починається з вивчення змін кредиторської заборгованості (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Аналіз складу та структури кредиторської заборгованості, зокрема заборгованості з нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»

Види дебіторської заборгованості	2017 рік		2018 рік		2019 рік	
	Сума, тис. грн.	% до підсумку балансу	Сума, тис. грн.	% до підсумку балансу	Сума, тис. грн.	% до підсумку балансу
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги:	1785,9	93,8	2078,8	109,4	1778,5	83,1
У т. ч. кредиторська заборгованість з нерезидентами	1250,2	65,7	1455,2	76,6	1244,9	58,2
Поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці	-	-	-	-	16,8	1,0
Інші поточні зобов'язання	821,8	43,2	450,2	23,7	1006,8	47,0
Всього кредиторська заборгованість	2607,7	137,0	2529,0	133,1	2802,1	131,0

Розрахунок у табл. 2.4 показав деякі зміни у стані та структурі кредиторської заборгованості за 2017-2019 рр. на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ».

Протягом аналізованого періоду поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, у тому числі кредиторська заборгованість з нерезидентами займає основну частку до підсумку балансу, перекриваючи нерозподілений збиток підприємства.

Відмітимо, що у 2019 році з'явилася заборгованість за розрахунками з оплати праці. Стан кредиторської заборгованості на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» має негативну тенденцію.

Аналіз динаміки кредиторської заборгованості, зокрема заборгованості з іноземними контрагентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» представлено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Аналіз динаміки кредиторської заборгованості, зокрема заборгованості з нерезидентами, на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»

Види дебіторської заборгованості	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Відхилення значень показників			
				2018 р. порівняно з 2017 р.		2019 р. порівняно з 2018 р.	
				Абс., тис. грн	Темп росту, %	Абс., тис. грн	Темп росту, %
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги:	1785,9	2078,8	1778,5	+292,9	16,4	-300,3	-14,4
У т. ч. кредиторська заборгованість з нерезидентами	1250,2	1455,2	1244,9	+205,0	16,4	-210,3	-14,5
Поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці	0,0	0,0	16,8	0,0	-	+16,8	-
Інші поточні зобов'язання	821,8	450,2	1006,8	-371,6	-45,2	+556,6	123,6
Всього кредиторська заборгованість	2607,7	2529,0	2802,1	-78,7	-3,0	+273,1	10,8

За даними табл. 2.5., аналіз динаміки кредиторської заборгованості, зокрема кредиторської заборгованості з нерезидентами «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» свідчить її зменшення у 2019 році на 210,3 тис. грн., або 14,5 %, порівняно з 2018 роком і складає 1244,9 тис. грн. Зменшення кредиторської заборгованості з нерезидентами заслуговує позитивної оцінки і керівництву треба звернути увагу на її зменшення в подальшому. Позитивним є відсутність за 2017-2018 рр. поточних зобов'язань із внутрішніх розрахунків.

Для ефективного управління дебіторською та кредиторською заборгованістю необхідно зробити їх порівняльний аналіз. Перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською означає відволікання коштів з господарського обороту і в подальшому може призвести до необхідності залучення кредитів банку і позик для забезпечення поточної господарської діяльності. Значне перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською створює загрозу фінансовій стійкості підприємства. Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості з

нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» за 2017-2019 рр. наведено у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Порівняльний аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» за 2018-2019 рр., тис. грн

Показник	Дебіторська заборгованість		Кредиторська заборгованість		Перевищення заборгованості за 2018 рік		Перевищення заборгованості за 2019 рік	
	2018 рік	2019 рік	2018 рік	2019 рік	ДЗ	КЗ	ДЗ	КЗ
Заборгованість за товари, роботи, послуги	1296,1	1288,6	2078,8	1778,5	-	782,7	-	489,9
у т. ч. заборгованість з іноземними партнерами	907,3	902,1	1455,2	1244,9	-	547,9	-	342,8
Заборгованість з розрахунками:								
з бюджетом	50,4	18,3	-	-	50,4	-	18,3	-
з оплати праці	-	-	0,0	16,8	-	0,00	-	16,8
Інша поточна заборгованість	469,2	338,0	450,2	1006,8	19,0	-	-	668,8

Проаналізувавши дані табл. 2.6 зроблено висновок, що кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги перевищувала дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги у 2018 році на 782,7 тис. грн, у 2019 році на 489,9 тис. грн. Відповідно відбулося перевищення кредиторської ЗЕД-заборгованості над дебіторською ЗЕД-заборгованістю у 2018 році на 547,9 тис. грн., у 2019 році на 342,8 тис. грн. Щодо іншої поточної заборгованості, то у 2018 році дебіторська заборгованість перевищила на 19,0 тис. грн, проте у 2019 році значно збільшилася кредиторська заборгованість – на 668,8 тис. грн. Стрімке зростання кредиторської заборгованості над дебіторською має негативну тенденцію, тому керівництву «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» необхідно систематично проводити такий аналіз для балансування цих видів заборгованостей.

Структуру дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами за 2017-2019 рр. у розрізі кварталів наведено на рис. 2.7, 2.8, та 2.9.

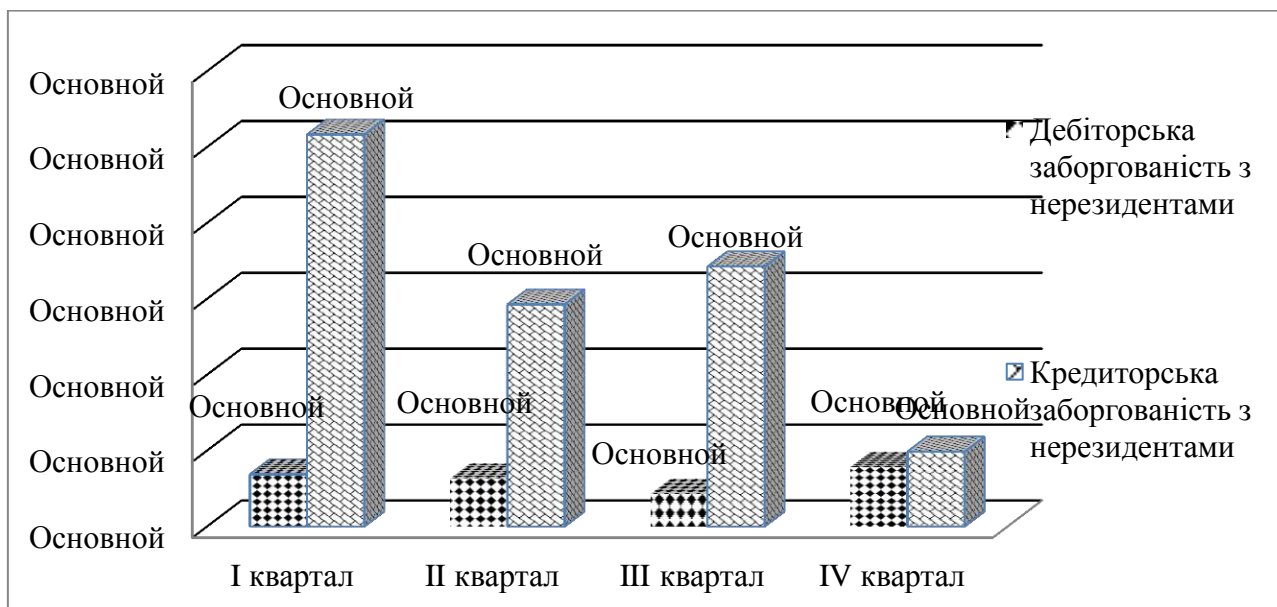

Рис. 2.7. Структура дебіторської та кредиторської заборгованості з іноземними партнерами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» за 2017 рік у розрізі кварталів

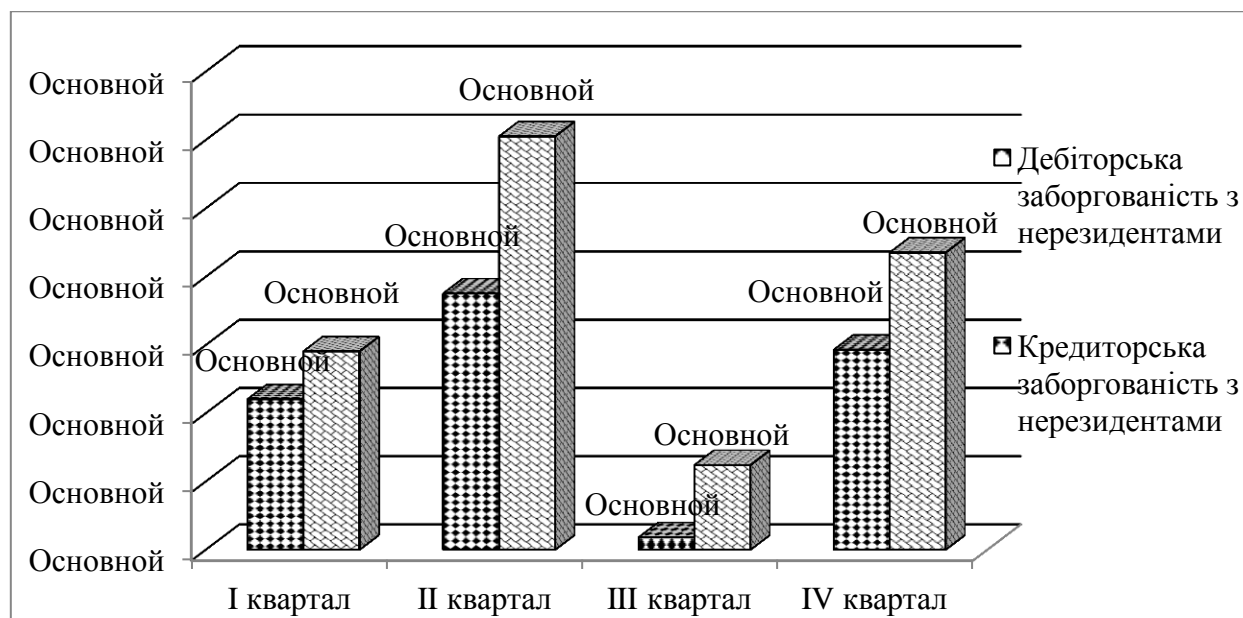

Рис. 2.8 Структура дебіторської та кредиторської заборгованості з іноземними партнерами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» за 2018 рік у розрізі кварталів.

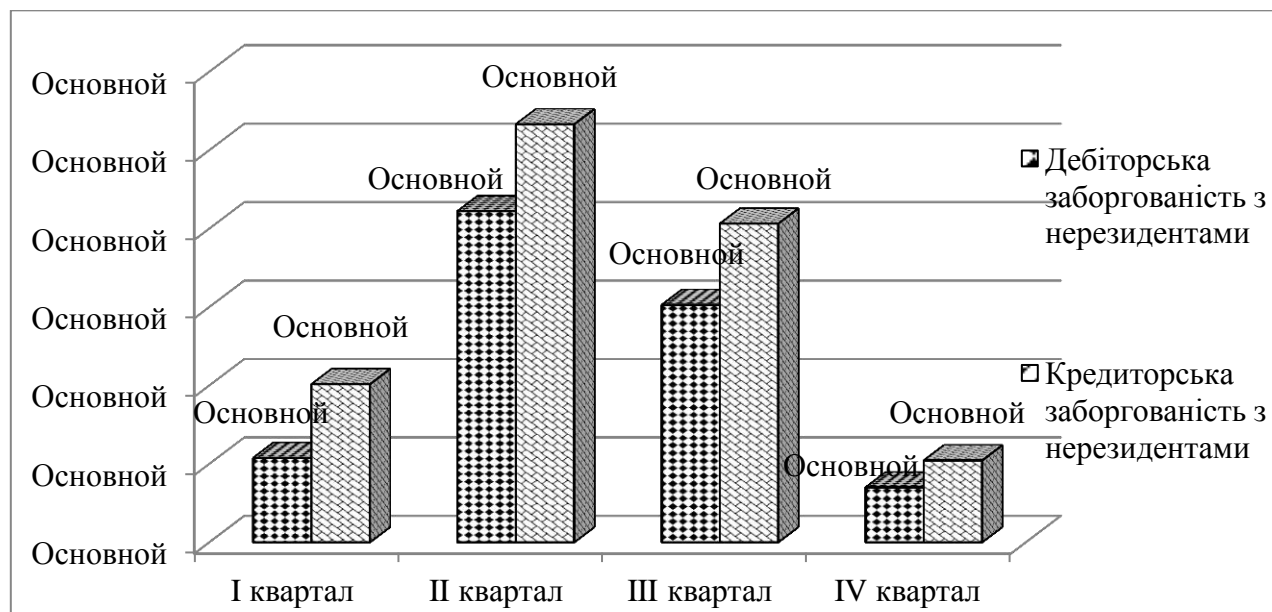

Рис. 2.9 Структура дебіторської та кредиторської заборгованості з іноземними партнерами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» за 2019 рік у розрізі кварталів

За 2018-2019 рр. кредиторська заборгованість з нерезидентами перевищувала дебіторську. Так, зменшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може статися через погіршення стосунків з клієнтами, тобто через зменшення кількості покупок продукції.

Деякі економісти-теоретики вважають, що це свідчить про раціональне використання коштів, оскільки підприємство залучає в оборот більше коштів, ніж відволікає з обороту.

Але бухгалтери-практики оцінюють таку ситуацію тільки негативно, оскільки підприємство мусить погашати свої борги незалежно від стану дебіторської заборгованості.

Тому, аналізуючи дані дебіторської та кредиторською заборгованості з іноземними контрагентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ», необхідно вивчити причини виникнення такої заборгованості та розробити план заходів щодо ефективності управління нею. Коефіцієнтний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» необхідний для реалізації цих заходів.

2.3. Коефіцієнтний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості з іноземними партнерами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»

Управління валютною дебіторською та кредиторською заборгованістю складається планування, організації та контролю за розрахунками з іноземними контрагентами. При налагодженій системі організації обліку та проведенні аналізу зменшується можливість простроченої заборгованості, і як наслідок, уникнення штрафів. На сьогодні, переймаючи практичний досвід Західних підприємств, можна переконано свідчити про ефективність кількісного та якісного аналізу показників оцінки дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами.

При проведенні аналізу наявної дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами необхідно окреслити його структурні компоненти, що об'єднані між собою. Тому, запропоновано організаційно-економічну модель аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості з іноземними контрагентами для «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ», у якій визначено склад, структуру та динаміку дебіторської та кредиторської ЗЕД-заборгованості за встановлений період.

Метою аналізу дебіторської та кредиторської заборгованостей є виявлення кількісних і якісних параметрів їхнього стану, визначення основних тенденцій змін і проблем, що вимагають рішення.

Основним завданням аналізу у ході нашого дослідження є вивчення збалансованості розглянутих видів заборгованостей і її впливу на фінансовий стан, рух грошових потоків у підприємствах – суб'єктах ЗЕД.

Запропонована модель управління валютною дебіторською та кредиторською заборгованістю базується на наступних принципах: повноти, достовірності, оперативності, етапності, динамічності, безперервності, збалансованості.

Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості за експортно-імпортними контрактами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» охоплює п'ять основних етапів, які функціонально пов'язані один з одним (рис. 2.10).

Рис. 2.10. Алгоритм проведення аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»

На першому етапі визначаються об'єкт, мета та завдання аналізу. Об'єкт дослідження виступає валютна дебіторська та кредиторська заборгованість «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ». Метою аналізу є визначення своєчасності та правильності здійснення підприємством операцій з іноземними покупцями та постачальниками, виявлення чинників, а також установлення причин їх зміни.

Другий етап характеризується збиранням даних для проведення дослідження. На «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» джерелом інформації виступають «Баланс

(Звіт про фінансовий стан)», «Звіт про фінансові результати» та відомість аналітичного обліку.

На третьому етапі необхідно провести економічний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості. У підрозділі 2.2. було проведено аналіз складу, структури та динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості, зокрема дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами. Проаналізовано кількісні та якісні показники дебіторської заборгованості на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ», які представлені у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

**Аналіз дебіторської заборгованості
«Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» за 2018-2019 рр.**

Показники	Алгоритм розрахунку	Напрямок позитивних змін	Розрахунок		
			2018 р.	2019 р.	Абс. відхил.
Коефіцієнт обігових коштів	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)/Обігові кошти	Збільшення	2,33	0,42	-1,91
Коефіцієнт обігу дебіторської заборгованості	Чистий дохід від реалізації/Середня дебіторська заборгованість	Збільшення	5,33	0,69	-4,64
Частка дебіторської заборгованості в загальному обсязі оборотних активів	Дебіторська заборгованість/Оборотні активи	Зменшення	68,23	60,2	-8,03
Коефіцієнт покриття дебіторської заборгованості	Середня дебіторська заборгованість/ Чистий дохід від реалізації	Збільшення до 2-3	0,19	1,44	+1,25
Період погашення дебіторської заборгованості	360 / Коефіцієнт обігу дебіторської заборгованості	Зменшення	68	105	+38,0

У 2019 році на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» коефіцієнт обігових коштів зменшився на 1,91 одиниць та склав 0,42, порівняно з минулим роком, де цей коефіцієнт дорівнював 2,33. Так показники вказують на зниження ефективності використання оборотних коштів у 2019 році. Якщо у 2018 році на кожен гривню оборотних активів продано 2,33 грн товару, то у 2019 році – лише 0,42. На такий

низький показник вплинуло зниження дебіторської заборгованості у 2019 році, порівняно з 2018 роком.

Розрахований показник оборотності дебіторської заборгованості вказує про постійне його зниження. У 2018 році дебіторська заборгованість «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» зробила 5,33 обороти, то у 2019 році – лише 0,69, тобто на 4,64 обороти менше. Для підвищення даного показника необхідно переглянути дійсну на аналізованому підприємстві політику управління дебіторською заборгованістю.

Частка дебіторської заборгованості в оборотних активах у 2018 році склала 68,23 %, проте у 2019 році зменшилася на 8,03 % і стала дорівнювати 60,2. Зниження відсотку вказує на позитивну динаміку для підприємства.

Розрахунок коефіцієнту покриття дебіторської заборгованості у 2018 році вказує на те, що на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» лише 0,19 грн. на кожную гривню поточних зобов'язань. Це свідчить про загрозу для підприємства виявитися банкрутом. У 2019 році показник підвищився до нормативного рівня та склав 1,44 грн. на кожную гривню поточних зобов'язань.

Показник періоду погашення дебіторської заборгованості свідчить про несвоєчасне повернення заборгованостей та виникнення простроченої дебіторської заборгованості. Якщо у 2018 році показник склав 68 днів, то у 2019 році збільшився на 38 днів і став дорівнювати 105 днів. «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» необхідно контролювати за станом даного розрахунку та підготувати комплексні заходи щодо управління дебіторською заборгованістю.

Так як дебіторська заборгованість у більшості випадків негативно впливає на оборотні кошти та фінансовий стан підприємства загалом, для усунення цієї проблеми можна збільшити кредиторську заборгованість, тобто не розраховуватися за своїми поточними зобов'язаннями. Саме тому для ефективного управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, зокрема валютною заборгованістю, необхідно паралельно проводити їх аналіз.

Збільшення руху дебіторської та кредиторської заборгованості, зокрема ЗЕД-заборгованості забезпечує підприємство оборотними коштами, які потрібні для його

функціонування, а наявність чистого грошового потоку характеризує його платоспроможність.

Аналіз кількісних та якісних показників кредиторської заборгованості на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ», які представлені у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

**Аналіз кредиторської заборгованості
«Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» за 2018-2019 рр.**

Показники	Алгоритм розрахунку	Напрямок позитивних змін	Розрахунок		
			2018 р.	2019 р.	Абс. відхил.
Частка кредиторської заборгованості в обсязі поточних зобов'язань	Кредиторська заборгованість/Поточні зобов'язання	Зменшення	82,2	63,47	-18,73
Коефіцієнт обігу короткострокової кредиторської заборгованості	Чистий дохід/Середньорічна сума кредиторської заборгованості	Зменшення	0,46	2,29	1,83
Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	Дебіторська заборгованість/Кредиторська заборгованість	Значення 1	0,62	0,72	-0,1
Період погашення кредиторської заборгованості	360/ Коефіцієнт обігу дебіторської заборгованості	Зменшення	783	157	-626

Частка кредиторської заборгованості в обсязі поточних зобов'язань у 2019 році зменшилася на 18,73 % та склала 63,47 %, порівняно з минулим роком, де цей показник дорівнював 82,2 %. Зменшення кредиторської заборгованості у поточних зобов'язаннях «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» свідчить про позитивну тенденцію, так як визначає платоспроможність підприємства.

Коефіцієнт обігу короткострокової кредиторської заборгованості у 2018 році має низьке значення – 0,46 оборотів на рік, проте у 2019 році показник збільшився на 1,83 оборотів та склав 2,29 оборотів на рік. Наслідком низького значення показника є позитивною тенденцією, тому що підприємство може фінансувати свою

діяльність за рахунок постачальників та підрядників. «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» необхідно підвищувати платіжну дисципліну.

За результатами розрахунків, представлених у табл. 2.8 показник співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості протягом 2018-2019 рр. знаходиться у межах нормативного значення. У 2018 році на кожну гривню дебіторської заборгованості за отримані товари припадає 0,62 грн. кредиторської заборгованості. У 2019 році показник збільшується на 0,1 грн. та складає 0,72 грн .

Період погашення кредиторської заборгованості у 2018 році склав 783 дні, у 2019 році – 157 днів. Позитивною тенденцією є те, що у 2019 році показник значно зменшився, порівняно з минулим роком.

Таким чином, за результатами проведення аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості можна надати наступні рекомендації щодо покращання фінансового стану «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»: здійснювати постійний контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості. Значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стабільності підприємства і робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування; намагатися орієнтуватися на збільшення кількості замовників з метою зменшення масштабу ризику неоплати; контролювати стан розрахунків за простроченими заборгованостями. В умовах інфляції будь-яка відстрочка платежу призводить до того, що підприємство реально одержує лише частину вартості виконаних робіт, тому необхідно розширити систему авансових платежів; своєчасно виявляти недопустимі види дебіторської і кредиторської заборгованості, до яких, у першу чергу, відносяться прострочена заборгованість постачальникам, прострочена заборгованість покупців більше трьох місяців, прострочена заборгованість з оплати праці і за платежами до бюджету.

Таким чином, сьогодення ставить нові вимоги до аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства. Вказані рекомендації слугують способом регулювання та управління дебіторсько-кредиторською заборгованістю «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» та направлені на їх оптимізацію.

Висновки до другого розділу

Ознайомлення з порядком ведення бухгалтерського обліку, що діє на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ», дозволило зробити наступні висновки.

Досліджуване виробниче підприємство «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ», належить до суб'єктів малого бізнесу України. Бухгалтерський облік фірми повністю підпорядкований вимогам національних П(С)БО. Застосовується повний План рахунків та Інструкція № 291 до нього, фінансова звітність складається за спрощеною формою згідно П(С)БО 25. Облік комп'ютеризований на базі програмного продукту "1С Підприємство. Версія 8.2". Управлінський внутрішньогосподарський облік не здійснюється.

Особливості обліку дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» містяться у наступному: 1) потрібно враховувати законодавство двох сторін угоди, а також міжнародні конвенції та угоди з ЗЕД; 2) необхідно дотримуватися митного режиму; 3) проходження товарно-матеріальних цінностей від моменту укладення контракту до моменту їх поставки – це досить тривалий період часу 4) пункти призначення відвантаження і отримання товарів бувають досить віддалені один від одного, а це призводить до зростання транспортних витрат; 5) складний порядок розрахунків, так як виникають курсові різниці, які впливають на доходи, витрати та прибуток підприємства.

Керівництво «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» недостатньо ефективно управляє дебіторською та кредиторською ЗЕД-заборгованістю. Про це свідчать негативні показники досягнуті за звітний рік. Для подальшого покращення фінансових результатів підприємству необхідно своєчасно виявляти прострочену дебіторську та кредиторську заборгованість з нерезидентами та ліквідувати її.

Для необхідно систематично виконувати аналітичні розрахунки і своєчасно надавати отримані показники керівництву. Однак в організаційній структурі «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» не передбачено підрозділу для виконання

функцій економічного аналізу. Керівництво отримує тільки облікову ретроспективну інформацію щодо валютної дебіторської та кредиторської заборгованості і не отримує аналітичних показників і розрахунків.

Таким чином, на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» відсутня дієва система управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами. Причиною є несформованість необхідного обліково-аналітичного забезпечення управління заборгованістю з нерезидентами. З усіх необхідних компонентів такого обліково-аналітичного забезпечення на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» присутній тільки бухгалтерський облік, який обмежений фінансовим обліком за П(С)БО. Управлінський облік для внутрішніх інформаційних запитів керівництва не ведеться, планово-аналітичний підрозділ відсутній.

Отже, сформувався проблема недостатності інформаційного забезпечення керівництва «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» обліковими та аналітичними даними щодо валютних заборгованостей. Необхідна модернізація бухгалтерського обліку та організація аналітичної роботи на підприємстві.

Першим кроком у формуванні обліково-аналітичного забезпечення управління виробничими витратами має стати підвищення якості облікової інформації, яка не тільки прямо поступає керівництву, але й стає основою аналітичних показників та даних.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ТА КРЕДИТОРСЬКОЮ
ЗАБОРГОВАНІСТЮ ІНОЗЕМНИХ ПАРТНЕРІВ

3.1. Удосконалення обліку, аналізу й контролю дебіторської та кредиторської заборгованості з іноземними партнерами з метою управління ними

Дослідження теоретичних основ, нормативно-правового забезпечення та практичних засад обліку дебіторської та кредиторської заборгованості з іноземними партнерами вказують на необхідність детального аналізу питань щодо організації їх обліково-аналітичного забезпечення на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ»».

Виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості в умовах зовнішньоекономічної діяльності підприємства є об'єктивним процесом. Її наявність, склад і розміри негативно впливають на результати діяльності. Згідно з п. 21 розділу II Положення № 5, пп. 2 ст. 12 Закону «Про валюту та валютні операції» № 2473 від 21.06.2018 р. [56], коли за ЗЕД-договором купівлі-продажу нерезидент повинен поставити товар або оплатити вже отриманий, діють обмеження стосовно термінів завершення імпортової чи експортної операції – 365 календарних днів. За невиконання цих умов «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ»» підпадає під штрафні санкції у розмірі 0,3 % суми недоотриманої виручки (вартості непоставлених товарів) в іноземній валюті, перерахованій у гривні за курсом НБУ на день виникнення заборгованості (ст. 4 Закону № 185 [58]). Санкції не застосовуються до суб'єктів, які ввезли товар або отримали передоплату, але не провели розрахунок з нерезидентом. Відповідальність буде лише тоді, коли Україна з вини суб'єкта ЗЕД чогось недоотримала – товар або валюту. Через наявність дебіторської ЗЕД-заборгованості виникають додаткові витрати на її управління, оскільки вона іммобілізує грошові потоки підприємства. Прострочена дебіторська заборгованість,

за якою закінчився термін позовної давності, підлягає віднесенню на збитки «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ», що як наслідок призводить до зниження результативних показників його діяльності. Кредиторська заборгованість покупців-нерезидентів призводить до зростання суми зобов'язань на балансі «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ». Кредиторська ЗЕД-заборгованість позбавляє підприємство додаткового фінансування оборотних коштів і нарощування економічного потенціалу, здобуття додаткового прибутку.

Отже, основними умовами впровадження ефективного управління дебіторською та кредиторською заборгованістю з іноземними контрагентами мають стати забезпечення безперервного контролю за обліково-аналітичним забезпеченням «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ».

Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю передбачає наступне:

1. Обґрунтування можливості виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості за експортно-імпортними контрактами;
2. Визначення політики надання кредиту;
3. Аналіз і ранжування постачальників та покупців в залежності від обсягів закупівель, терміну кредитних відносин і запропонованих умов оплати;
4. Контроль розрахунків з іноземними дебіторами та кредиторами за відстрочену або прострочену заборгованість та аналіз її причин;
5. Своєчасне визнання прийомів прискорення обігу оборотних активів і зменшення безнадійних боргів;
6. Забезпечення умов продажів, що гарантують надходження грошових коштів;
7. Прогноз надходжень грошових коштів від іноземних дебіторів;

За дотримання іноземними дебіторами договірних термінів платежів «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» отримає кошти для своєчасних розрахунків із кредиторами і постійно матиме у своєму розпорядженні вільні кошти в обігу. Проте, за умови, коли нестача коштів має постійний характер, формується прострочена

кредиторська заборгованість з усіма наслідками, тому доводиться залучати короткострокові банківські кредити.

Основні прийоми управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами зображені на рис. 3.1.

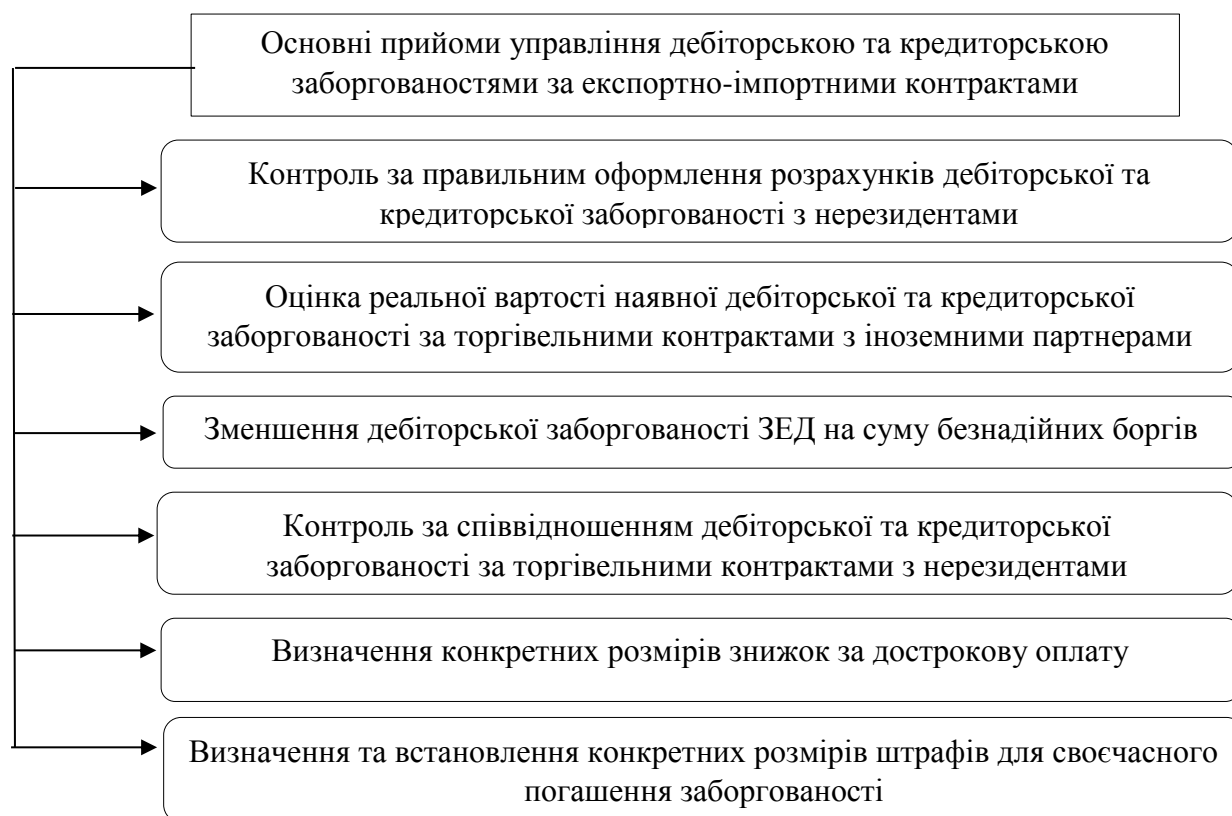

Рис. 3.1. Основні прийоми управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами (розроблено автором)

Отже, більш швидка оборотність дебіторської заборгованості порівняно з кредиторською не забезпечує наявності вільних коштів в обігу. Таким чином, під час встановлення умов розрахунків із іноземними покупцями та постачальниками при укладанні зовнішньоекономічних договорів «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» необхідно робити вибір між наявністю вільних коштів в обігу та збереженням необхідного рівня платоспроможності.

Модель управління іноземною кредиторською заборгованістю представлена на рис. 3.2.

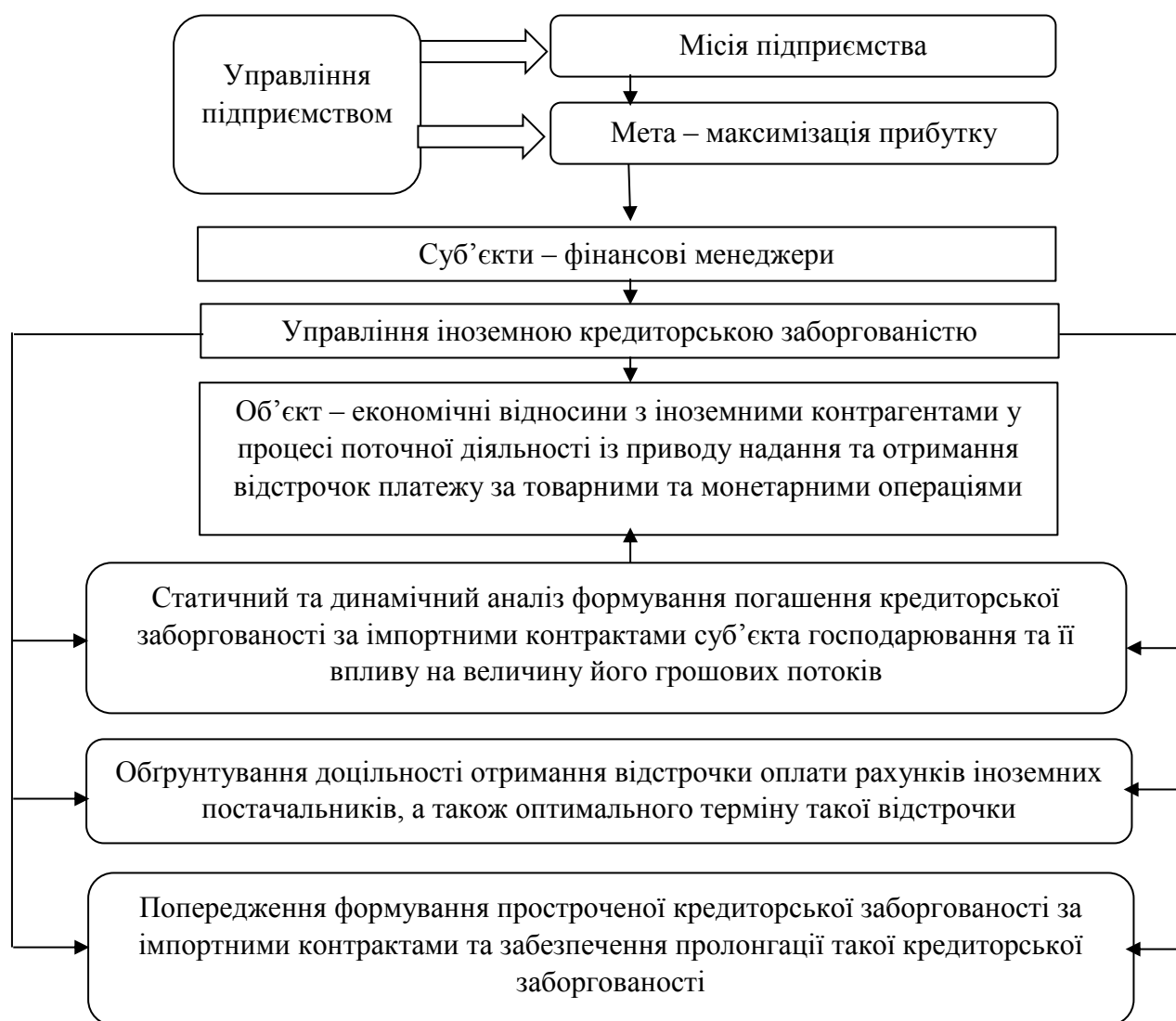

Рис. 3.2. Модель управління іноземною кредиторською заборгованістю

Основні аспекти, що зумовлюють необхідність одночасного, синхронного управління дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами для «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» наступні:

1. Досліджуване підприємство має значну кількість іноземних контрагентів, тому дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги за експортно-імпортними контрактами - одна з важливих статей у складі оборотних активів, а кредиторська є практично основним джерелом позикового капіталу.

2. Єдине джерело для погашення кредиторської заборгованості з іноземними партнерами – надходження коштів від інкасації боргів покупців (продажу). Через це

встановлення таких договірних відносин з іноземними контрагентами, за яких строки й розміри платежів «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» ставляться в залежність від надходження коштів від дебіторів – головне завдання управління іноземними заборгованостями.

3. Налагоджена система взаємовідносин з іноземними партнерами й великі обсяги роботи над формуванням і рефінансуванням заборгованостей впливають на погодженість руху грошових потоків.

4. Швидкість руху дебіторської та кредиторської заборгованості за експортно-імпортними контрактами і їхнє співвідношення визначають величину вільних коштів, необхідних для господарської діяльності підприємства. Наявність останніх і розмір чистого грошового потоку свідчать про рівень платоспроможності.

5. Використання обох видів іноземної заборгованості пов'язане з певними економічними вигодами і з певними витратами, втраченими можливостями. При чому вартісні оцінки окремих видів заборгованостей можуть мати різну спрямованість, що також викликає необхідність узгодження процесів їхнього формування та використання.

Облік та аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості з іноземними партнерами повинен своєчасно попереджувати керівництво, що заборгованість має ризик перейти у прострочену для своєчасного реагування та вжиття заходів щодо її погашення.

Напрацювавши ефективну політику управління іноземною дебіторською заборгованістю, можна досягти значних успіхів у зниженні загальної потреби в оборотних коштах.

З метою надання якісної бухгалтерської інформації про заборгованість господарчого суб'єкту, користувачам для прийняття рішень пропонуємо розробити таку форму бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості з нерезидентами, для якої властиві єдиний правильний підхід для обліку дебіторської заборгованості за експортними контрактами та якісний облік такої заборгованості, зумовлений наявністю розробки єдиного підходу до реєстрації та обліку довгострокової дебіторської заборгованості ЗЕД в системі синтетичних рахунків; ведення

аналітичного обліку за кожним видом такої довгострокової дебіторської заборгованості в розроблених відомостях аналітичного обліку; узагальненням та накопичуванням аналітичної інформації про довгострокову дебіторську заборгованість ЗЕД.

Модель управління дебіторською заборгованістю за експортними контрактами містить наступні складові елементи, представлені на рис. 3.3.

Рис. 3.3. Модель управління дебіторською заборгованістю за експортними контрактами

Звернемо увагу на те, що керівництво повинно володіти достовірною інформацією про усі взаєморозрахунки з іноземними контрагентами за конкретний період для прийняття управлінських рішень.

Отже, узагальнюючи результати щодо проведеного дослідження можна зробити наступні пропозиції по вдосконаленню обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпорнтними контрактами на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ».

Регламентувати та вдосконалити систему управлінського обліку на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ», в тому числі це стосується запровадження розроблених ними таких документів управлінського обліку як платіжний календар, аркуші розшифровки стосовно відповідних рахунків з датами погашення дебіторської заборгованості та, у випадку наявності, строків прострочення;

За результатами проведеного аналізу розрахунків із покупцями та замовниками, можна зробити висновки, що «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» здійснює недостатній контроль за термінами погашення дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами. Необхідно проводити аналіз даних розрахунків із метою недопущення невчасності погашення заборгованості з іноземними партнерами;

Для скорочення дебіторської заборгованості з нерезидентами доцільно провести деякі зміни, які б сприяли вдосконаленню обліку.

Необхідно постійно стежити за співвідношеннями дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами: при більшому переважанні дебіторської заборгованості створюється загроза фінансової стійкості та є необхідним залучення додаткових засобів; перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською може призвести до неплатоспроможності «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ».

«Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» слід систематично проводити аналіз складу та структури дебіторської та кредиторської заборгованості з міжнародними партнерами за конкретними покупцями, яке дасть можливість вчасно виявляти прострочену заборгованість та вживати заходи щодо її стягнення. Інформація про терміни виникнення заборгованості має бути регулярною та оперативною, її доцільно зосереджувати в окремому документі.

Необхідно контролювати оборотність дебіторської та кредиторської заборгованості з іноземними контрагентами, так як в умовах інфляції будь-яка відстрочка платежу призводить до того, що підприємство втрачає частину вартості поставлених товарів. На «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» доцільно було б на

високому рівні організувати роботу із договорами, розробити систему вигідних умов для постійних покупців.

Головною умовою вдосконалення у подальшому обліково-аналітичної роботи є впровадження певних управлінських звітів у автоматизовану програму підприємства. Автоматизація обліково-аналітичного забезпечення дебіторської та кредиторської заборгованості за експортно-імпортними контрактами значно скоротить витрати робочого часу, підвищить оперативність та точність одержання інформації щодо їх стану та дозволить керівництву приймати обґрунтовані та ефективні управлінські рішення.

3.2. Удосконалення аналітичного забезпечення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами

Прострочена та безнадійна заборгованість на підприємствах – суб'єктах-ЗЕД України має негативні наслідки для господарської діяльності: підприємства підпадають під детальний нагляд з боку валютного контролю та отримують пені і штрафи. Саме тому можна стверджувати, що дане питання є актуальним та потребує аналізу та контролю за такими видами заборгованості з метою уникнення негативних наслідків.

Прострочена дебіторська та кредиторська ЗЕД-заборгованість, а також безнадійна дебіторська заборгованість породжує проблеми, котрі пов'язані із станом платоспроможності, та із організацією обліку.

У зв'язку із цим особливу увагу слід приділяти порядку списання простроченої дебіторської заборгованості з нерезидентами. Чітке та вчасне списання дебіторської заборгованості з іноземними партнерами відіграє дуже велику роль при формуванні фінансових результатів діяльності «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ».

Заборгованість стає проблемною за виконанням однієї з двох умов: затримується поставка імпортного товару або валютна виручка надходить

несвоєчасно. Тоді, в залежності від ситуації, підприємство-резидент змушене вживати конкретні заходи для захисту своїх прав, наприклад звертатися до суду. Підприємству також загрожують штрафні санкції за порушення строків розрахунків в інвалюті.

Безнадійна кредиторська заборгованість визнається у випадку повної ліквідації підприємства або після закінчення терміну позовної давності. Згідно п. 4 П(с)БО 10 поточна дебіторська заборгованість визнається безнадійною, якщо стало відомо, що боржник не погасить заборгованість або закінчився термін позовної давності.

Для того, щоб визначити коли закінчується термін позовної давності за зовнішньоекономічним договором, необхідно з'ясувати право якої країни слід застосовувати:

1. Якщо у договорі прописано, що відносини регулюються законодавством України, то згідно з ч.1 ст. 257 ГКУ термін позовної давності складає 3 роки [16].

2. Якщо у договорі не прописано, право якої країни регулює відносини сторін, то згідно з ч. 1 ст. 44 ЗУ «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 р. №2709-IV застосовується законодавство країни місцезнаходження суб'єкта господарської діяльності, яке є продавцем за договором купівлі-продажу [58].

3. Якщо сторони договору є учасниками Конвенції ООН про позовну давність у міжнародній купівлі-продажі товарів від 1994 р. і домовилися про застосування у своїх відносинах її положень, то термін позовної давності за таким договором складає 4 роки.

У загальному випадку термін позовної давності починається з того дня, коли відбулося порушення умов договору (ч.1 ст. 9, ч.1 ст. 10 Конвенції). Проте, якщо боржник до закінчення терміну позовної давності в письмовій формі визнає своє зобов'язання перед кредитором, то з дня такого призначення починається новий термін позовної давності – 4 роки (ч. 1 ст. 20 Конвенції).

Отже, необхідно детально вичитати зовнішньоекономічний договір, визначити, право якої країни застосовується. На підставі цього, встановити термін позовної давності. Виникнення дебіторської заборгованості нерезидента виникає в

двох випадках: коли іноземному контрагенту відвантажено товар, а грошові кошти за нього на надійшли (при експорті); коли нерезиденту перераховано передплату, а товар від нього ще не отриманий (при імпорті). У будь-якому випадку за кордоном знаходяться валютні цінності, які підпадають під контроль уповноваженого банку, що відстежує терміни розрахунків за експортними та імпортними контрактами.

Якщо терміни перевищують допустимі 90 днів (ст. 1, 2 Закону від 23.09.94 р. № 185/94 ВР «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті», далі – Закон № 185, з урахуванням змін, внесених постановою Правління НБУ від 20.08.14 р. № 515 «Про регулювання ситуації на валютному ринку України»), то до резидента застосовується штрафна санкція у вигляді нарахування пені у розмірі 0,3% суми недоотриманої виручки (вартості недопоставленої продукції) в іноземній валюті, перерахованій у гривню за курсом НБУ на день виникнення заборгованості (ст. 4 Закону № 185). Загальний розмір пені не може перевищувати суми заборгованості. Розрахунок показує, що 100 % пені ми отримаємо майже за рік: $100\%/0,3\% = 333,33$ (округлено 334 дні). Після цього нарахування пені припиняється [57].

Прострочену дебіторську заборгованість слід показувати в декларації починаючи з дня порушення граничних строків розрахунку в інвалюті. Отже, суми простроченої дебіторської заборгованості і навіть списаної після закінчення терміну позовної давності на витрати підприємства або за рахунок резерву сумнівних боргів, резидент повинен продовжувати декларувати до моменту: зарахування коштів на валютний рахунок експортера в уповноваженому банку - при експортній операції; здійснення поставки товару в Україну - при імпортній операції. Важливим початковим етапом процесу управління економічними й фінансовими об'єктами є аналіз, який дозволяє вчасно оцінити поточний стан підприємства в змінному зовнішньому середовищі, виявити недоліки та забезпечити необхідною інформацією й підвищити обґрунтованість прийнятих управлінських рішень

Дебіторська та кредиторська заборгованості з іноземними партнерами досить поширені у господарській діяльності підприємств. Порушення умов зовнішньоекономічного договору або норм валютного законодавства України

завдають значних збитків. Тому проведення аналізу кількісних взаємозв'язків між показниками є однією з ключових задач управлінського апарату. Краще розуміння господарських явищ та процесів дає змогу керівникам складати прогнози на майбутнє та приймати управлінські рішення. Основою такого аналізу слугує застосування економетричних моделей і методів.

Планування на основі залежності між кредиторською заборгованістю за імпорнтними контрактами та дебіторською заборгованістю за експортними є одним із методів планування фінансових показників діяльності підприємства. Оцінка параметрів такої залежності має різні способи. Пропонуємо варіант її розрахунку та відображення за допомогою лінійної регресійної моделі.

Для обґрунтування системи менеджменту на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» визначимо стан заборгованості підприємства з нерезидентами за допомогою застосування кореляційно-регресивного моделювання.

Кредиторську ЗЕД-заборгованість приймаємо у якості вихідної змінної В1, дебіторську – в якості вхідних змінних А1. Вихідні дані для розрахунку параметрів регресії наведені у табл. 3.1. і табл. 3.2

Таблиця 3.1

**Кредиторська заборгованість з іноземними партнерами
«Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» за 2017-2019 рр., тис. грн.**

Період	Кредиторська заборгованість з нерезидентами, Y1
1	2
I квартал 2017	516,6
II квартал 2017	292,5
III квартал 2017	342,5
VI квартал 2017	98,6
I квартал 2018	290,8
II квартал 2018	605,2
III квартал 2018	124
VI квартал 2018	435,2
I квартал 2019	201,5
II квартал 2019	532,9
III квартал 2019	406,2
VI квартал 2019	104,3

Модель 1 залежності обсягу кредиторської ЗЕД-заборгованості відносно дебіторської заборгованості з нерезидентами має такий вигляд:

$$Y_i = B_0 + B_1 * X_{li} + U_i, \quad (3.1)$$

де $i=1 \dots n$; $n=12$,

B_0 – середнє значення Y , якщо кожна незалежна перемінна дорівнює 0;

B_1 – параметр регресії;

X_{li} – дебіторська заборгованість з нерезидентами;

U_i – випадкова складова, $i=1 \dots, n$.

Таблиця 3.2

**Дебіторська ЗЕД-заборгованість «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ»
за 2017-2019 рр., тис. грн.**

Період	Дебіторська заборгованість з нерезидентами, X1
1	2
I квартал 2017	68,7
II квартал 2017	63,5
III квартал 2017	43,1
VI квартал 2017	78,5
I квартал 2018	220,6
II квартал 2018	375,5
III квартал 2018	18,1
VI квартал 2018	293,1
I квартал 2019	107,5
II квартал 2019	422,1
III квартал 2019	302,6
VI квартал 2019	69,9

Важливим початковим етапом процесу управління економічними й фінансовими об'єктами є аналіз, який дозволяє вчасно оцінити поточний стан підприємства в змінному зовнішньому середовищі, виявити недоліки й наявні резерви, забезпечити необхідною інформацією й підвищити обґрунтованість прийнятих управлінських рішень.

Для аналізу використовуємо статистичні дані зі звітів по сальдо дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» на кожен квартал 2017-2019 рр.

Розрахунки здійснюємо за допомогою пакету прикладних програм Excel, результати яких представлені у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Підсумкова таблиця регресії Моделі 1

Регресійна статистика					
Численний R		0,712948473			
R-квадрат		0,508295525			
Нормований R-квадрат		0,459125077			
Стандартна похибка		128,3671405			
Спостереження		12			
Дисперсійний аналіз					
	df	SS	MS	F	Значимість F
Регресія	1	170341,2616	170341,2616	10,33741914	0,0092503
Залишок	10	164781,2276	16478,12276		
Всього	11	335122,4892			

У результаті знаходження параметрів рівняння регресії можна перейти до аналізу тісноти зв'язку змінних у регресійних моделях. Тіснота зв'язку або щільність – це оцінка впливу незалежної змінної на залежну змінну. Дефініція «значимість зв'язку» або істотність містить у собі оцінку відхилення вибірових змінних від своїх значень у генеральній сукупності спостережень за допомогою статистичних критеріїв.

Оцінка коефіцієнту детермінації дозволяє зробити висновок щодо якості економетричної моделі і приймає значення у межах від нуля до одиниці. Розрахований коефіцієнт детермінації (Multiple R = 71 %) показує тісний зв'язок між змінними, тобто апроксимація задовільна. Значення показника нормованого R-квадрату (RI = 0,45) для Моделі 1 дає змогу побачити, що побудована регресія пояснює більше 45 % розкиду значень змінної кредиторської заборгованості з нерезидентами відносно середнього. Стандартна похибка визначається як

стандартне відхилення залишків, що показує, якої величини помилка допускається у середньому, коли замість фактичного значення V , використовується значення функції регресії. У нашому випадку результат стандартної похибки становить 128,36714. За допомогою функції регресії фактичне значення відрізняється від обчисленого на 128,36714, тобто десь $2/3$ точок даних, у разі нормального розподілу залишків, знаходяться на відстані не більше розрахованого значення.

Загалом значущість рівняння чисельної регресії оцінюється за допомогою F -критерія Фішера. У конкретному випадку перевірили гіпотезу, яка стверджує, що між залежною змінною кредиторська заборгованість з нерезидентами та залежних змінних немає лінійної залежності, тобто $V_1=0$, проти альтернативи $V_1 \neq 0$. Отримали значення $F = 10,34$, рівень значущості $p = 0,0092503$, яке показує, що побудована модель значима. Результати розрахунків параметрів регресії Моделі 1 наведено у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Результати розрахунків параметрів регресії Моделі 1

Показники	Коефіцієнти	Стандартна похибка	t-статистика	P-значення
Y-перетинання	179,2979662	59,55377264	3,01069031	0,013102153
Дебіторська заборгованість з нерезидентами X_1	0,871812915	0,271154762	3,215185708	0,009250341

Значення P повинно бути менше 0,05, у нашому випадку воно дорівнює 0,01, яке означає, що V_0 значимо (розрахована модель значима). Якщо X збільшиться на одну грошову одиницю, то Y збільшиться на 0,87 грошових одиниць.

Значення t -критерію Стьюдента для моделі залежності між обсягом кредиторської ЗЕД-заборгованості та дебіторської заборгованості з нерезидентами становить 3,22, тому можна стверджувати, що модель є статистично вагомою. За вихідними даними розрахували коефіцієнт еластичності, який дорівнює 0,46%. Так як коефіцієнт еластичності знаходиться у межах від нуля до одиниці, змінна Y не

еластична по відношенню до X. Тобто, якщо X збільшиться на 1%, то Y збільшиться на 0,46%. Наведемо вихідні дані та лінію регресії Моделі 1 на рис. 3.4.

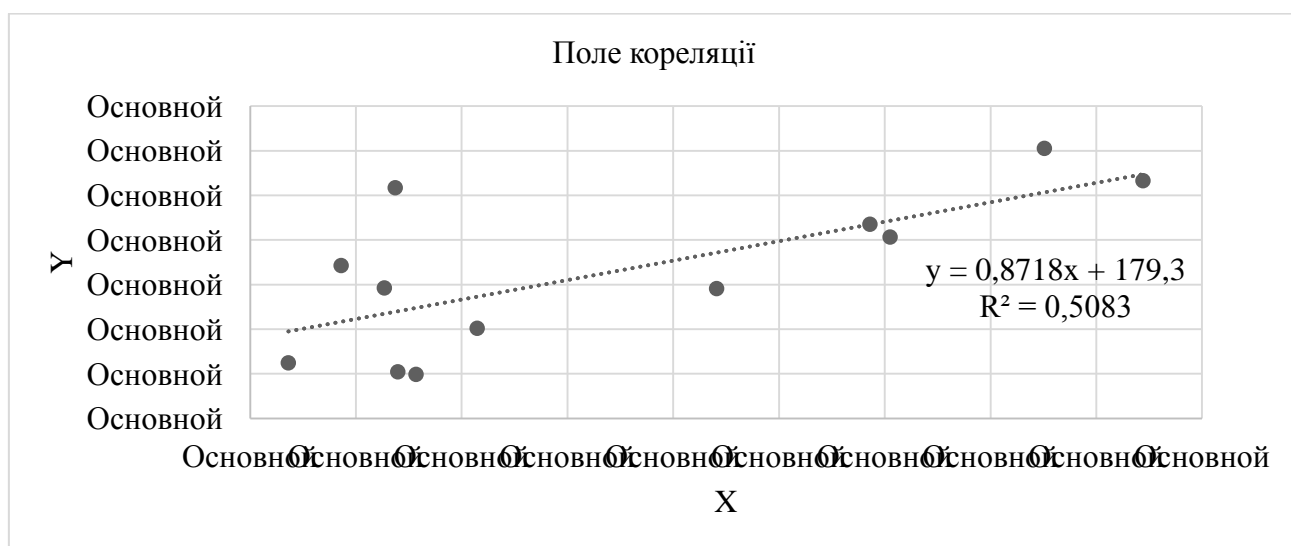

Рис. 3.4. Вихідні дані та лінія регресії

Отже, за результатами розрахунків визначено, що між кредиторською заборгованістю з іноземними партнерами та дебіторською заборгованістю з нерезидентами існує залежність, яка описується економетричною моделлю, що має вигляд:

$$\hat{Y} = 179,297 + 0,87x \quad (3.2)$$

Модель залежності між обсягом кредиторської ЗЕД-заборгованості та дебіторської заборгованості з нерезидентами дає змогу керівництву «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» спрогнозувати розмір кредиторської заборгованості з іноземними партнерами в залежності від зміни розміру дебіторської ЗЕД-заборгованості.

Зростання рівня дебіторської заборгованості з нерезидентами є негативним явищем для «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» і обумовлює формування зваженої політики управління рівнем дебіторської заборгованості. Розрахуємо потенційні

можливості зростання рівня дебіторської заборгованості з іноземними контрагентами «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» та оптимальний її рівень протягом досліджуваного періоду. Для оцінювання прогнозу зростання рівня дебіторської заборгованості з міжнародними партнерами використаємо метод екстраполяції, що дозволяє розрахувати прогнозні показники (табл. 3.5.).

Таблиця 3.5

**Рівень дебіторської заборгованості з нерезидентами на
«Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» за 2014-2019 рр.**

Порядковий номер року (t)	Розмір дебіторської Заборгованості з нерезидентами (y)	Ланцюговий абсолютний приріст, тис.грн. (Δy)
2014	199,6	-
2015	201,3	+1,7
2016	218,6	+17,3
2017	253,8	+35,2
2018	907,3	+653,5
2019	902,1	-5,2
Всього	2682,7	702,5

Визначимо середнє зростання рівня дебіторської заборгованості з нерезидентами на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ»:

$$\bar{\Delta y} = 702,5 : 5 = 140,5 \text{ тис. грн.}$$

Отже, кожного року рівень дебіторської заборгованості з іноземними партнерами зростатиме на 140,5 тис. грн., що обумовить приріст показника у перспективному періоді:

$$\bar{\Delta y}_6 = 902,1 + 140,5 = 1042,6 \text{ тис. грн.}$$

$$\bar{\Delta y}_7 = 902,1 + 140,5 + 140,5 = 1183,1 \text{ тис. грн.}$$

$$\bar{\Delta y}_8 = 902,1 + 140,5 + 140,5 + 140,5 = 1323,6 \text{ тис. грн.}$$

Графік динаміки рівня дебіторської заборгованості з нерезидентами на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» представимо на рис. 3.5.

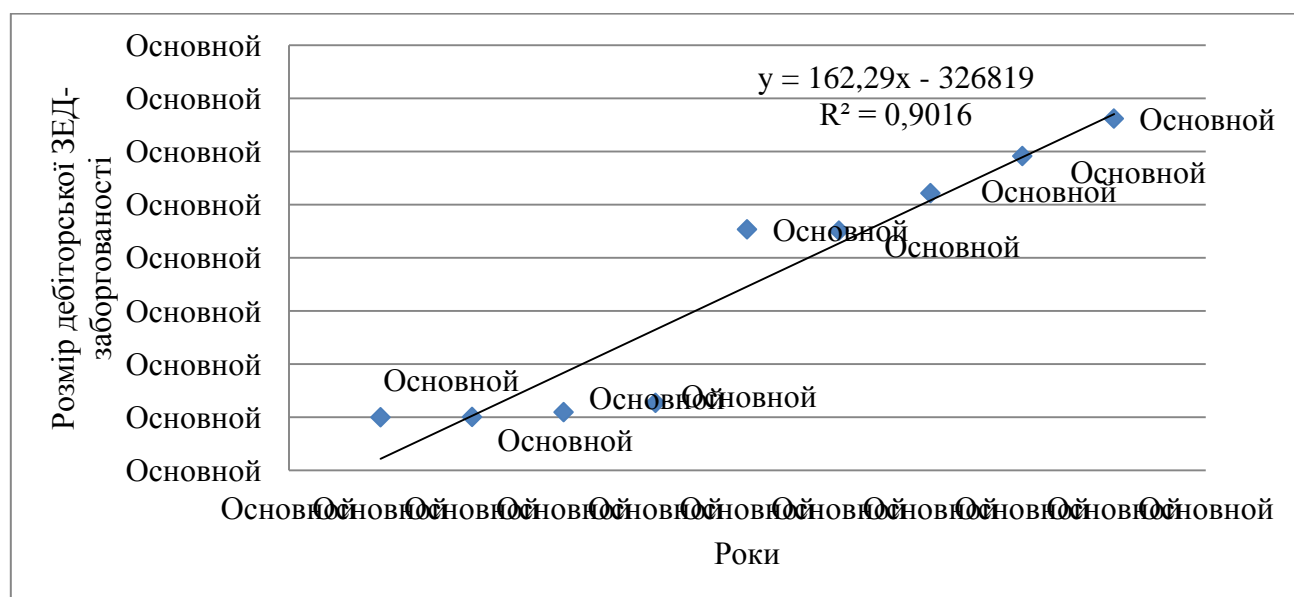

Рис. 3.5. Динаміки зміни розміру дебіторської заборгованості з нерезидентами на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ»

Зростання рівня дебіторської заборгованості обумовлено тенденціями які спостерігаються на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ», поряд із цим важливим є оптимізація рівня заборгованості в перспективному періоді.

Дані розрахунки обумовлюють необхідність коригувальних дій до зниження розміру дебіторської заборгованості з нерезидентами «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ», у перспективному періоді.

На «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» доречно створити вакантне місце на посаду аналітика, основною функцією якого буде аналіз та контроль за зменшенням обсягів дебіторської та кредиторської ЗЕД-заборгованості для успішного впровадження та ефективного використання системи управління дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами.

Аналітик повинен мати крім аналітичних здібностей навички ділового спілкування та застосовувати сучасні методи ведення переговорів з клієнтами

боржниками, тому він повинен дотримуватися принципу незалежності. Робота повинна бути направлена на повернення боргів від дебіторів-нерезидентів та виконуватися під наглядом керівника «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ».

3.3 Удосконалення організації обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторської та кредиторською заборгованістю з нерезидентами на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ»

Управління дебіторською заборгованістю з нерезидентами розглядається як гнучкий механізм постійного пошуку найбільш ефективних зав'язків з економічним середовищем та його спроможність досягти успіху на ринку за рахунок керування фінансовими ресурсами підприємства.

Механізм управління дебіторською заборгованістю з іноземними партнерами формується на базі комплексного управління усіма елементами його діяльності. Він дозволяє досягти максимального рівня фінансової стабільності на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» (рис. 3.6).

До напрямів аналізу дебіторської заборгованості з нерезидентами на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» відносяться:

1. Оцінювання рівня та динаміки дебіторської ЗЕД-заборгованості.
2. Аналіз складу та структури дебіторської заборгованості за кожним іноземним контрагентом та за строками погашення.
3. Визначення періоду обороту (інкасації) дебіторської заборгованості з нерезидентами, її оборотності та їх впливу на фінансовий цикл «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ».
4. Дослідження складу простроченої дебіторської ЗЕД-заборгованості, визначення сумнівної та безнадійної заборгованості.
5. Оцінювання питомої ваги іноземної дебіторської заборгованості в активах «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ».

6. Факторний аналіз дебіторської заборгованості з міжнародними партнерами.

7. Аналіз впливу дебіторської заборгованості з нерезидентами на ефективність діяльності «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» та його ділову активність.

8. Аналіз джерел фінансування дебіторської ЗЕД-заборгованості.

Формування дебіторської та кредиторської заборгованостей варто розглядати як частину загальної системи управління, що пов'язана із прийняттям рішень по створенню їх оптимального розміру, складу й співвідношення на рівні господарюючого суб'єкту, що забезпечує реалізацію тактичних, оперативних і стратегічних цілей підприємства.

Рис. 3.6. Механізм інформаційного забезпечення управління дебіторською заборгованістю з нерезидентами

Отже, управління дебіторською заборгованістю з нерезидентами є складовою частиною загальної системи управління оборотними активами.

Детальний опис етапів формування обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю з іноземним партнерами на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» розглянуто нижче.

Етапи формування обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю з нерезидентами на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» представлено на рис. 3.7.

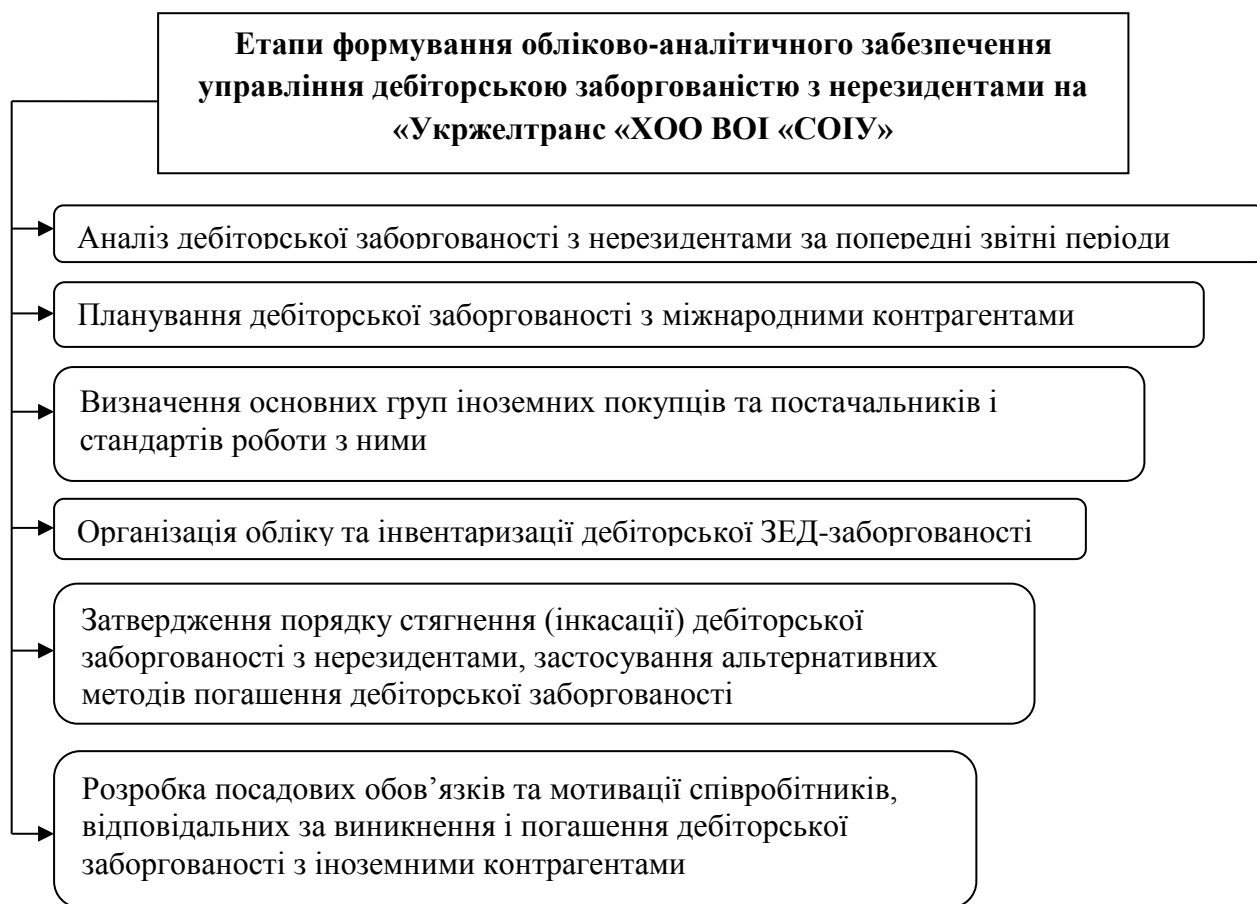

Рис. 3.7. Етапи формування обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю з нерезидентами на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ»

Отже, управління дебіторською заборгованістю з нерезидентами є складовою частиною загальної системи управління оборотними активами. Детальний опис

етапів формування обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю з іноземним партнерами на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» розглянуто нижче.

Першим етапом відбувається аналіз дебіторської ЗЕД-заборгованості за попередні звітні періоди. Схема проведення комплексного аналізу іноземної дебіторської заборгованості на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» представлена на рис. 3.8. Дослідження основних показників і підходів до аналізу дебіторської ЗЕД-заборгованості дозволило дійти висновку щодо необхідності поєднання традиційного економічного аналізу основних показників та інструментів обліку в системі управління «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ».

Другий етап характеризується плануванням дебіторської заборгованості з іноземними партнерами. Шляхом синхронізації надходжень і платежів рекомендовано скласти платіжний календар на період планування. Таким чином, в основі розрахунку ліміту дебіторської ЗЕД-заборгованості повинен бути економічно обґрунтований розрахунок можливості і доцільності інвестування в таку дебіторську заборгованість. Розрахунок повинен враховувати планований обсяг реалізації продукції на умовах відстрочки платежу, середній кредитний період, а також середній період прострочення оплати, орієнтуючись на досвід господарської практики.

На третьому етапі рекомендовано визначити основні групи іноземних покупців та постачальників та стандарти роботи з ними. Це здійснюється при плануванні обсягів продажів і закупівель, зокрема, проходить контроль за виявленням проблемних контрагентів, які порушують умови зовнішньоекономічних контрактів. Ці дані повинні систематизувати і накопичуватися на основі роботи за попередній період.

Необхідним етапом у цій роботі є наявність юридичної та економічної інформації про кожного іноземного контрагента «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ». Далі ця інформація про надійність контрагентів-нерезидентів має бути скоригована на підставі проведеного аналізу господарської діяльності «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ», який включає в себе аналіз дебіторської ЗЕД-заборгованості.

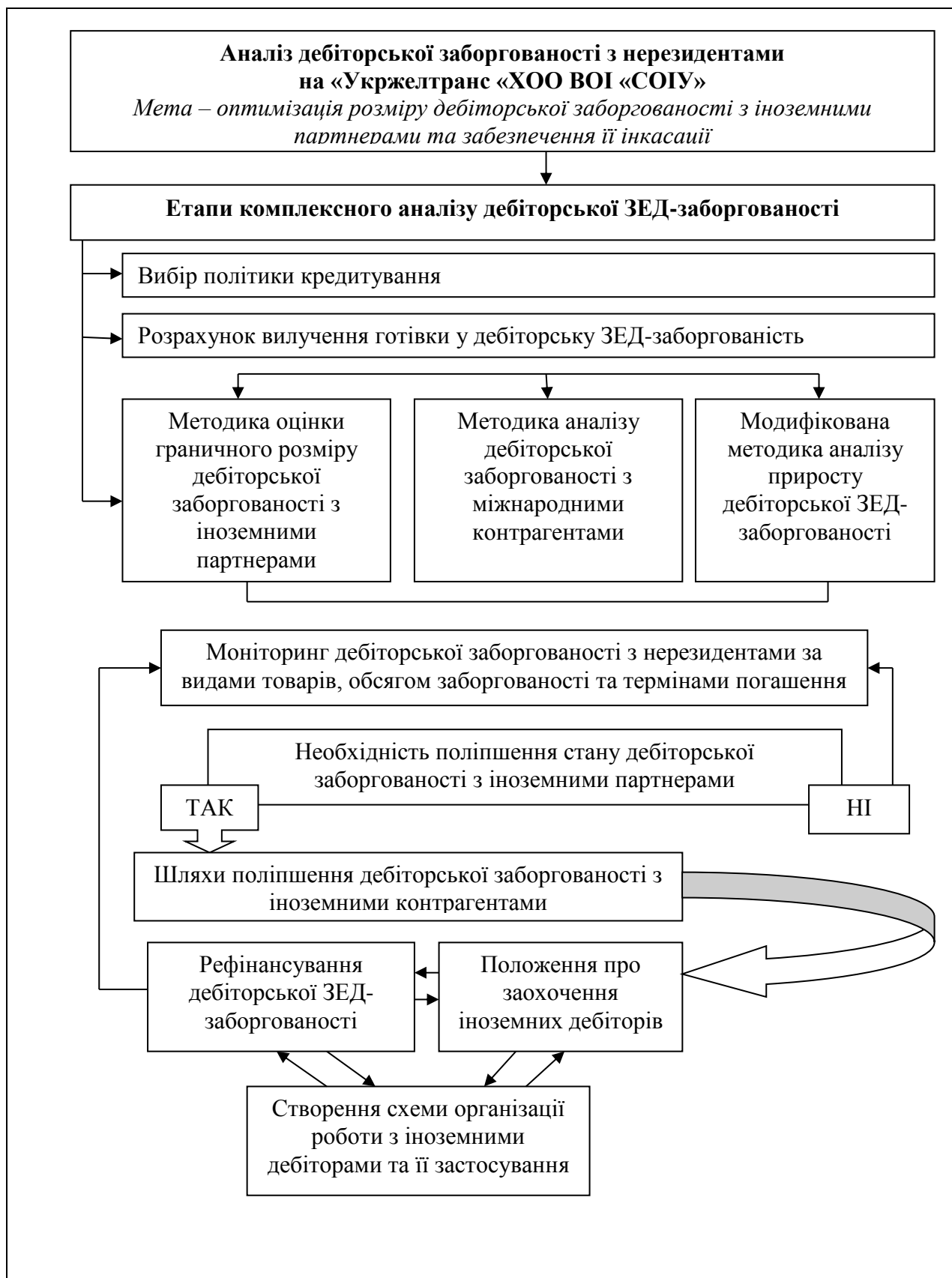

Рис. 3.8. Схема проведення комплексного аналізу іноземної дебіторської заборгованості на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ»

Алгоритм роботи з іноземними дебіторами на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» наведено на рис. 3.9.

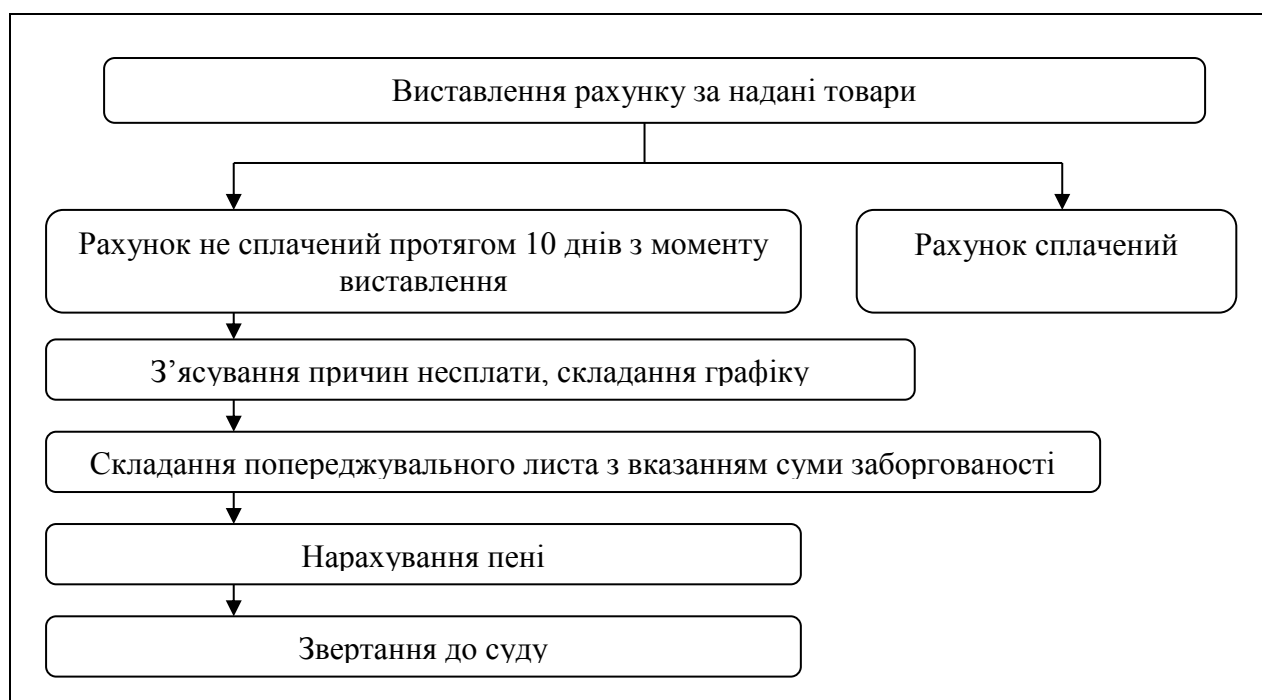

Рис. 3.9. Алгоритм роботи з іноземними дебіторами на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ»

Рекомендовано управляти дебіторською заборгованістю з нерезидентами на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» шляхом стимулювання іноземних покупців до дострокової оплати рахунків. «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» може надавати знижки з ціни продажу або вартості поставки, якщо платіж здійснено до терміну, зазначеного в зовнішньоекономічному контракті.

Таким чином, досліджуване підприємство не втрачає свій прибуток, а навпаки, отримавши виручку раніше обумовленого терміну, використовує її в грошовому обороті, тобто, відшкодовує надану знижку.

Четвертий етап стосується організації обліку та інвентаризації дебіторської заборгованості з нерезидентами, адже вони є важливим етапом в процесі управління. Ці процеси необхідно детально регламентувати на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» через створення локальних нормативних актів.

П'ятим етапом формування обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю з нерезидентами є затвердження порядку стягнення (інкасації) дебіторської ЗЕД-заборгованості, застосування альтернативних методів її погашення.

Основними методами роботи на даному етапі є попередні і наступні процедури нагадування про оплату. Рекомендовано на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» застосувати порядок проведення таких процедур.

Вони мають бути максимально стандартизовані, і по ним в регламенті по роботі з дебіторською ЗЕД-заборгованістю повинні бути встановлені терміни і стандарти переговорів з іноземними боржниками, підготовки листів і нагадувань.

Система обліково-аналітичного забезпечення управління кредиторською заборгованістю з нерезидентами на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» приведена на рис. 3.10.

Розрахунки з іноземним постачальниками та підрядниками займають вагомим місце в системі операцій з кредиторською ЗЕД-заборгованістю суб'єктів господарської діяльності «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ».

Інформаційною базою для управління цими розрахунками на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» виступає бухгалтерський облік, який передбачає виконання таких завдань:

1. Формування достовірної інформації про стан розрахунків з іноземним постачальниками і підрядниками за товарно-матеріальні цінності, необхідної користувачам бухгалтерської звітності.

2. Контроль за станом кредиторської заборгованості з міжнародними партнерами та дотриманням форм розрахунків, установлених у зовнішньоекономічних контрактах.

3. Своєчасне проведення інвентаризації та взаємної перевірки ЗЕД-заборгованості з іноземним контрагентами.

Ефективність управління товарною кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними залежить від якості відображення інформації про розрахунки

з іноземними кредиторами на всіх етапах облікового процесу, що зображено на рис. 3.10.

Рис. 3.10. Система обліково-аналітичного забезпечення управління кредиторською заборгованістю з нерезидентами на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ»

Управління рухом кредиторської ЗЕД-заборгованості на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» - це встановлення таких договірних взаємовідносин з іноземними

постачальниками, які ставлять терміни та розміри платежів організації останнім в залежність від надходження грошових коштів від покупців.

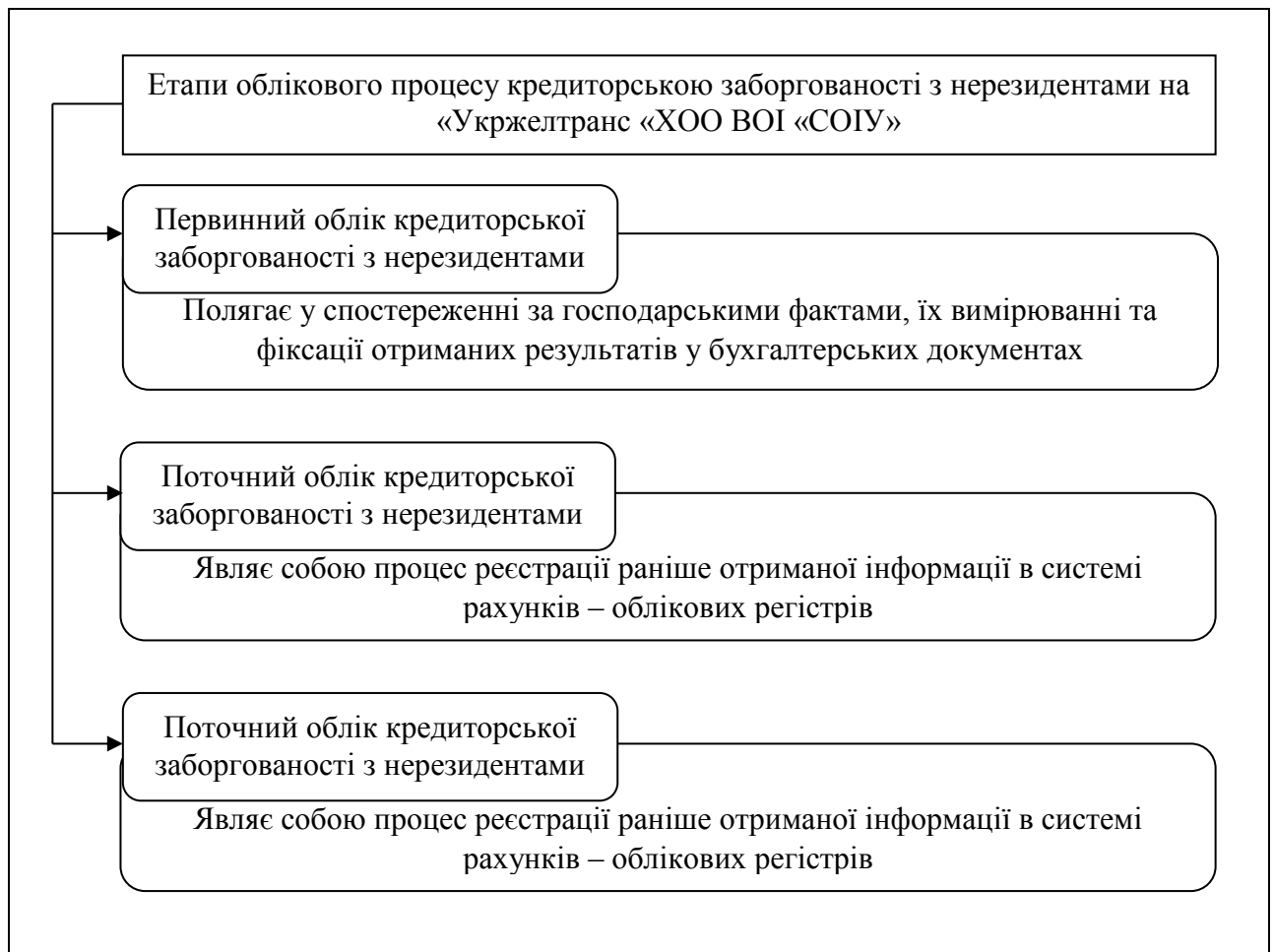

Рис. 3.11. Етапи облікового процесу кредиторського заборгованості з нерезидентами за товари

Основними завданнями управління кредиторською заборгованістю з іноземними партнерами на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» є: 1.Зниження рівня дебіторської ЗЕД-заборгованості до розміру, що не перевищує рівня кредиторської ЗЕД-заборгованості. 2.Постійний контроль за рухом кредиторської заборгованості з нерезидентами. 3.Своєчасне погашення боргів, не допускаючи прострочень і штрафних санкцій.

Отже, основні завданнями, які стоять перед «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ» щодо управління кредиторською заборгованістю з нерезидентами наступні:

1.Прискорення платежів зі сторони іноземних контрагентів «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ». 2.Зниження боргів, виплати за якими сумнівні або вже безнадійні. 3.Проведення ефективної політики продажів. 4.Недопущення необґрунтованого зростання кредиторської

заборгованості з іноземними партнерами, особливо не сплаченої в строк, оскільки це приводить до обкладання штрафами, пені, розірву договірних відносин, загрози забезпечення безперервності поставок товарно-матеріальних цінностей. Однією із значущих проблем для підприємств - суб'єктів ЗЕД є досить низька платіжна дисципліна іноземних покупців і замовників. Алгоритм управління кредиторською заборгованістю з нерезидентами представлено на рис. 3.12.

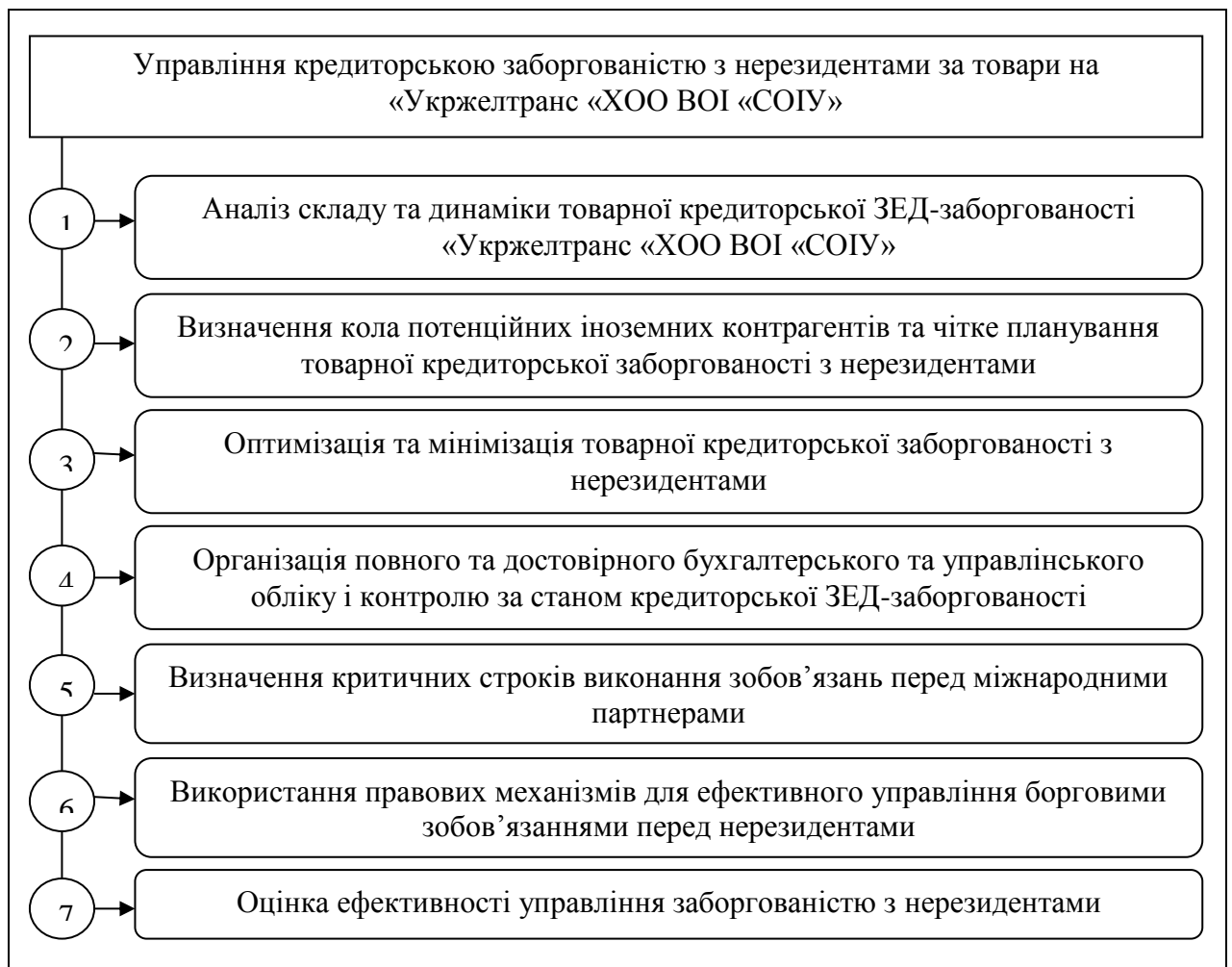

Рис. 3.12. Алгоритм управління кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами на «Укржелтранс «ХОО ВОІ «СОІУ»

Однією із значущих проблем для підприємств - суб'єктів ЗЕД є досить низька платіжна дисципліна іноземних покупців і замовників. Відсутність своєчасних і в повному обсязі надходжень грошових коштів від іноземних партнерів викликає дефіцит оборотних коштів, що призводить до вимушених кредитних позик, і в кінцевому підсумку перешкоджає своєчасним розрахункам з постачальниками.

У результаті можливі виникнення різних суперечок і судових розглядів, як з постачальниками, так і з покупцями, і, як наслідок, зниження фінансових результатів, платоспроможності та рівня ділової репутації.

Відсутність, або невикористання регламентуючих документів призводить до зайвих витрат часу і фінансових ресурсів при роботі з дебіторською та кредиторською ЗЕД-заборгованістю, конфліктів між працівниками підприємства, не дозволяє ефективно контролювати заборгованість, знижувати її і мінімізувати ймовірність її появи.

Проблеми відсутності регламентуючих документів взаємодії між підрозділами в рамках роботи з дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами і системи оцінки ефективності дій співробітників при роботі з простроченою дебіторською та кредиторською заборгованістю також виникають внаслідок ігнорування керівництвом підприємства їх важливості і необхідності, внаслідок чого формування даних процесів відбувається безконтрольно і хаотично.

Що стосується проблеми відсутності оцінки платоспроможності покупців і ефективності комерційного кредитування, тут слід зазначити, що українські підприємства часто не мають можливості об'єктивно оцінити платоспроможність і ділову репутацію потенційних іноземних дебіторів через такі причини: іноземні партнери не завжди хочуть розкривати фінансову інформацію; у штаті співробітників підприємства немає фахівців, здатних грамотно провести фінансовий аналіз і оцінити рівень кредитоспроможності іноземного контрагента; обмеженість у часі - в умовах жорсткої конкуренції час на прийняття рішень скорочується, так як до моменту схвалення відстрочки платежу клієнт-нерезидент може передумати укласти угоду або знайти іншого постачальника, який прийняв рішення про надання йому комерційного кредиту більш швидко.

Грамотно складений зовнішньоекономічний договір з іноземними контрагентами також є важливою ланкою в управлінні дебіторською та кредиторською ЗЕД-заборгованістю. Недостатньо детальне опрацювання та відображення умов угоди і алгоритмів дій у різних ситуаціях у ЗЕД-договорах з нерезидентами підвищує ймовірність виникнення простроченої як дебіторської, так і кредиторської заборгованості.

Отже, важливим завданням є встановлення з іноземними партнерами таких договірних відносин, які забезпечують повне і своєчасне надходження грошових від обох учасників зовнішньоекономічної угоди. Чим докладніше у ЗЕД-договорі будуть відображені дії сторін, їх послідовність, терміни виконання, умови здійснення, порядок документарного оформлення, тим точніше будуть виконані обов'язки сторін і дотримані їх інтереси.

Провівши аналіз складу, структури та динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами, економетричний аналіз на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» були виявлені наступні проблеми в управлінні дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами:

1. На підприємстві не проводиться робота з аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості з іноземними партнерами, що призводить до несвоєчасного відслідковування змін у динаміці заборгованостей, змін у платіжній поведінці дебіторів-нерезидентів, результатом чого є зростання простроченої дебіторської ЗЕД-заборгованості та необґрунтованого зростання дебіторської заборгованості в цілому.

2. Підприємство не має обґрунтованої кредитної політики - відсутня система оцінки і ранжирування дебіторів. Через це на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» немає системності у прийнятті управлінських рішень за умовами угоди з кожним конкретним клієнтом-нерезидентом, що також збільшує ймовірність появи простроченої дебіторської ЗЕД-заборгованості.

3. Відсутній офіційний наказ або регламент з приводу роботи з дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами. Не

визначені центри відповідальності і не сформульовані конкретні їх дії щодо контролю за валютною дебіторською та кредиторською заборгованістю.

4. Не впроваджена система мотивації персоналу, який задіяний у роботі з дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами. Не розроблений алгоритм персональної відповідальності за кожен етап процесу, спрямованого на інкасацію дебіторської ЗЕД-заборгованості.

У результаті зазначених проблем щодо управління дебіторською та кредиторською заборгованістю з іноземними партнерами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» спостерігається прострочена дебіторська та кредиторська заборгованість, показники якої у динаміці за 2017-2019 рр. зростають.

Для вирішення існуючих проблем запропоновано заходи з удосконалення організації обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ».

1. Створено систему моніторингу за станом дебіторської та кредиторської заборгованості за експортно-імпортними контрактами до якої включено аналіз складу, структури та динаміки дебіторської та кредиторської ЗЕД-заборгованості, коефіцієнтний аналіз, економетричний аналіз; формування аналітичної інформації про стан дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами, розробка відповідних звітних форм для керівництва, визначення термінів їх складання і відповідальних осіб.

2. Розроблено кредитну політику, результатом якої є формування оцінки платоспроможності та надійності контрагентів-нерезидентів, формування системи знижок та штрафів.

3. Встановлено чіткий регламент з приводу роботи з простроченою дебіторською заборгованістю з іноземними контрагентами, який закріплено в обліковій політиці «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ».

4. Розроблено систему мотивації співробітників, робота яких безпосередньо пов'язана з оптимізацією дебіторської та кредиторської ЗЕД-заборгованості на підприємстві, визначено центри відповідальності на кожному етапі роботи.

Кожний запронований захід з удосконалення розглянуто більш докладно.

1. Створено систему моніторингу за станом дебіторської та кредиторської заборгованості за експортно-імпортними контрактами.

Для ефективного контролю за дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» рекомендовано систему, зображену на рис. 3.13.

Таблиця 3.13

Система звітних форм для контролю за дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»

Звіт	Термін формування	Відповідальні особи за підготовку звіту	Відповідальні особи за прийняття рішень за звітом
Щокварталу			
1. Відомість непогашених залишків	Кожне 10-е число місяця, що настає за кварталом	Фінансовий відділ	Фінансовий директор
Щомісяця			
2. Повний аналіз стану дебіторської та кредиторської ЗЕД-заборгованості 3. Аналітична таблиця за термінами заборгованості дебіторської та кредиторської ЗЕД-заборгованості	Кожне 10-е число місяця	Бухгалтерія Фінансовий відділ	Фінансовий директор
Щонеділі			
4. Звіт про динаміку дебіторської та кредиторської ЗЕД-заборгованості. 5. Звіт про прострочену дебіторську заборгованість з нерезидентами та прострочені платежі	Щопонеділка та за результатами місяця або кварталу до 10-го числа	Відділ збуту	За звітами за місяць і квартал - фінансовий директор, по щотижневим звітів - начальник відділу збуту
Щодня			
6. Звіт про заплановані платежі та ті, що надійшли або не надійшли від іноземних дебіторів	Щодня до 17-00	Відділ збуту	Начальник відділу збуту

У табл. 3.14 наведено форму відомості непогашених залишків, яка дозволяє оцінити платіжну поведінку дебіторів-нерезидентів незалежно від обсягів продажів.

Таблиця 3.14

Зразок відомості непогашених залишків

Місяць	Чистий дохід, тис. грн	Дебіторська заборгованість з нерезидентами, виникла в даному місяці		Відсоток непогашеної дебіторської заборгованості з нерезидентами, %			Кредиторська заборгованість з нерезидентами, виникла в даному місяці		Кредиторська заборгованість з нерезидентами, виникла в даному місяці		
		Тис. грн.	% від ЧД	На кінець місяця	Через 1 місяць після продажу	Через 2 місяць після продажу	Тис. грн.	% від ЧД	На кінець місяця	Через 1 місяць після продажу	Через 2 місяць після продажу

Аналітична таблиця термінів погашення дебіторської заборгованості за експортно-імпортними контрактами наведена у Додатку В.

Вона наочно показує розмір невиконаних іноземними клієнтами зобов'язань у термін і його динаміку.

Використавши класифікаційну ознаку як виконання умов зовнішньоекономічного договору, розроблено аналогічну аналітичну таблицю за видами кредиторської заборгованості перед іноземними постачальниками та підрядниками, яка представлено у табл. 3.15.

Запропоновані форми звітів по контролю за дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами дозволяють вивчити заборгованість з нерезидентами з різних ракурсів та у результаті прийняти ефективне управлінське рішення щодо її оптимізації.

Для автоматизації даних процесів і мінімізації «людського фактору» доречно надалі впровадити дані форми звітів за допомогою програміста до системи 1С, яка використовується на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ».

Таблиця 3.15

**Аналітична таблиця групування кредиторської заборгованості
нерезидентами за термінами погашення**

Період	Вид заборгованості	Кредиторська заборгованість з нерезидентами									
		Всього	У т. ч. за термінами погашення			З неї прострочена					
			До 3 міс.	Від 3 до 6 міс.	Від 6 до 12 міс.	Терміни прострочення			Сума, грн.	Причини виникнення	Вжиті заходи
						До 3 міс.	Від 3 до 6 міс.	Більше 6 міс.			
Січень											
Лютий											
...											

Для автоматизації даних процесів і мінімізації «людського фактору» доречно надалі впровадити дані форми звітів за допомогою програміста до системи 1С, яка використовується на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ».

Важливим етапом в розробці кредитної політики на підприємстві є формування системи оцінки платоспроможності та надійності покупців, з урахуванням того, що основними клієнтами «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» підприємства-нерезиденти.

Схематично порядок дій для оцінки платоспроможності іноземних партнерів, пропонований в рамках даних заходів, представлений на рис. 3.16.

Розглянуто кожен з етапів докладніше. На першому етапі проводиться збір і перевірка інформації про іноземного дебітора.

Необхідно провести збір інформації про благонадійність іноземного клієнта за допомогою безкоштовних і платних сервісів.

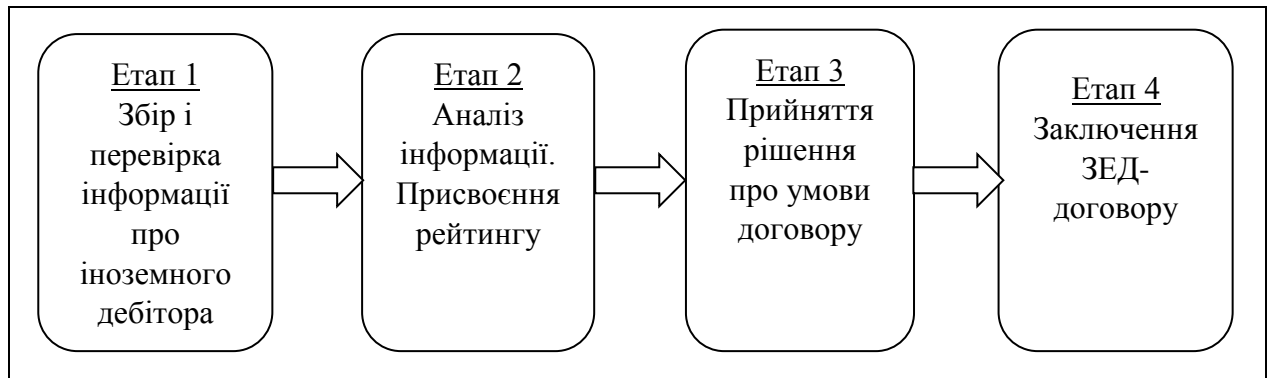

Рис. 3.16. Етапи оцінки платоспроможності іноземних партнерів для «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»

На сьогодні можливо, навіть не виходячи з офісу, за допомогою різних електронних ресурсів тримати кількість інформації, яка дозволить прийняти правильне рішення стосовно можливої співпраці з тим чи іншим потенційним клієнтом.

Більше того, потрібні реєстри існують майже в усіх країнах світу. Володіючи мовою тієї чи іншої країни, можна знайти необхідну інформацію про компанію – потенційного імпортера товарів із України.

На прикладі перевірки української компанії можна зробити подібні кроки для перевірки статусу та платоспроможності потенційного клієнта в закордонному державному реєстрі.

До підписання експортного контракту рекомендовано зробити наступне:

- 1.Перевірити дату реєстрації та поточний статус компанії;
- 2.Перевірити, хто обіймає посаду директора, хто має право підписувати зовнішньоекономічні контракти;
- 3.Перевірити, чи є проти даної компанії судові рішення;
- 4.Перевірити, чи не перебуває компанія у процесі припинення діяльності;
- 5.Перевірити, чи не має контрагент податкового боргу.

Якщо український експортер має сумніви стосовно свого закордонного потенційного клієнта, ми рекомендуємо замовити на нього кредитний звіт у будь-якому кредитно-рейтинговому агентстві країни клієнта.

На другому етапі проводиться аналіз інформації та присвоюється рейтинг: проводиться розрахунок платоспроможності іноземного підприємства; виконується скорингова (бальна) оцінка платоспроможності і надійності клієнта.

Для оцінки рівня кредитоспроможності клієнта необхідно розрахувати та оцінити показники ліквідності підприємства.

Скорингова система оцінки передбачає вибір підприємством критеріїв, за якими буде оцінюватися платоспроможність потенційних іноземних клієнтів «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ», визначатиметься ступінь важливості кожного з критеріїв і проводитиметься їх оцінка, потім розраховується рейтинг клієнта у балах.

Зразок для застосування скорингової оцінки платоспроможності іноземного клієнта для «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» наведено у табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Зразок бальної оцінки платоспроможності потенційного іноземного дебітора для «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»

Критерій відбору	Важливість критерію	Бальна оцінка	Результат (гр.2*гр.3)
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Цінова конкурентоспроможність	3		
Базисна умова постачання Інкотермс за контрактом	2		
Віддаленість покупця	1		
Періодичність закупівель	3		
Комплексність закупівель	1		
Умови доставки, що приймає на себе покупець	3		
Фінансові умови (передплата; наступна оплата)	2		
Гарантії	2		
Коефіцієнт ліквідності покупця	3		
Коефіцієнт швидкості обороту дебіторської заборгованості покупця	3		
Інші критерії	3		
Усього	-		

Визначення ступня важливості проводиться за системою визначення балів: 1 бал – слабе значення, 2 – помірне значення, 3 – високе значення.

Оцінка ставиться за трибальною системою: 1 - незадовільно, 2 - задовільно, 3 - добре.

Для етапів 3 і 4 необхідна розробка системи ранжування покупців на підставі перевірки їх надійності та платоспроможності і застосування до них тієї чи іншої кредитної політики в залежності від рейтингу.

Пропонована система визначення кредитного рейтингу потенційного іноземного клієнта для «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» представлена у табл. 3.10.

Таблиця 3.10

**Визначення кредитного рейтингу потенційного
іноземного контрагента для «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»**

Кількість балів, інші критерії	Ступінь надійності і платоспроможності	Присвоєння рейтингу	Умови для укладення ЗЕД-угоди
60-75 балів	Висока	A	Укладення договору з розстрочкою без санкцій
45-60 балів	Прийнятна	B	Розстрочка надається, обов'язково прописуються пені і штрафи
30-45 балів	Задовільна	C	За платіжною дисципліною клієнта проводиться посилений контроль. У договорі прописуються пені і штрафи
Менше 30 балів	Незадовільна	D	Розстрочка за договором НЕ надається
Недостовірність наданих відомостей, наявність заборгованостей, судові справи	Неблагонадійний клієнт	E	Розстрочка за договором НЕ надається

При порушенні платіжної дисципліни іноземним клієнтом по укладеній зовнішньоекономічній угоді його рейтинг може знижуватися, і навпаки.

Третій етап характеризується введенням системи знижок за оплату раніше встановленого терміну і штрафів за перевищення критичного терміну оплати.

Запропоновано застосувати наступну систему знижок для іноземних дебіторів: одноразова у розмірі 5 % від суми при укладанні договору зі 100 % передоплатою і своєчасним здійснення платежу; диференційовані знижки за платежі раніше встановленого терміну, які змінюються залежно від кількості днів, що залишилися до строку погашення заборгованості за зовнішньоекономічним договором і розраховуються за формулою:

$$q = \frac{r}{r + \frac{365}{T-t}} \quad (3.3)$$

де: q - величина наданої знижки;

r - ставка альтернативного доходу (наприклад, поточний рівень ставки банківського кредиту, %);

t - кількість днів дострокової оплати платежу;

T - термін наданої розстрочки платежу, днів.

У зовнішньоекономічному договорі має бути передбачено обов'язкову наявність штрафних санкцій. Запропонована наступна схема їх застосування на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»:

1. При допущенні іноземним клієнтом прострочення платежу більш, ніж на 15 днів, нараховується пеня у розмірі 0,1 % річних за кожен день прострочення за увесь період з моменту її виникнення.

2. При допущенні прострочення платежу більш ніж на 60 днів, додатково до нарахування пені застосовуються штрафні санкції у розмірі 5% від суми прострочення.

3. При допущенні прострочення платежу більш ніж на 90 днів, додатково до нарахування пені застосовуються штрафні санкції у розмірі 10 % від суми прострочення.

4. При допущенні прострочення платежу більш ніж на 360 днів, до клієнта застосовуються пені та штрафні санкції у розмірі 10 % від суми прострочення, а також підприємство – суб'єкт ЗЕД має право подати до суду на іноземного партнера

Для реалізації четвертого етапу для необхідно переглянути і доповнити діючі на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» типові форми зовнішньоекономічних договорів для кожного типу угоди і для кожного типу клієнта, у залежності від присвоєного йому рейтингу.

Важливо детально прописати усі умови застосування знижок і штрафних санкцій та їх величину, необхідність забезпечення договору, дій співробітників «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» у разі невиконання іноземним клієнтом зобов'язань за зовнішньоекономічним договором.

Для швидкого доступу до інформації за укладеними на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» зовнішньоекономічними договорами і їх умов, пропонується ведення журналу обліку договорів, форма якого представлена у табл. 3.11.

Таблиця 3.11

Зразок журналу обліку зовнішньоекономічних договорів з іноземними партнерами для «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»

Номер і дата ЗЕД-договору	ПІБ Іноземного дебітора	Об'єкт	Сума за ЗЕД-договором	Умови договору (Передплата, Розстрочка, умови поставки)	Знижки	Пені та штрафні санкції	Забезпечення ЗЕД-договору	Відповідальний менеджер

3. Розробка регламенту по роботі з простроченою ЗЕД-заборгованістю. Щоб виключити затягування процесу, робота з інкасації простроченої дебіторської

заборгованості повинна бути чітко регламентована із зазначенням відповідальних осіб.

Керівник відділу збуту, будучи відповідальною особою за укладеною зовнішньоекономічною угодою, повинен на первинному рівні проводити переговори з приводу повернення заборгованості у разі її утворення.

У роботі по зниженню з дебіторської заборгованості менеджери з продажу повинні керуватися наступним:

1. Оперативно відслідковувати надходження платежів від іноземних партнерів;

2. Організовувати «профілактичні» заходи з іноземними партнерами; детально обумовлювати терміни платежів, умови роботи, вести записи сум, строків, домовленостей і при необхідності посилатися на них.

З метою максимального зменшення можливості виникнення простроченої заборгованості на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» повинна бути чітко організована система нагадувань іноземним контрагентам про оплату.

Приклад спрощеної системи нагадувань для «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» представлений у табл. 3.12.

Таблиця 3.12

Система нагадувань іноземним контрагентам про виконання зобов'язань за торговельними контрактами для «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»

Нагадування	Термін	Дія	Відповідальна особа
Нагадування 1	За п'ять днів до планового терміну оплати	Нагадування за допомогою	Відповідальний за угоду менеджер відділу збуту
Нагадування 2	У день настання терміну оплати	Нагадування за допомогою електронної пошти	Відповідальний за угоду менеджер відділу збуту
Нагадування 3	Через тиждень після нагадування 2	Переговори, або листування з метою з'ясування причин і уточнення термінів оплати.	Відповідальний за угоду менеджер відділу збуту

Продовження табл. 3.12

Нагадування	Термін	Дія	Відповідальна особа
Нагадування 4	Через тиждень після нагадування 3	Переговори, відправка листи-нагадування	Відповідальний за угоду менеджер відділу збуту
Нагадування 5	Через тиждень після нагадування 4	Офіційна претензія з вимогою погасити прострочену заборгованість	Юрист
Нагадування 6	Через два тижні після нагадування 5	Повідомлення клієнта щодо початку підготовки документів до стягнення заборгованості в судовому порядку і застосування до нього штрафних санкцій	Юрист

Для того щоб виробити звичку ефективно планувати і проводити телефонні переговори з іноземними боржниками, доцільно використовувати чек-листи. Приклад подібного чек-листа для використання на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» наведено у табл. 3.13.

Таблиця 3.13

Приклад чек-листа для телефонних переговорів з іноземним боржником для «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»

1	Ціль дзвінка	
2	Найменування дебітора	
3	Час дзвінка	
4	Як можна підвищити ефект від переговорів	
5	Результати переговорів	
6	Що врахувати при наступних переговорах	

Для оцінки ефективності дій по роботі з іноземними дебіторами і прийняття рішень про подальші заходи впливу на боржників слід вести журнал по роботі з дебіторською ЗЕД-заборгованістю, форма якого відображена у табл. 3.14.

Усі розроблені схеми і заходи для їх ефективного застосування в роботі з дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами за торговельними

контрактами, необхідно закріпити у внутрішніх локальних документах «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ». Доцільно усе об'єднати в єдиний документ - «Політика по управлінню дебіторською та кредиторською ЗЕД-заборгованістю».

Таблиця 3.14

**Журнал по роботі з дебіторською заборгованістю
на Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»**

Номер ЗЕД-договору	Найменування дебітора	Відповідальна особа	Схема платежів по ЗЕД-договору	Сума простроченого платежу	Причини прострочки	Проведені заходи по стягненню ЗЕД-заборгованості	Результат таких заходів	Наступні дії

Також важливо у «Політиці з управління дебіторською та кредиторською ЗЕД-заборгованістю» прописати центри фінансової відповідальності за кожним пунктом і закріпити індивідуальну відповідальність співробітників «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ».

Виділення центрів фінансової відповідальності на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» забезпечить оперативність і ефективність прийняття управлінських рішень з питань інкасації поточної і простроченої дебіторської заборгованості з іноземними контрагентами та власної платоспроможності.

Регламентування функцій відділів та служб «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» дозволить конкретизувати дії, здійснювані ними з метою зниження дебіторської заборгованості з нерезидентами, а також встановити персональну відповідальність за необґрунтоване зростання такої заборгованості.

Розподіл етапів управління дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами за центрам відповідальності відображено у табл. 3.15. У якості додаткової рекомендації слід зазначити, що розроблені у рамках запропонованих

заходів форми документів і звітів необхідно вписати в існуючі схеми і правила документообігу на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ».

Документообіг будь-якого підприємства повинен бути систематизований і впорядкований, це дозволяє діяти оперативно і впевнено при виникненні питань щодо повернення заборгованості.

Таблиця 3.15

Центри відповідальності щодо управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за торгівельними контрактами з нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»

№ п/п	Етап	Відповідальні особи, відділи
1	Перевірка потенційного контрагента-нерезидента	Відділ збуту
2	Присвоєння рейтингу іноземного партнера	Відділ збуту
3	Визначення можливих умов роботи з нерезидентом	Відділ збуту
4	Підготовка зовнішньоекономічних договорів	Юрист, бухгалтер
5	Переговори з іноземним контрагентом, укладання зовнішньоекономічної угоди	Відділ збуту
6	Контроль за виконанням нерезидента умов ЗЕД-договору	Відділ збуту
7	Переговори з іноземними партнерами з приводу прострочених платежів	Відділ збуту
8	Робота з претензіями	Юрист
9	Своєчасне занесення інформації щодо проведення та надходження платежів до бази ІС	Бухгалтер
10	Аналіз стану дебіторської та кредиторської ЗЕД-заборгованості, проведення економетричного аналізу	Бухгалтер, Аналітик
11	Підготовка форм звітності з контролю за дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами	Бухгалтер, Аналітик
12	Ухвалення управлінських рішень щодо подальшої роботи з дебіторською та кредиторською заборгованістю з іноземними партнерами	Фінансовий директор, Керівник підприємства

Так як впровадження даних заходів на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» не вимагає істотних витрат, то відповідно, спостерігається високий рівень їх рентабельності і дуже швидкий термін окупності - усього 30 днів.

Розглянувши перелік основних проблем управління дебіторською заборгованістю на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ», можна зробити висновок, що

рішення більшості з них дозволяє попередити виникнення простроченої заборгованості та оптимізувати поточну дебіторську та кредиторську заборгованість з нерезидентами. Отже, рішення даних проблем є особливо важливим для «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» та підприємств – суб'єктів ЗЕД України.

Висновки до третього розділу

Для формування обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» запропоновано організувати підсистему управлінського обліку, яка разом із наявними підсистемами податкового та фінансового обліку, утворюватиме бухгалтерський облік підприємства.

Під час дослідження особливостей обліку та аналізу валютної дебіторської і кредиторської заборгованості на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» було виявлено проблемні ділянки. 1. На підприємстві не проводиться робота з аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості з іноземними партнерами, що призводить до несвоєчасного відслідковування змін у динаміці заборгованостей, змін у платіжній поведінці дебіторів-нерезидентів, результатом чого є зростання простроченої дебіторської ЗЕД-заборгованості та необґрунтованого зростання дебіторської заборгованості в цілому. 2. Підприємство не має обґрунтованої кредитної політики - відсутня система оцінки і ранжирування дебіторів. 3. Відсутній офіційний наказ або регламент з приводу роботи з дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами. Не визначені центри відповідальності і не сформульовані конкретні їх дії щодо контролю за такою заборгованістю. 4. Не впроваджена система мотивації персоналу, який задіяний у роботі з дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами.

Для вирішення існуючих проблем запропоновано заходи з удосконалення організації обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською та

кредиторською заборгованістю з нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ».

Рекомендовано створити систему моніторингу за станом дебіторської та кредиторської заборгованості за експортно-імпортними контрактами до якої включено аналіз складу, структури та динаміки дебіторської та кредиторської ЗЕД-заборгованості, коефіцієнтний аналіз, економетричний аналіз; формування аналітичної інформації про стан дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами, розробка відповідних звітних форм для керівництва, визначення термінів їх складання і відповідальних осіб.

Автором розроблено кредитну політику, результатом якої є формування оцінки платоспроможності та надійності контрагентів-нерезидентів, формування системи знижок та штрафів; встановлено чіткий регламент з приводу роботи з простроченою дебіторською заборгованістю з іноземними контрагентами, який закріплено в обліковій політиці «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»; розроблено систему мотивації співробітників, робота яких безпосередньо пов'язана з оптимізацією дебіторської та кредиторської ЗЕД-заборгованості на підприємстві, визначено центри відповідальності на кожному етапі роботи.

Автором розроблено і обґрунтовано етапи формування обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ». Рекомендовано усі розроблені форми та звіти впровадити за допомогою спеціаліста з програмування продукту "1С: Підприємство" для ведення автоматизованого управлінського обліку.

Під час розробки рекомендацій та пропозицій для «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» було прийнято до уваги, що впровадження обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами на підприємствах малого бізнесу вимагає не тільки врахування інформаційних потреб внутрішніх користувачів, а й дотримання принципів економічності та раціональності.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі було досліджено сучасні теоретичні положення і практичні рекомендації щодо формування обліково-аналітичного забезпечення управління валютною дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства – суб'єкта ЗЕД, а також розроблено рекомендації щодо вдосконалення облікових і аналітичних процесів й документообігу на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ».

У першому розділі роботи досліджено теоретичні основи та нормативне підґрунтя побудови облікового і аналітичного забезпечення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, зокрема заборгованістю з нерезидентами, виявлена її роль у загальній фінансовій діяльності підприємства, обґрунтовані сутність і специфіка обліку та аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості з іноземними контрагентами як важливого елемента управління підприємством. Пояснено залежність прибутковості та рентабельності господарської діяльності підприємства від наявності дієвої системи управління дебіторською та кредиторською заборгованістю з іноземними партнерами. Також надано економічну характеристику підприємства – суб'єкта ЗЕД «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ», яке стало базою дипломного дослідження. Проведено його загальний фінансовий аналіз стану, розглянута політика в області управління дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами.

У другому розділі дипломної роботи виявлено відсутність сталого обліково-аналітичного забезпечення управління валютною дебіторською та кредиторською заборгованістю на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ». Підприємство є малим за масштабом господарювання і кількістю працівників. Підрозділ або посада для виконання економічного аналізу відсутня. Бухгалтерський облік звужений до податкового обліку та фінансового обліку за П(С)БО. Не здійснюється підготовка спеціальної інформації для керівництва. Система управління дебіторською та кредиторською ЗЕД-заборгованістю відсутня. Також у другому розділі обґрунтовано необхідність проведення аналізу стану, структури та динаміки дебіторської та

кредиторської заборгованості, коефіцієнтного аналізу, якісного аналізу. За результатами розрахунків можна стверджувати, що у 2019 році показники мають достатньо негативну тенденцію, тому керівництву підприємства необхідно систематично проводити аналіз та попереджувати прострочені заборгованості.

У третьому розділі дипломної роботи запропоновано рекомендації для формування обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ». При цьому прийнято до уваги невеликий розмір підприємства та враховано принцип економічності. Запропоновано обліково-аналітичне забезпечення сформувати на базі підсистеми управлінського обліку, що передбачається створити як складову бухгалтерського обліку. Для цього доцільно додати посаду бухгалтера-аналітика. Для оцінювання прогнозу зростання рівня дебіторської та кредиторської заборгованості з міжнародними партнерами використано метод екстраполяції, що дозволив розрахувати прогнозні показники.

Також у третьому розділі описані організаційні заходи для впровадження пропозицій автора. Розроблено етапи формування обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ» та описано послідовність їх проходження. Обґрунтовано зміни, які необхідно внести до Наказу про облікову політику. Головною умовою вдосконалення у подальшому обліково-аналітичного забезпечення дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами є впровадження певних управлінських звітів у автоматизовану програму підприємства, що значно скоротить витрати робочого часу, підвищить оперативність та точність одержання інформації щодо їх стану та дозволить керівництву приймати обґрунтовані та ефективні управлінські рішення

Таким чином, результати виконаного у дипломній роботі дослідження полягають у наступному:

- 1) досліджено сутність понять "дебіторська ЗЕД-заборгованість", "кредиторська ЗЕД-заборгованість", "управління дебіторською та кредиторською заборгованістю з нерезидентами", "обліково-аналітичне забезпечення управління

дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами" і розроблені власні визначення та класифікація валютної заборгованості;

2) охарактеризовано управління дебіторською та кредиторською заборгованістю як основу рентабельної зовнішньоекономічної діяльності;

3) досліджено організацію обліку дебіторської та кредиторської заборгованості за експортно-імпортними контрактами для ефективного управління нею та розглянуто державне регулювання валютної заборгованості.

4) проаналізовано проблематику обліку дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами та проведено фінансовий аналіз «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»;

5) описано порядок та особливості обліку дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»;

6) надано оцінку ефективності управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за розрахунками з іноземними контрагентами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ»;

7) проаналізовано дебіторську та кредиторську заборгованість з іноземними партнерами підприємства у співвідношенні з отриманими результатами для оцінки ефективності управління цією заборгованістю;

8) розроблено етапи формування обліково-аналітичного забезпечення на досліджуваному підприємстві;

9) розроблено заходи для формування обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю за експортно-імпортними контрактами на «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ», а саме: розроблено звітні форми для надання аналітично інформації щодо стану дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами для прийняття керівництвом ефективних управлінських рішень, апробовано коефіцієнтний та прогнозний аналіз валютної дебіторської та кредиторської заборгованості, розроблено етапи формування обліково-аналітичного забезпечення на досліджуваному підприємстві.

Наукова новизна, розроблена автором, полягає у наступному:

1) Запропоновано створити систему моніторингу за станом дебіторської та кредиторської заборгованості за експортно-імпортними контрактами, до якої включено аналіз складу, структури та динаміки дебіторської та кредиторської ЗЕД-заборгованості, коефіцієнтний аналіз, економетричний аналіз; розроблено відповідні звітні форми для надання керівництву підприємства аналітичної інформації про стан дебіторської та кредиторської заборгованості з нерезидентами. Визначено терміни їх складання і відповідальних осіб.

2) Розроблено кредитну політику, результатом якої є формування оцінки платоспроможності та надійності контрагентів-нерезидентів.

3) Встановлено чіткий регламент з приводу роботи з простроченою дебіторською заборгованістю з іноземними контрагентами, який рекомендовано закріпити в обліковій політиці «Укржелтранс» ХОО ВОІ «СОІУ».

4) Розроблено систему мотивації співробітників, робота яких безпосередньо пов'язана з оптимізацією дебіторської та кредиторської ЗЕД-заборгованості на підприємстві, визначено центри відповідальності на кожному етапі роботи.

Висновки і пропозиції автора матимуть практичне застосування на підприємствах – суб'єктах ЗЕД України, які займаються оптовою та роздрібною торгівлею з нерезидентами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агеева Є.І. Кредитна політика як інструмент управління дебіторською заборгованістю. *Фінансовий менеджмент*. 2016. № 6. С. 22-33.
2. Бабаєв В.Ю., Гальченко І.О. Управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Теорія та практика державного управління*. 2017 . № 2 . С. 203-209.
3. Багрова І.В., Макеева Н.С. Визначення оптимального обсягу дебіторської заборгованості. *Економічний вісник. НГУ*. 2015. № 4. С. 30 – 40.
4. Белозерцев В. Щодо товарного кредиту та дебіторської заборгованості на підприємстві . *Колегіум*. 2009. №11. С. 23-28 .
5. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України*. 2015. №12. С. 24 – 36.
6. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. *Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: Вид-во КНЕУ, 2005. С. 592.*
7. Бланк І. А. *Фінансовий менеджмент: навч. посіб. К. : Ніка-Центр, 2004 64с.*
8. Боярко І. М. Оптимізація дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 9. С. 19–25.
9. Борисов А.Б. *Большой экономический словарь. – М.: Книжный мир, 2002.– 895 с.*
10. Бутинець Ф. Ф. Жигла І. В., Пархоменко В. М. *Бухгалтерський облік : навч. посіб. Житомир : Рута, 2000 с. 58.*
11. Власова І. О. Політика управління заборгованістю в системі фінансового менеджменту підприємств. *Схід: аналітично-інформаційний журнал. Серія «Економіка»*. 2018. № 5(112). С. 20-22.
12. Власюк Г.В. Проблеми класифікації та оцінки дебіторської заборгованості, шляхи їх вирішення. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2017. №6. С. 136-139.
13. Войнаренко М.П. Інформаційні системи і технології в управлінні організацією Навч. посіб., Вінниця: ПП Едельвейс і К, 2015. 496 с.

14. Голов С. Ф. Трансформація фінансової звітності українських підприємств у фінансову звітність за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку : навч. посіб. Вінниця: Консоль, 2003. – 362 с.
15. Гордополов В.Ю. Методологічні положення бухгалтерського обліку експортно-імпортних операцій підприємств. *Агросвіт*. 2018. № 13. С. 15-27.
16. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. (дата звернення – 27.11.2020 р.).
17. Гоцуляк С.М. Методи управління дебіторською заборгованістю. *Вісник соціально - економічних досліджень: зб. наук, праць*. 2016. № 18. С. 69-74.
18. Гриценко В.В. Факторинг як ефективний інструмент підтримки бізнесу. *Банківська справа*. 2017. №1. С. 60-76.
19. Факторингові операції як засіб збільшення підприємством обсягів виробництва та реалізації продукції : збірник. Київ Навчально-технічний збірник. 2017. Вип. 62. С. 231-236.
20. Добровольська О.В. Сучасна система організації контролю за дебіторською заборгованістю підприємств. *Вісник Запорізького національного університету*. 2016. №5. С. 5-11.
21. Єдинак Т.С. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємств в умовах фінансово-економічної кризи. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2016. № 3. С. 54 – 57.
22. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2005. 714 с.
23. Заров К.Г. Управление дебиторской и кредиторской задолженностью: оценка экономического. *Финансовый менеджмент*. 2018. №3. С. 3–19.
24. Ільїна С. Б., Верхоглядова Н. І., Шило В. П. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 536 с.
25. Інкотермс. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати (редакція 2020 року). Правила Міжнародної торгової палати від 01.01.2020. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988_007 (дата звернення – 25.11.2020 р.).

26. Камінська Н.П., Гришина Л.О. Механізм управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. URL: [//www.ev.nuos.edu.ua/en/content/](http://www.ev.nuos.edu.ua/en/content/) (дата звернення – 27.11.2020 р.).

27. Карп'як Я.С., Ріжко Л.І. Факторинг як інструмент вирішення фінансових проблем підприємства. *Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». менедж. Та підприємництво в Україні: етапи становлення і пробл. розв.* 2017. №647. С. 70-74.

28. Кіян О., Козаченко О.В., Стрельцова Є.Л. Теоретико-правові засади адміністративно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія. Миколаїв: Іліон, 2016. 477-498 с.

29. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. К. : Знання, 2011. 431 с.

30. Ключ Ю.І. Удосконалення внутрішнього контролю дебіторської та кредиторської заборгованості. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені В. Даля.* 2017. № 8 (162). С. 160-164.

31. Коблянська Г.Ю. Нормативно-правова основа здійснення експортних операцій. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки.* 2006. № 10. С. 102-107.

32. Коваленко Д. І. Удосконалення розрахунку оптимального розміру дебіторської заборгованості підприємств оптової торгівлі України. *Інвестиції: Практика та досвід.* 2017. № 16. С. 65–69.

33. Коваленко Л.О., Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Чернігів, 2001. 456 с.

34. Коваль О., Балабайкіна Н. Методика бухгалтерського обліку експортних-імпортних операцій. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2010. № 4. С. 31-35.

35. Коноплицкий В.А., Филина А. И. Экономический словарь. Толково – терминологический. К. : КНТ, 2007. 624 с.

36. Костирко Л.А. Формування кредитної політики підприємств в ринкових умовах. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво.* 2018. №23 (II). С. 35–43.

37. Кузнецова Т. В. Кадровое делопроизводство : Т. В. Кузнецова, навч. посіб. М.: Книга Сервис. 2006. 144 с.
38. Лищенко О. Г. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Держава та регіони*. 2009. С. 117.
39. Лучков О.І. Визначення оптимального розміру дебіторської та кредиторської заборгованості. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 1. С. 22-27.
40. Маглаперідзе А. С., Храпкіна В. В. Оперативне управління фінансами підприємства - фінансова база інноваційного розвитку. *Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ*. 2018. №7. С. 48-52.
41. Матинина Н.О. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2018. № 12. С. 34-42.
42. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
43. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
44. Мазаракі А. А. Майбутнє вищої освіти: думка експертів . *Освіта України*. 2013. № 7. С. 4.
45. Мохонько Г. А., Шендерівська Л. П. Тенденції розвитку ринку будівельної галузі в Україні. *Вісник КНЕУ*. 2017. №1. С. 15.
46. Мочерний С.В. та ін. Економічна енциклопедія. У 3-ох т. Т. 1. К. : Вид. Центр «Академія», 2000. 864 с.
47. Нашкерська М.М. Управління дебіторською заборгованістю у структурі оборотного капіталу підприємства. *Науковий вісник «Львівської політехніки»*. 2015. №1. С. 136-140.
48. Новікова Н. М. Структурно - логічна модель управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. № 1 (43). С. 75-82.
49. Новікова Н.М. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю торговельних підприємств: дис . канд. екон. наук: 08.00.04. К.:, 2015. 164 с.

50. Носач Л.Л. Прогнозування дебіторської та кредиторської заборгованостей у системі фінансових звітів підприємств. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2014. № 1(2). С. 150-157.

51. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» (із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства фінансів від 20.10.1999. №246 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751> (дата звернення - 10.11.2020 р.).

52. Податковий кодекс України від 02.12.2010. № 2775-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. (дата звернення - 09.11.2020 р.)

53. Положення про митні декларації : Постанова Кабінету Міністрів України «Питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій» від 21.05.2012 № 450. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2012-%D> (дата звернення - 07.11.2020 р.)

54. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>. (дата звернення - 18.11.2020 р.)

55. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>. (дата звернення - 18.11.2020 р.)

56. Про затвердження Інструкції про порядок здійснення контролю над експортними, імпорнтними операціями : Постанова Національного банку України від 24.03.1999 № 136. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0338-99>. (дата звернення - 13.11.2020 р.)

57. Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України : Постанова Національного банку України від 13.12.2016 № 410. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0410500-16>. (дата звернення - 10.11.2020 р.)

58. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 28.02.2013 № 336. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення - 10.11.2020 р.)

59. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість" : Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 № 237. URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення - 10.11.2020 р.)

60. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : Наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 № 20. URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення - 13.11.2020 р.)

61. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001 № 559. URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення - 17.11.2020 р.)

62. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» : Наказ Міністерства фінансів України від 10.08.2000 № 193. URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення - 14.11.2020 р.)

63. Рибалко О.М., Сичова М.Б. Деякі аспекти ефективного управління дебіторською заборгованістю. *Вісник Запорізького національного університету*. 2011. №1 (9). С. 164-169.

64. Рудик О. Р. Антикризове управління фінансовою стійкістю суб'єктів господарювання в економіці України: Дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.08, Львів, 2018. С. 177.

65. Свінарьова Г.Б., Побережець О.В., Чебан Н.В. Система контролю дебіторської заборгованості на торгівельному підприємстві. *Економік : реалії часу*. 2016. №4. С. 94 – 98.

66. Савін О. С. Управление дебиторской задолженностью. *Финансовый директор*. 2009. №3. С. 63-71.

67. Скорба О. А. Управління дебіторською заборгованістю та альтернативні методи її рефінансування. *Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук, праць*. 2017. № 204. С. 196-202 .

68. Сліпачук О. Управління дебіторською заборгованістю. *Контроль*. 2017. №1. С. 37–48.

69. Степаненко О.І. Особливості оподаткування експортних операцій. *Фінанси, облік і аудит*. Київ : КНЕУ. 2004.

70. Сурнина Е.С. Меры по управлению дебиторской задолженностью. *Экономика и управление*. 2011. Вып. 1(26). С. 18-19.

71. Сурніна К.С. Удосконалення обліку дебіторської і кредиторської заборгованості промислових підприємств : дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.04., Житомир, 2011. 242 с.

72. Таратута Л. В. Управління поточною дебіторською та кредиторською заборгованістю в умовах кризи. *Сталий розвиток економіки*. 2011. №4. С. 220-228.

73. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський Фінансовий облік, Оподаткування і звітність : навч. посіб. К.: Алерта. 2011. 692 с.

74. Федорченко О.Є. Сутність факторингу та його роль в управлінні дебіторською заборгованістю на підприємстві. *Економічний простір* 2017. № 13. С. 237-243.

75. Храпливий А. І., Скляр Є. В. Теоретичні засади дослідження дебіторської та кредиторської заборгованостей. *Молодий вчений*. 2016. № 5. С. 38-45.

76. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. (дата звернення - 10.11.2020 р.)

77. Черненко Л. В. Стан дебіторської заборгованості підприємства та організація системи управління нею. *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно - технічного університету*. 2017. № 16. С. 505-507.

78. Шевченко В.В. Факторинг: нові можливості фінансування. *Економічний вісник національного гірничого університету*. 2017. № 3. С. 64-72.

79. Шевченко Н.М., Кравченко Г.В. Факторинг як інструмент ефективного управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Економічний простір*. 2016. № 23/3. С. 242-251.

80. Шестопапов В.Г. Ефективне управління дебіторською заборгованістю в аспекті успішної діяльності суб'єктів господарювання. *Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ*. 2015. №4 431 – С. 442.

81. Шутка С.Є., Колінько Н.І. Основні аспекти обліку експортних операцій суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. Серія економічна*. 2016. №.26.2. С. 253-260.